
BULETINUL

UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

3 / 2022

PUBLICAȚIE ȘTIINȚIFICĂ CU PRESTIGIU RECUNOSCUT DIN DOMENIUL „ȘTIINȚE MILITARE, INFORMAȚII ȘI ORDINE PUBLICĂ” AL CONSILIULUI NAȚIONAL DE ATESTARE A TITLURILOR, DIPLOMELOR ȘI CERTIFICATELOR UNIVERSITARE, INDEXATĂ ÎN BAZELE DE DATE INTERNAȚIONALE CEEOL, GOOGLE SCHOLAR, INDEX COPERNICUS.

PUBLICAȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1937

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2022

© Sunt autorizate orice reproduceri fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

Responsabilitatea privind conținutul articolelor revine în totalitate autorilor.

Articolele revistei sunt supuse verificării procentului de similitudine prin sistemantiplagiat.ro.

Articolele publicate în Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, ISSN 1584-1928, se regăsesc în integralitate – titlu, autor, abstract, conținut, bibliografie – și în varianta în limba engleză a revistei, ISSN 2284-936X
L 2284-936X

CONSILIUL EDITORIAL

Gl.bg.dr. Daniel POP – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Gl.bg.prof.univ. Constantin Iulian VIZITIU – Academia Tehnică Militară „Ferdinand I”

Gl.bg.prof.univ.dr. Ghiță BÎRSAN – Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”

Cdor.conf.univ.dr. Marius ȘERBESZKI – Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”

Cdor.conf.univ.dr.ing. Alecu TOMA – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”

Col. (r) Ion ROCEANU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Col.conf.univ.dr. Dragoș BĂRBIERU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Col.conf.univ.dr. Marius-Victor ROȘCA – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Col.prof.univ.dr. Valentin DRAGOMIRESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Col.(r) prof.univ.dr. Constantin HLIHOR – Universitatea creștină „Dimitrie Cantemir”

Lect.univ.dr. Florian BICHIR – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Carol Theodor PETERFY – Organizația pentru Interzicerea Armelor Chimice
(Laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 2013)

Lect.univ.dr. Cris MATEI – Centrul pentru Relații Civil-Militare, SUA

Director Editură: Col. Marian ȘTEFAN

Redactor-șef: Laura Mîndrican

Redactor-șef adjunct: Elitsa PETROVA – Universitatea Națională Militară „Vasil Levski”, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Redactor executiv: Irina TUDORACHE

Secretar de redacție: Florica MINEA

Corectori: Carmen-Luminița IACOBESCU

Mariana ROȘCA

Tehnoredactare&Copertă: Andreea GÎRTONEA

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC

Cercetător Richard WARNES – RAND Europe

Dr. Jaromir MAREȘ – Universitatea de Apărare, Brno, Republica Cehă

Lect.univ.dr. Cris MATEI – Centrul pentru Relații Civil-Militare, SUA

Dr.conf.univ. Tengiz PKHALADZE – Institutul Georgian de Afaceri Publice, Georgia

Dr. Piotr GAWLICZEK – Universitatea „Cuiavian” din Wloclawek, Polonia

Conf.univ.dr. Piotr GROCHMALSKI – Universitatea „Nicolaus Copernicus” din Torun, Polonia

Conf.univ.dr. Paweł GOTOWIECKI – Universitatea de Afaceri și Antreprenariat
din Ostrowiec Świętokrzyski, Polonia

Lt.gen.(r) dr. Anatol WOJTAN – Universitatea de Afaceri și Antreprenariat din Ostrowiec Świętokrzyski, Polonia

Dr. Marcel HARAKAL – Academia Forțelor Armate „General Milan Rastislav Štefánik”, Liptovský Mikuláš,
Republica Slovacă

Dr. Pavel OTRISAL – Universitatea de Apărare, Brno, Republica Cehă

Prof.univ.dr. Teodor FRUNZETI – Universitatea „Titu Maiorescu”

Col.prof.univ.dr. Cezar VASILESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf.univ.dr. Iulian CHIFU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Cdor.conf.univ.dr.ing. Alecu TOMA – Academia Navală „Mircea cel Bătrân”
Col.prof.univ.dr. Anton MIHAIL – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Dr. Lucian DUMITRESCU – Academia Română
Prof.univ.dr. Marian NĂSTASE – Academia de Studii Economice din București
CS II dr. Alexandra SARCINSCHI – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
CS II dr. Cristina BOGZEANU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof.univ.dr. Constantin IORDACHE – Universitatea „Spiru Haret”
Prof.univ.dr. Gheorghe ORZAN – Academia de Studii Economice din București
Prof.univ.dr. Gheorghe HURDUZEU – Academia de Studii Economice din București
CS II Sorin CRISTESCU – Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din București
Conf.univ.dr.habil. Maria-Magdalena POPESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Conf.univ.dr. Alba-Iulia Catrinel POPESCU – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Prof.univ.dr.habil. Nicoleta CRISTACHE – Universitatea Dunărea de Jos din Galați
Conf.univ.dr. Elena ȘUȘNEA – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Col.(ret.) prof.univ.dr. Constantin HLIHOR – Universitatea creștină „Dimitrie Cantemir”
Col.(r) prof.univ.dr. Gheorghe MINCULETE – Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

REFERENȚI

Col.prof.univ.dr. Marilena-Miorica MOROȘAN
Col.conf.univ.dr. Cosmin-Florin OLARIU
Lt.col.lect.univ.dr. Cristian ICHIMESCU
Mr.conf.univ.dr. Ciprian IGNAT
Conf.univ.dr. Alexandru LUCINESCU
Conf.univ.dr. Mihaiela BUȘE
Lect.univ.dr. Adrian PRISĂCARU

CUPRINS

- 7** **Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. 85 de ani de existență și afirmare în peisajul publicisticii militare românești**
Col.(retr) prof.univ.dr. Constantin HLIHOR
-
- 9** **Amenințarea hipersonică și combaterea ei**
Col.instr.av.drd. Cătălin CHIRIAC
-
- 18** **Securitatea, capacitatea geopolitică, reziliența societală și politicile publice pentru a o pune în aplicare**
Conf.univ.dr. Iulian CHIFU
-
- 24** **Evoluția conceptului de război hibrid în strategiile naționale de apărare ale României**
Drd. Ilie-Răsvan DUMITRU
-
- 35** **Considerații privind sensul schimbării în sistemul de învățământ militar postliceal din forțele terestre**
Lt.drd. Mioara (ȘERBAN) CULEA
-
- 47** **Influența culturii în politica Chinei. Perspectiva chineză asupra Institutelor Confucius**
Drd. Diana-Elena VEREȘ
-
- 54** **Ștefan Fălcoianu și Școala Superioară de Război**
Dr. Laura-Rodica HÎMPĂ
-

64 Determinări economice ale războiului hibrid care a urmărit
dezindustrializarea forțată a României

Drd. Ilie-Răsvan DUMITRU

78 Implicațiile implementării „obiectivelor globale” asupra
securității economice a României

Drd. Nicușor COJAN

Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. 85 de ani de existență și afirmare în peisajul publicisticii militare românești

Din cei 133 de ani de existență ai Universității Naționale de Apărare „Carol I” aproape două treimi o reprezintă vârsta celei mai importante și longevive reviste de cultură și știință în domeniul militar: ***Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”***.

Revista a apărut în peisajul publicistic al României, în primăvara anului 1937, sub denumirea de *Buletinul Școlii Superioare de Războiu* și a rămas, peste timp, fidelă valorilor instituției – *Labor improbus omnia vincit* – prin prisma profilului tematic privind evoluția instituției militare, teoria și instruirea comandanților și a ofițerilor de stat major, privind lupta armată în diferite etape ale istoriei naționale și universale, dar mai ales prin notorietatea ofițerilor și generalilor care au publicat în paginile revistei. Mulți autori care au semnat pentru Buletin, pe parcursul celor 85 de ani, având gradul de căpitan, maior și colonel, au devenit generali și mari comandanți care s-au remarcat pe câmpurile de luptă ale celui de-Al Doilea Război Mondial. Alții, prin ideile și opiniile publicate în paginile revistei, și-au adus contribuția la îmbogățirea teoriei și practicii militare românești.

Încă de la primele numere editate, Buletinul a promovat idei și opinii necesare înnoirii și perfecționării sistemului militar românesc, în acord cu schimbările survenite în organizarea și dotarea armatelor moderne. Prin paginile sale, acestea au ajuns în întreaga armată, așa după cum preciza, în unul dintre editorialele Buletinului, Generalul Ilie Șteflea, fost profesor și director al acestei prestigioase instituții de învățământ superior militar (1937-1939): „Că în acest chip Școala Superioară de Războiu socotește că-și îndeplinește unul din rolurile ei: acela de a difuza în armată cunoștințele tactice”. Buletinul a fost, totodată, și o cutie de rezonanță, așa după cum este și astăzi, a celor mai interesante și aprinse dezbateri din teoria și practica militară a timpului. Exemplu în acest sens este numărul 3-4 al Buletinului din anul 1939, care era consacrat teoriei privind rolul mișcării în arta și strategia militară. În *Cuvântul-înainte* se preciza că „astfel Buletinul va interesa deopotrivă ofițerii de la trupă (partea teoretică în special) și pe cea de la diferite comandamente”.

Sunt doar câteva exemple dintre sutele prezente în paginile de început al existenței Buletinului, care arată că, de-a lungul istoriei sale de 85 de ani, revista, indiferent de

schimbările în titulatura sa, a fost un purtător de cuvânt al celor care promovau noul și un far al cunoștințelor care aveau să se perfecționeze, permițând astfel liderilor militari să se dezvolte intelectual pentru a edifica o armată care și-a făcut datoria față de popor, atunci când a fost nevoie.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, armata și Școala Superioară de Război, ca de altfel întreaga societate română, au intrat într-o eră a schimbărilor fără precedent care a cuprins lumea central și sud-est europeană. Instituția și revista sa au trebuit să facă față acestor provocări timp de aproape o jumătate de secol. În perioada regimului comunist, o bună parte din timp, în paginile Buletinului, au fost impuse idei și teze ale doctrinei militare sovietice, care au influențat atât gândirea, cât și pregătirea armatei. Redactorii și autorii care au semnat articole și studii în paginile Buletinului au avut parte însă și de un timp al emancipării de sub tutela sovietică, iar revista a devenit un portdrapel al revenirii la tradițiile și gândirea militară românească.

Totul s-a schimbat odată cu căderea regimului Nicolae Ceaușescu în decembrie 1989 și cu începerea procesului de tranziție, în România, către o societate democratică, bazată pe valorile euroatlantice. Buletinul a devenit un forum de dezbatere și analiză pentru proiectarea unei armate moderne cu structuri și cadre care să poată acționa în noul mediu de securitate post Război Rece. În paginile sale, au publicat, în egală măsură, cadre didactice, cercetători, doctoranzi și postdoctoranzi, studenți, personal militar și civil din instituții aparținând domeniului apărării, ordinii publice și securității naționale, din țară și din străinătate. Revista a devenit astfel, prin calitatea studiilor, o publicație cu prestigiu recunoscut în domeniul „Științe militare, informații și ordine publică” al Consiliului Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare.

La împlinirea celor 85 de ani de existență, putem afirma că **Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”** este o revistă mereu aproape de tot ce este nou în gândirea și practica militară. A fost și continuă să fie, prin strădania celor care o conduc și gestionează apariția fiecărui număr și nu în ultimul rând prin calitatea fiecărui autor prezent în paginile sale, o publicație științifică în spiritul vremurilor. O revistă militară de care suntem cu adevărat mândri.

La mulți ani în promovarea noului în gândirea militară românească și în afirmarea idealurilor de libertate, securitate și stabilitate!

Col.(retr) prof.univ.dr.
Constantin Hlihor

AMENINȚAREA HIPERSONICĂ ȘI COMBATerea EI

COUNTERING HYPERSONIC THREAT

Col.instr.av.drd. Cătălin CHIRIAC*

Rachetele hipersonice reprezintă noua clasă de amenințări, capabile, declarativ și într-un mod dovedit prea puțin într-un teatru de operații, să anihileze apărarea aeriană și antirachetă existentă la acest moment. Suma caracteristicilor noii amenințări, viteza mare, manevrabilitatea crescută și altitudinea de zbor redusă induc motive majore de îngrijorare pentru apărarea aeriană și antirachetă, deoarece descoperirea și combaterea efectivă sunt reduse prin prisma comprimării timpului avut la dispoziție. Regândirea modului de combatere a noilor amenințări reprezintă astfel principala preocupare a specialiștilor militari din țările care își doresc completarea arsenalelor cu noile arme.

Hypersonic missiles represent the new class of threats, capable declaratively and in a way that has not been proven in a theater of operations, to annihilate air and anti-missile defenses that exist at this time. The sum of the new threat's characteristics, high speed, increased maneuverability, and low flight altitude, get major concerns for air and missile defense, as effective detection and combat are reduced by compressing available time. Rethinking how to combat the new threats thus represents the main concern of military specialists in countries that want to complete their arsenals with new weapons.

Cuvinte-cheie: viteză hipersonică; amenințare; combaterea rachetelor hipersonice; rachetă, vehicul hipersonic; sisteme antirachetă.

Keywords: hypersonic speed; threat; countering hypersonic missiles; missile, hypersonic vehicle; anti-missile systems.

Amenințarea hipersonică¹ nu mai reprezintă o noutate, din moment ce vocabularul de zi cu zi al militarilor și al mass-mediei este îmbogățit destul de des cu referințe care descriu această amenințare, testele cu astfel de rachete sunt de frecvente, iar conflictul din Ucraina a cunoscut deja utilizarea acestora. Deținerea de rachete hipersonice nu este nici simplă și nici nu se realizează într-o perioadă scurtă de timp. Țările care s-au angajat în cercetarea și dezvoltarea de asemenea arme au fost obligate să identifice fonduri substanțiale pentru această provocare, mai ales în situația în care industriile de apărare dețineau tehnologii limitate în producerea de rachete, în general.

¹ *** N.A.: De regulă, amenințarea hipersonică este de cele mai multe ori relaționată cu diverse programe de dezvoltare de rachete hipersonice. Dezbaterile din acest domeniu, specifice spațiului virtual, au ca subiect atât racheta sau arma hipersonică la modul general, cât și vehiculul hipersonic. Astfel, pe parcursul articolului, termenii rachetă hipersonică, armă sau vehicul hipersonic vor fi utilizați în mod interschimbabil.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: catalin_chi@yahoo.com

Este posibil ca armele hipersonice să fi fost concepute pentru a exploata limitele sistemelor tradiționale de apărare aeriană și antirachetă. Caracteristicile lor definitorii, zbor susținut la viteză hipersonică și manevrabilitate în interiorul sau în zonele exterioare ale atmosferei, pot pune în pericol principiile apărării aeriene de astăzi, prin limitarea timpului de reacție.

Există totuși și rezerva că, până în acest moment, caracteristicile sunt declarate și mai puțin demonstrate. În acest fel, armele hipersonice adaugă o nouă dimensiune amenințărilor existente, prin capacitatea lor de a angaja rapid elemente cheie de nivel strategic sau de infrastructură, utilizarea lor în primele momente ale unui conflict putând bloca sau paraliza operațiile planificate. Acestea ar putea asigura opțiuni de lovire, cu rază lungă de acțiune și într-un timp relativ redus, împotriva unor amenințări imediate, puternic apărate și/sau sensibile la factorul timp sau atunci când alte forțe nu sunt disponibile ori nu sunt preferate.

Cu toate acestea, simpla idee de dezvoltare a unor asemenea arme amplifică într-un mod care nu mai era necesar conceptul de amenințare. La nivelul NATO, amenințarea este definită ca *reprezentând măsurarea probabilității sau posibilității ca un*

atac să fie încercat împotriva unei anumite ținte într-un interval de timp specificat. De regulă, amenințările sunt acte deliberate, intenționate, efectuate de persoane sau organizații, în general cu un scop ostil (NATO Term 2022).

Dezvoltarea noilor sisteme de arme generează provocări necunoscute pentru părțile interesate, fie că este vorba despre utilizarea acestora, fie despre combaterea lor. În mod logic, dorința marilor puteri este de amplificarea a arsenalelor deja dezvoltate cu noile amenințări, cantitatea și performanțele fiind din nou detalii provocatoare. Cu toate acestea, programele de rachete hipersonice sunt abia la început și trebuie să ajungă la maturitatea dobândită de alte sisteme de arme, utilizate sau nu de-a lungul timpului. Cu alte cuvinte, trebuie să poată identifica atât resursele de personal calificat în exploatare, cât și capacitatea de a le dezvolta, de a le produce și de a le testa. Spre exemplificare, la nivelul SUA, au existat² motive de îngrijorare referitor la dezvoltarea infrastructurii hipersonice, care țin de facilități sau de locații de testare, de testarea propriu-zisă a propulsiei sau de disponibilitatea poligoanelor de testare (Tirpak 2021, 45). O altă problemă identificată în dezvoltarea armelor hipersonice, tot la nivelul SUA, este dată de faptul că acestea nu au clar definite cerințele pentru misiune (Sayler 2022), fiind oarecum dezvoltate ca urmare a progresului tehnologic și mai puțin ca parte a unei strategii (Acton 2018).

La acest moment, sistemele capabile să utilizeze tehnologia hipersonică se află într-un avantaj relativ, în sensul în care atât senzorii spațiali proiectați pentru a detecta rachete balistice, cât și radarele de la sol nu sunt capabile să abordeze această amenințare.

Ce este racheta hipersonică?

Referitor la denumirea de rachete balistice și rachete hipersonice, există aprecieri conform cărora, *balistic* sau *hipersonic*, acestea nu definesc un tip de rachetă sau un tip de propulsie, în condițiile în care *balistic* descrie o traiectorie parabolică, definită de gravitație, iar *hipersonic*, se

referă la o calitate a zborului supersonic (Karako și Dahlgren 2022, 7-8). Dincolo de acest punct de vedere, literatura de specialitate prezintă rachetele hipersonice drept vehicule aeriene, capabile, la un anumit moment al traiectoriei, să zboare cu o viteză de cel puțin cinci ori viteza sunetului (peste 5 Mach)³ și care au o componentă de manevrabilitate mai ridicată decât a rachetelor balistice.

Abordarea rachetelor hipersonice trebuie făcută prin prisma vitezei, deoarece în jurul vitezei de 5 Mach, fenomenele aerodinamice sunt diferite față de vitezele supersonice sau din afara atmosferei. Astfel, viteza hipersonică, împreună cu altitudinea mai mică și manevrabilitatea crescută asigură o combinație calitativă care face dificilă prezicerea traiectoriilor rachetelor hipersonice, în special cu senzorii dispuși la sol.

Diversele rapoarte sau articole din domeniul rachetelor hipersonice prezintă și alte sisteme de arme care sunt capabile de a dezvolta asemenea viteze, iar rachetele balistice cu rază lungă de acțiune constituie doar un exemplu. În aceste condiții, analiștii militari apreciază că manevrabilitatea crescută și dezvoltarea de viteze hipersonice la altitudini mai mici decât în cazul rachetelor balistice⁴ fac ca rachetele hipersonice să fie deopotrivă atractive și căutate (Karako și Dahlgren 2022, 5). Prezentarea caracteristicilor rachetelor hipersonice, de cele mai multe ori în comparație cu cele balistice sau de croazieră, a condus către situația în care acestea să devină principala amenințare, în cazul deținerii dar, mai ales, al întrebuintării lor.

Pe baza preocupărilor principalelor țări care doresc deținerea de astfel de arme, există două categorii principale de rachete/armele hipersonice (Sayler 2022, 2):

² *** N.A.: Aceste probleme au fost detaliate de Mark J. Lewis, director executiv al National Defense Industrial Association's Emerging Technologies Institute, și prezentate de John A. Tirpak în articolul *Catching Up on Hypersonics*, publicat în numărul din aprilie 2021 al Air Force Magazine.

³ *** N.A.: Mai multe detalii privind tipurile și caracteristicile rachetelor hipersonice pot fi găsite în studiul RAND Corporation, *Hypersonic Missile Nonproliferation, Hindering the Spread of a New Class of Weapons*, Published by the RAND Corporation, Santa Monica, 2017, precum și în Tom Karako, Masao Dahlgren, *Complex Air Defense, Countering the Hypersonic Missile Threat*, A Report of the CSIS Missile Defense Project, CSIS, 2022.

⁴ *** N.A.: Altitudinea de zbor este neobișnuită pentru aceste rachete (între câteva zeci și 100 de kilometri) prin prisma vitezei dezvoltate, conform studiului RAND Corporation, *Hypersonic Missile Nonproliferation, Hindering the Spread of a New Class of Weapons*, Published by the RAND Corporation, Santa Monica, 2017.

- vehicule/rachete hipersonice cu planare⁵, care sunt lansate cu ajutorul unui alt vehicul aerian înainte de a plana către o țintă;
- vehicule/rachete de croazieră hipersonice⁶, care sunt propulsate de motoare de mare viteză sau „scramjets”, după achiziția țintei.

arme hipersonice au intrat în dotare încă din 2020. Conform acelorași surse deschise, nu se așteaptă ca Statele Unite să pună la dispoziție arme hipersonice înainte de 2023 (Sayler și McCall 2022).

Pentru formarea unei idei generale, preocupările Chinei, Statelor Unite și Rusiei în

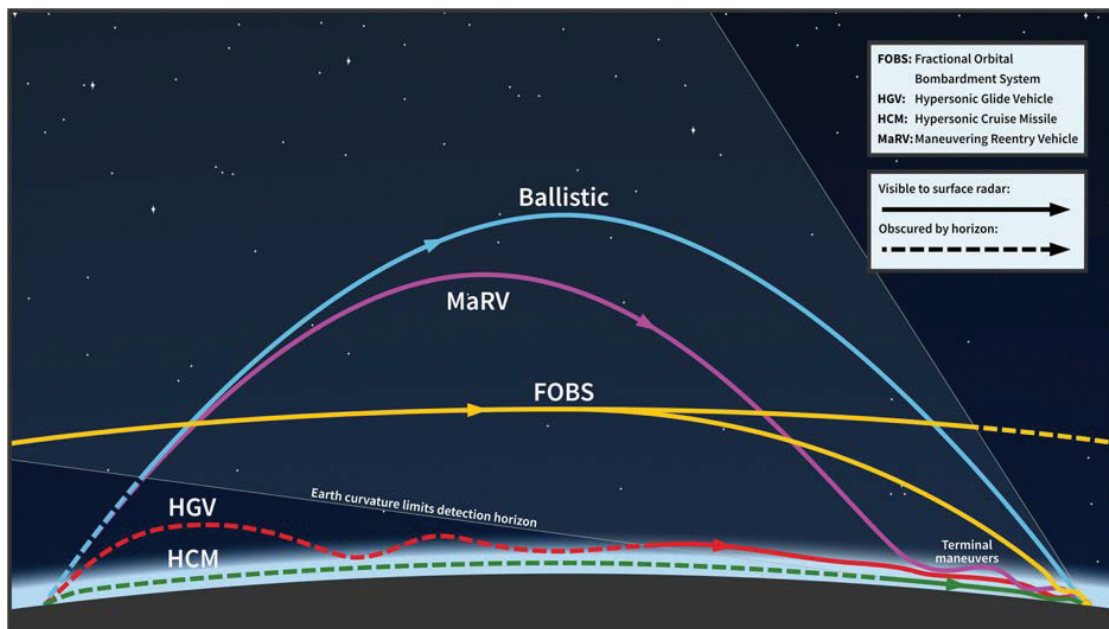

Figura 1 Comparatie între traiectoria balistică și cea hipersonică

Pentru exemplificare, în Figura 1 este prezentată o comparație între traiectoriile rachetelor balistice și hipersonice (Karako și Dahlgren 2022, 6).

Interesul pentru amenințarea hipersonică

Deși este recunoscut faptul că Statele Unite, Rusia și China dețin cele mai avansate programe de arme hipersonice, o serie de alte țări, iar aici trebuie amintite Australia, India, Franța, Germania, Coreea de Sud, Coreea de Nord și Japonia⁷, au preocupări în ceea ce privește tehnologia armelor hipersonice (Sayler 2022, 20).

O mare parte din atenția acordată amenințării hipersonice se concentrează pe programele dezvoltate de Rusia și China. Conform surselor online, primele arme hipersonice au intrat în dotarea forțelor din Rusia în decembrie 2019, în timp ce unii experți consideră că, în China, primele

domeniul rachetelor hipersonice sunt prezentate sumar în continuare:⁸

China

- Cursa Chinei de dezvoltare a armelor hipersonice, ca și în cazul Rusiei, reflectă îngrijorarea că armele hipersonice ale SUA ar putea permite acestora să efectueze o lovitură preventivă asupra arsenalului nuclear și infrastructurii de sprijin ale Chinei (Sayler 2022, 16).

- În 2020, PLARF⁹ a început dezvoltarea primului său sistem operațional de arme hipersonice, denumit DF-17, care este o rachetă balistică cu rază medie de acțiune, echipată cu un vehicul hipersonic cu alunecare/HGV (Annual Report to Congress 2021, VII). În același timp, a

⁵ *** Hypersonic glide vehicles /HGV.

⁶ *** Hypersonic cruise missiles /HCS.

⁷ *** N.A.: O prezentare sumară a preocupărilor acestor state privind tehnologia hipersonică poate fi găsită în Kelley M. Sayler, *Hypersonic Weapons: Background and Issues for Congress*. Actualizat la 5 mai 2022, disponibil la <https://crsreports.congress.gov>.

⁸ *** N.A.: Măsurile adoptate și prezentate în acest articol nu sunt exclusive și au rolul doar de creionare a interesului arătat de cele trei state în domeniul armelor hipersonice. Detalii privind fondurile alocate, termenii aproximative de realizare precum și caracteristicile tehnice, declarate pentru surse deschise, pot fi consultate în Kelley M. Sayler, *Hypersonic Weapons: Background and Issues for Congress*. Actualizat la 5 mai 2022, disponibil la <https://crsreports.congress.gov>.

⁹ *** People's Liberation Army Rocket Force.

făcut progrese în dezvoltarea motorului scramjet care poate fi utilizat la dezvoltarea rachetelor de croazieră hipersonice (Annual Report to Congress 2021, 144).

- În paralel cu DF-17, a testat racheta balistică intercontinentală DF-41, care ar putea fi modificată pentru a transporta un HGV convențional sau cu încărcătură nucleară, lucru care ar crește în mod semnificativ amenințarea nucleară a forțelor chineze (Sayler 2022, 17).

Statele Unite

- Congresul a desemnat MDA¹⁰, încă din 2016, ca responsabilă pentru dezvoltarea și implementarea conceptelor privind apărarea hipersonică. În acest sens, MDA a stabilit, în 2017, un *Program de apărare hipersonică*, iar în 2018 a solicitat 21 de documente oficiale¹¹ pentru a explora opțiunile de apărare împotriva rachetelor hipersonice, inclusiv rachete interceptoare, proiectile cu viteză foarte mare, pistoale laser și sisteme electronice de atac (Sayler 2022, 11).

- Primul program de finanțare pentru MDA a fost prezentat în anul fiscal 2018. Pe termen scurt, MDA și-a propus dezvoltarea unei apărări terminale limitate, propunând pentru viitor și o apărare cu rază mai lungă de acțiune pentru a detecta și a combate armele hipersonice în faza lor de planare a zborului. În același timp, MDA va perfecționa radarele terestre existente pentru a asigura sprijinul angajărilor, dezvoltând în timp și prototipuri de radare spațiale, capabile să urmărească o amenințare hipersonică pe toată durata zborului (Karako și Dahlgren 2022, 18).

- În ianuarie 2021, MDA a atribuit L3Harris Technologies și Northrop Grumman contracte pentru dezvoltarea unor *Senzori Spațiali de Urmărire Hipersonică și Balistică*¹², care se vor integra cu radarele de la sol pentru a urmări rachetele hipersonice oriunde pe glob, precum și contracte pentru un interceptor pentru faza de planare¹³. O demonstrație cu doi sateliți prototip HBTSS este planificată până în anul 2023 (Mahshie 2022).

- La nivelul categoriilor de forțe, preocupările pentru domeniul hipersonic sunt diverse. Astfel,

Forțele aeriene au solicitat fonduri pentru cercetarea și dezvoltarea sistemului *Air-Launched Rapid Response Weapon/ARRW*, una dintre primele arme hipersonice din SUA, programate să intre în dotare în anul fiscal 2023, și pentru programul *Hypersonic Attack Cruise Rachete/HACM* (Bugos 2022). În timp ce, la nivelul Forțelor navale, atenția este îndreptată către cele două programe de arme hipersonice, sistemul *Conventional Prompt Strike/CPS* și sistemul *Hypersonic Air-Launched Offensive Anti-Surface Warfare/HALO*, programat să intre în dotare în anul 2028 (Bugos 2022), Forțele terestre au în dezvoltare programul *Long-Range Hypersonic Weapon/LRHW*, prevăzut să intre în dotare în anul fiscal 2023 (Bugos 2022).

- Din punctul de vedere al infrastructurii, în 2014 SUA aveau 48 de locații și elemente mobile de testare hipersonică de importanță majoră, necesare îmbunătățirii, până în 2030, a tehnologiilor hipersonice pentru dezvoltarea sistemelor de apărare (Sayler 2022, 12).

Rusia

- Deși Rusia a efectuat cercetări în domeniul tehnologiei armelor hipersonice încă din anii '80, eforturile sale au fost accelerate ca răspuns atât la dislocarea de sisteme de apărare antirachetă ale SUA pe teritoriul propriu și în Europa, cât și la retragerea SUA, în 2001, din tratatul ABM¹⁴ (Sayler 2022, 14).

- Rusia are în dezvoltare două programe de rachete hipersonice: Avangard, o rachetă hipersonică cu planare/HGV, lansată cu ajutorul unei rachete balistice intercontinentale, care îi oferă, la nivel declarativ, o rază efectivă nelimitată, și Zircon 3M22, o rachetă de croazieră hipersonică, lansată de pe navă, capabilă să lovească atât ținte terestre, cât și ținte navale (Wilson 2021, 2). În același timp, se presupune că a intrat în dotare și racheta Kinzhal, o rachetă balistică manevrieră, lansată din aer, inclusă de analiștii militari în categoria amenințărilor hipersonice datorită caracteristicilor declarate (Sayler 2022, 14-15).

- Racheta Kinzhal a fost utilizată în conflictul din Ucraina, pe 19 și 20 martie 2022, împotriva unor depozite din vestul Ucrainei, ceea ce reprezintă prima utilizare a unei arme hipersonice într-un conflict (Woolf 2022, 3). Chiar dacă racheta

¹⁰ *** Missile Defense Agency.

¹¹ *** White Papers.

¹² *** Hypersonic and Ballistic Tracking Space Sensor/HBTSS.

¹³ *** Glide Phase Interceptor/GPI.

¹⁴ *** Anti-Ballistic Missile Treaty.

a fost utilizată împotriva unor depozite de muniții și combustibili, care nu constituie ținte pentru astfel de arme și care nici nu dispun de o apărare aeriană consistentă, obiectivul rușilor a fost atins: acela de a demonstra că racheta este operațională și că prima întrebuintare a fost un succes. Aprecierea eficacității utilizării primelor rachete hipersonice în conflictul din Ucraina nu este totuși laudativă. Generalul Mark A. Milley, președintele Comitetului Întrunit al Șefilor de State Majore din Armata SUA, afirma: „*în afară de viteza rachetei, în ceea ce privește efectul său asupra unei ținte, până în prezent nu vedem efecte cu adevărat semnificative sau care să schimbe regulile jocului, dacă luăm în considerare numărul mic de rachete pe care rușii l-au folosit*” (Bugos 2022).

Apărarea împotriva rachetelor hipersonice

La nivelul SUA, este înțeles faptul că modul sigur de a preveni un război este să fii pregătit să câștigi unul (Department of Defense 2018, 5). În aceeași logică, prevenirea unui conflict dominat de rachete poate consta într-o abordare cuprinzătoare privind identificarea și pregătirea forțelor pentru descurajarea utilizării acestora și, în ultimă instanță, pentru combaterea lor.

Deținerea de rachete hipersonice reprezintă un trend crescător în rândul națiunilor care își doresc completarea arsenalului de rachete, iar traiectoriile pur balistice și oarecum previzibile sunt înlocuite cu unele în care timpul de zbor este mai mic și, cel mai important, sunt mai puțin previzibile. Înțelegerea mediului în care acționează și a caracteristicilor necesare evoluției în acest mediu poate anticipa viitoarea dezvoltare a nevoilor de apărare. Bugetele alocate dezvoltării de amenințări hipersonice obligă utilizarea acestora împotriva unor ținte importante care să justifice folosirea lor. Bazele aeriene, grupările de forțe navale, apărarea aeriană și antirachetă, elementele de comandă și control sau de proiecție a forței etc. reprezintă posibile ținte a căror eliminare poate limita substanțial modul de desfășurare a acțiunilor militare.

În general, se anticipează că amenințarea, asemenea unei acțiuni, va crea un anumit efect orientat spre obținerea unui avantaj strategic, operativ sau tactic asupra unui adversar. La polul opus, măsurile adoptate pentru apărare sunt îndreptate împotriva unei amenințări distincte sau

împotriva unui spectru de amenințări. Dacă până acum, pentru amenințările generate de rachetele balistice sau de croazieră, ori de sistemele aeriene fără pilot/UAS¹⁵, s-au identificat măsuri de descurajare sau combatere, amenințarea hipersonică reprezintă o zonă prea puțin acoperită, măsurile fiind în curs de identificare și implementare.

Deoarece amenințarea hipersonică există, în mod logic, trebuie identificate mijloacele adecvate și acceptabile pentru contracararea acesteia. Interesul marilor puteri în acest domeniu a demonstrat că o apărare împotriva rachetelor hipersonice este necesară din punct de vedere militar și posibilă din punct de vedere tehnologic. Resursele alocate de-a lungul ultimilor ani au subliniat că există și vor exista fonduri pentru diferite programe de combatere a amenințării hipersonice. Realitatea a demonstrat că acest lucru este dificil de realizat, deoarece abordările sunt mult mai complexe față de cele utilizate în cazul apărării împotriva rachetelor balistice sau de croazieră. Apărarea hipersonică nu va fi ușoară, dar nici imposibilă și nici nu trebuie plecat de la premisa că rachetele hipersonice sunt de neoprit.

Particularitatea unei rachete hipersonice reprezintă de fapt o sumă de caracteristici ale celor balistice și de croazieră, în sensul în care îmbină viteza și raza de acțiune a rachetelor balistice cu manevrabilitatea și profilul de zbor al celor de croazieră. Dacă, pentru rachetele balistice și de croazieră, au fost dezvoltate sisteme de contracarare a lor, suma caracteristicilor acestora impune o nouă viziune, concepte și sisteme.

O întrebare care apare este și cea legată de tipul apărării. Se poate vorbi de o apărare pură împotriva rachetelor hipersonice, sau aceasta trebuie privită în spectrul mai larg al apărării aeriene și antirachetă, ținând cont de mediul de evoluție a rachetei? Experiența și investițiile specifice apărării aeriene și antirachetă pot constitui punctul de plecare pentru apărarea împotriva rachetelor hipersonice, care trebuie mai degrabă să evolueze din actualul cadru de apărare aeriană, decât să fie dezvoltată independent, de la zero.

Provocările apărării împotriva rachetelor hipersonice sunt multiple și sunt legate de avertizare, de tipul de interceptare, de tipul și cantitatea

¹⁵ *** Unmanned Aircraft Systems.

interceptorilor, de timpul avut la dispoziție, de comandă și control, de resursele angrenate etc. În domeniul comenzii, controlului și comunicațiilor, la nivelul SUA, prin MDA, abordarea a constat în dezvoltarea și adaptarea sistemului existent de Comandă, Control, Managementul Luptei și Comunicații¹⁶ la noile provocări și cerințe, în locul dezvoltării unui nou sistem (Karako și Dahlgren 2022, 27). Soluții viabile pot fi oferite și de utilizarea inteligenței artificiale, care poate optimiza utilizarea senzorilor și a resurselor pentru viitoarele arhitecturi de apărare (Karako și Dahlgren 2022, 30). Nu trebuie uitat faptul că apărarea împotriva rachetelor balistice a generat, la rândul ei, același tip de provocări, care au fost depășite de-a lungul timpului cu investiții generoase în cercetare și testare.

Eficacitatea sistemelor de apărare aeriană și antirachetă este dată de performanțele senzorilor și interceptorilor existenți. Deoarece amenințarea va fi întotdeauna înaintea măsurilor de combatere, este puțin probabil ca, la acest moment, să existe sisteme care să combată amenințările din toată gama de înălțimi și viteze. Particular, pentru amenințarea hipersonică, este posibil ca radarele unor sisteme să asigure descoperirea oportună acestora, iar interceptorii altora, combaterea. Dar, din nou, va fi o problemă de timp pentru integrare, funcționare înrunită, testare, delegare de competențe, relații de comandă și control etc. Punctul comun dintre apărarea balistică și cea hipersonică este că nu poți apăra totul, așa după cum nu poți combate toate amenințările. În aceste condiții, revine problema prioritizării obiectivelor de apărare¹⁷.

Punctul de plecare în combaterea rachetelor hipersonice îl pot constitui sistemele care asigură apărarea antirachetă punctuală a unor obiective sau zone de dimensiuni reduse. Iar sistemele PATRIOT și THAAD sunt primele vizate în acest sens, aducând argumente, potrivit cărora viteza în sine nu este o barieră de netrecut pentru apărarea împotriva rachetelor hipersonice.

¹⁶ *** Command, Control, Battle Management, and Communications /C2BMC.

¹⁷ *** N.A.: În studiul The Hypersonic Missile Debate, Robert S. Wilson prezintă un punct de vedere argumentat asupra dezbaterilor pe tema rachetelor hipersonice, în care sunt prezentate și elemente privind prioritizarea apărării împotriva acestora. Vezi Robert S. Wilson, The Hypersonic Missile Debate, Center for Space Policy and Strategy, 2021.

Cel mai avansat sistem de apărare antirachetă aflat acum în dotare este sistemul Patriot Advanced Capability (PAC)-3, a cărui rachetă poate ajunge la viteze hipersonice pentru a-și atinge ținta. Experții în hipersonică cred că actualele capacități care asigură apărarea antirachetă ar putea proteja obiectivele de mare valoare împotriva amenințărilor hipersonice, cu condiția ca acestea să fie amplasate în locația corectă (Mahshie 2022). Sistemele Patriot și THAAD pot fi adaptate într-un mod care să asigure apărarea împotriva rachetelor hipersonice pe porțiunea finală a traiectoriei, dezavantajul fiind evident dimensiunea spațiului apărat (Acton 2018). Dacă apărarea punctuală poate părea abordabilă, apărarea de teatre de operații, țări sau continente este deja provocatoare.

Cu arhitectura actuală, prima oportunitate de a dezvolta o soluție de combatere a rachetelor hipersonice este în faza finală de zbor, când acestea sunt destul de manevriere. Actualele interceptoare de apărare aeriană și antirachetă, proiectate pentru ținte mai lente sau mai previzibile, nu au performanța cinematică pentru a intercepta în mod favorabil o rachetă hipersonică în fază terminală.

Optiunile mai favorabile sunt cele care vizează angajarea rachetelor hipersonice în faza de planare a zborului, unde este mai puțin probabil să consume energie în manevre evazive. Astfel, un interceptor cu rază lungă de acțiune care este avertizat de un radar spațial oferă un spațiu de luptă mult mai mare, o avertizare timpurie mărită, dar și respectarea principiului doctrinar de combatere trage-observă/evaluatează-trage¹⁸. În acest fel, se evită provocarea combaterii rachetelor în faza finală de zbor, dar se și influențează zborul rachetei (traiectorii adiacente, manevre succesive), în sensul pierderii din performanță (Karako și Dahlgren 2022, 24-25). Directorul MDA, viceamiralul John Hill, afirmă că „*avem un program la care continuăm să lucrăm ... care ne duce mai departe pe drumul către o apărare stratificată împotriva [amenințărilor] hipersonice, iar aici m-aș referi în special la faza de planare*” (Mahshie 2022).

Caracteristicile rachetelor hipersonice care au creat acest mit al imposibilității intervenției asupra zborului lor constituie în același timp și oportunități pentru cei care dezvoltă strategii de combatere a acestora. În opinia cercetătorilor și

¹⁸ *** Shoot-Look-Shoot.

specialiștilor în zborul hipersonic, organizarea unei apărări împotriva amenințării hipersonice trebuie să țină cont de câteva realități:

- rachetele nu sunt invizibile, zborul lor cu viteză foarte mare și la o altitudine de până la 100 km creează o amprentă termică, ce poate fi detectată de sateliții cu rol de avertizare timpurie;

- fenomenele fizice normale ale zborului hipersonic, pe o durată mai mare, oferă vulnerabilități care ar trebui să fie luate în calcul atunci când se proiectează apărarea împotriva rachetelor hipersonice (Karako și Dahlgren 2022, 10). Provocările caracteristice zborului hipersonic pot asigura posibilități interesante pentru apărarea împotriva amenințării hipersonice, făcând-o în acest sens mai abordabilă, dar nu și ușoară;

- descoperirea rămâne elementul central pentru realizarea unei capacități de apărare a unui obiectiv împotriva unei amenințări hipersonice. Deoarece actualele radare terestre sunt limitate de orizont și de curbura pământului, capabilitățile existente pot asigura combaterea rachetelor doar în faza finală a zborului, viteza rachetelor oferind foarte puțin timp pentru identificarea soluției optime de combatere, pentru transmiterea dispozițiilor necesare și, nu în ultimul rând, pentru combaterea propriu-zisă. Vulnerabilitățile actualelor radare și interceptorilor în lupta cu rachetele hipersonice pot fi limitate prin mascare, prin creșterea numărului de capabilități sau dispunerea în adâncime a acestora.

Zborul prelungit prin atmosferă poate genera moduri de eșec negândite sau neidentificate încă, iar abilitatea de a manevra are implicații asupra autonomiei și consumului de energie. O rachetă la viteză hipersonică consumă energie, în timp ce efectuează manevre, lucru care poate fi exploatat prin asigurarea unei apărări stratificate care să impună manevre dese¹⁹. De asemenea, pe timpul zborului hipersonic, rachetele pot fi afectate de impactul cu obiecte oricât de mici, de perturbări sau modificări ale structurii lor sau ale fluxului de aer din jur (Karako și Dahlgren 2022, 14). Fiecare manevră executată în aer are un cost, iar forțele de apărare aeriană și antirachetă trebuie să

profite de acest lucru prin dislocarea în locații care să oblige adversarul să utilizeze în mod frecvent manevra sau un profil de zbor nedorit. În acest fel, timpul necesar avertizării și combaterii va fi mărit, performanțele amenințării vor fi reduse, toate aceste rezultate generând o oarecare incertitudine privind sistemul de arme hipersonic.

Există posibilitatea ca influențarea condițiilor de evoluție a unei rachete hipersonice să nu permită atingerea performanțelor dorite. Dacă luăm în calcul că evoluțiile în condițiile specificate pentru o rachetă hipersonică necesită de cele mai multe ori materiale exotice și un design extrem de integrat (Karako și Dahlgren 2022, 11), se poate pune problema cantității unor astfel de sisteme care pot fi dezvoltate. Este o premisă care, la acest moment, este favorabilă militarilor care gândesc apărarea împotriva unor astfel de rachete. Totuși, cantitatea nu trebuie pusă în fața eficacității, lucru care mai rămâne de dovedit. Chiar dacă vor fi proiectate arme hipersonice care să nu fie influențate de condiții de mediu variate și dure, noile tehnologii (cu particule și energie direcționată) ar putea obliga la dezvoltarea unor sisteme hipersonice mai conservatoare din punctul de vedere al construcției, mai grele sau cu performanță mai scăzută (Karako și Dahlgren 2022, 34-35). Lucru care contribuie la atingerea obiectivelor apărării antirachetă.

Dacă descoperirea, identificarea și însoțirea rachetelor hipersonice sunt posibile, următorul pas îl constituie combaterea lor. Acest lucru se poate realiza sub cupola unei apărări active, sub formă de interceptori cinetici sau de interceptori cu focos de fragmentare a exploziei. Alternativa o constituie tehnologiile viitoare, cu diferite niveluri de maturitate, care vizează lasere, tehnologii pe bază de microunde de mare putere sau nori de particule destinați perturbării zborului hipersonic (Shaikh 2021). Unii analiști au sugerat că senzorii terestrați și spațiali, dispuși într-o structură stratificată, integrați cu sisteme de urmărire și control al focului, pentru a direcționa interceptori de înaltă performanță sau arme cu energie dirijată, ar putea reprezenta în viitor, teoretic, opțiuni viabile de apărare împotriva armelor hipersonice (Sayler 2022, 3).

Este posibil ca apărarea activă singură să nu poată face față unui atac cu rachete hipersonice, la care se poate adăuga și existentul de rachete balistice și de croazieră. În acest caz, este necesar de luat în calcul și apărarea pasivă și trebuie crescut

¹⁹ *** N.A.: Câteva calcule sugestive privind influența manevrei asupra caracteristicilor zborului sunt prezentate de Abraham Mahshie, *Hypersonics Defense, How hypersonic weapons maneuver and what to do about it*, <https://www.airforcemag.com/article/hypersonics-defense/>, accesat la 22.06.2022.

rolul acesteia în ansamblul mai larg al combaterii amenințării hipersonice.

Avertizarea timpurie, mascarea, ascunderea și inducerea în eroare, dispersarea sunt doar câteva dintre formele de apărare pasivă care pot fi utilizate în acest context și care pot descuraja utilizarea rachetelor hipersonice. Aceeași importanță o au și acțiunile de descentralizare a comenzii și controlului, prioritizarea obiectivelor de apărare, existența sau stabilirea unor puncte de comandă de rezervă care să preia atribuțiile celor de bază în cel mai scurt timp, gândirea și aplicarea unor tactici, tehnici și proceduri care să valorifice la maximum mobilitatea forțelor (Chiriac 2020, 55). Pe termen lung, tranziția de la o infrastructură mare, centralizată, protejată în limita posibilităților, la baze mai mici, dispersate, adaptabile, cu posibilitatea de a utiliza măsuri de apărare active și pasive poate reprezenta o soluția viabilă pentru amenințarea hipersonică (Department of Defense 2018, 6).

Concluzii

Viteza, care este esența acestei amenințări poate fi exploatată pentru identificarea vulnerabilităților necesare construirii apărării împotriva rachetelor hipersonice. Viteza și problemele generate de frecarea cu aerul la altitudini mici, provocările de proiectare, materialele exotice necesare, raportul dintre manevră și performanță constituie elemente care trebuie luate în considerare la construirea unei apărări robuste împotriva amenințărilor hipersonice.

Caracteristicile rachetelor hipersonice ar putea defini viitorul război în care acestea să devină actorul principal, iar modul în care este îndeplinită misiunea de apărare împotriva lor poate modela viitorul apărării antirachetă. În caz contrar,

renunțarea la apărarea, activă sau pasivă, împotriva rachetelor hipersonice poate determina eșecul apărării împotriva rachetelor în general.

În același timp, nu trebuie să vedem armele hipersonice drept *arme minune*, capabile să câștige un război, sau *minunea tehnologică* ce va îmbunătăți deciziile mai puțin inspirate ale conducătorilor. Cert este că arma hipersonică va oferi unul dintre instrumentele vitale dacă este să luăm în considerare eforturile depuse pentru cercetare și dezvoltare, care să asigure confortul psihologic și acel plus necesar obținerii victoriei. Arhitecturile de apărare variate și existența, cel puțin teoretică, a unor mecanisme diferite de combatere a rachetelor hipersonice (distrugere fizică a rachetei, sisteme de război electronic, sisteme cu energie direcționată de diferite clase și tipuri) pot crea noi probleme proiectanților de rachete hipersonice, care trebuie să ia în calcul optimizarea acestora împotriva amenințărilor mai mult sau mai puțin puse în practică.

Problematica rachetelor hipersonice este frecvent văzută ca o dezbatere, în care elementul predominant îl reprezintă tehnologia. Realitatea este mult mai nuanțată. Odată ce barierele tehnologice vor fi depășite, atenția va fi îndreptată către capacitatea de producție, logistică, structuri și relații de comandă și control, adică tot lanțul necesar folosirii acestor rachete. Nu trebuie pierdut din vedere că utilizarea acestora ar trebui să asigure acele efecte pentru care au fost dezvoltate. Lucru ușor de stabilit, dar greu de realizat. Ceea ce este sigur este faptul că abordarea privind combaterea hipersonică trebuie să fie diferită, deoarece amenințarea este diferită. În consecință, nu putem să avem pretenția obținerii unui succes fulminant în conflictul de mâine, luptând cu armele de ieri.

BIBLIOGRAFIE

- Acton, James M. 2018. "Hypersonic Weapons Explainer." *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/2018/04/02/hypersonic-weapons-explainer-pub-75957>.
- Annual Report to Congress. 2021. "Military and Security Developments Involving the People's Republic of China". <https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF>.
- Bugos, Shannon. 2022. "U.S. Rushes Hypersonic Development." <https://www.armscontrol.org/act/2022-06/news/us-rushes-hypersonic-development>.
- Chiriac, Cătălin. 2020. „Provocarea rachetelor hipersonice.” *Impact strategic* 1 (74).
- Department of Defense. 2018. "Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge." <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>.

- Karako, Tom și Masao Dahlgren. 2022. "Complex Air Defense, Countering the Hypersonic Missile Threat." <https://www.csis.org/analysis/complex-air-defense-countering-hypersonic-missile-threat>.
- Mahshie, Abraham. 2022. "Hypersonics Defense, How hypersonic weapons maneuver and what to do about it." *Air Force Magazine*. <https://www.airforcemag.com/article/hypersonics-defense/>.
- NATO Term. 2022. "NATO Term, The Official NATO Terminology Database." <https://nso.nato.int/natoterm/Web.mvc>.
- Sayler, Kelley M. 2022. "Hypersonic Weapons: Background and Issues for Congress". Actualizat la 5 mai 2022. <https://crsreports.congress.gov>.
- Sayler, Kelley M. și Stephen M. McCall. 2022. "Hypersonic Missile Defense: Issues for Congress". Actualizat la 6 ianuarie 2022. <https://crsreports.congress.gov/>.
- Shaikh, Shaan. 2021. "China's Hypersonic Future." *Missile Threat, Center for Strategic and International Studies*. <https://missilethreat.csis.org/chinas-hypersonic-future/>.
- Tirpak, John A. 2021. "Catching Up on Hypersonics." *Air Force Magazine* 45. <https://www.airforcemag.com/article/catching-up-on-hypersonics/>.
- Wilson, Rober S. 2021. "The Hypersonic Missile Debate." https://csp.aerospace.org/sites/default/files/2021-08/Wilson_HypersonicMissileDebate_20210112_1.pdf.
- Wolf, Amy F. 2022. "Russia's Nuclear Weapons: Doctrine, Forces, and Modernization." Actualizat la 21 aprilie 2022. <https://crsreports.congress.gov>.

SECURITATEA, CAPACITATEA GEOPOLITICĂ, REZILIENȚA SOCIETALĂ ȘI POLITICILE PUBLICE PENTRU A O PUNE ÎN APLICARE

SECURITY, GEOPOLITICAL CAPABILITY, SOCIETAL RESILIENCE AND THE PUBLIC POLICIES TO ENFORCE IT

Conf.univ.dr. Iulian CHIFU*

Reziliența a devenit un concept de primă importanță pentru **amenințările hibride** și pentru turbulențele convenționale de **astăzi**, chiar și pentru războaiele în toată regula din Europa. Dar, având în vedere că există o serie de teorii și definiții ale acestui concept, ar trebui să se facă un anumit tip de raționalizare a lor, ca și în cazul instrumentelor necesare **măsurării nivelului de reziliență** al statelor, națiunilor și societăților. În plus, există o mulțime de proiecte, încercări și posibilități de a face acest lucru, provenind din diferite discipline și domenii de cercetare, care trebuie, de asemenea, raționalizate. Mai important, trebuie să găsim **un set adecvat de indicatori** care să ne arate nivelul de reziliență al unui actor, pentru a propune astfel o soluție de îmbunătățire și politici publice care să o pună în aplicare. Acesta este obiectivul nostru în cadrul unei abordări multiinstituționale, care va fi lansată în viitorul apropiat. Partea cea mai problematică este aceea de a **găsi elemente măsurabile, adecvate** pentru a descrie unele dintre criteriile de reziliență care trebuie abordate, pentru a crea o hartă a indicatorilor și pentru a aborda, prin urmare, îmbunătățirea nivelului de reziliență.

*Resilience became a concept of first importance for today's hybrid threats and conventional turbulences, even full-fledged wars in Europe. But since there is a number of theories and definitions of this concept, some type of rational should be made, as for the instruments needed to **measure the level of resilience** of states, nations and societies. Moreover, there are a lot of projects, attempts and possibilities to do that, coming from different disciplines and fields of research which also need to be rationalized. More important, we need to find **a proper set of indicators** to show us the level of resilience of an actor in order to propose therefore a solution and public policies to enforce it. That is our aim in a multi-institutional approach to be launched in the near future. The most problematic part is that of **finding suitable measurable items** in order to describe some of the criteria for resilience that need to be approached in order to create a map of indicators and to deal, therefore, with the improvement of the level of resilience.*

Cuvinte-cheie: reziliență; competitivitate; capacitate geopolitică; securitate societală.

Keywords: resilience; competitiveness; geopolitical capability; societal security.

Reziliența și termenii de referință ai conceptului

Reziliența este capacitatea unui actor – că este vorba de un stat, o națiune, o societate, o companie, un oraș sau o comunitate umană de orice fel – de a supraviețui și de a se reface, în urma turbulențelor din viața de zi cu zi. Această abordare generală are mai multe căi de dezvoltare, deoarece studiile au demonstrat că națiunile sunt mai rezistente sau mai puțin capabile să supraviețuiască în istorie, chiar dacă se confruntă cu viața normală de zi cu zi, și nu cu vreun fel de cataclism, dezastru natural

sau criză provocată de om (Daron și James 2013, 529) (Kissinger 2015, 350) (Bremmer 2012, 229). Așadar, prima idee a fost cum să comparăm națiunile și de ce unele au supraviețuit, altele s-au dezvoltat, iar altele au fost absorbite sau dizolvate. Aceasta este o primă linie de cercetare care abordează modul de comparare a națiunilor.

Pe aceeași tendință, următorul nivel de îngrijorare a fost legat de criză. Există un factor extern care are un impact asupra statelor, națiunilor sau societăților și care poate afecta ori chiar distruge complet acești actori. Astfel, reziliența ar fi capacitatea de a supraviețui și de a se recupera, în urma impactului unei astfel de crize. Preferăm această definiție și această linie de gândire (Chifu 2018a, 23-30) (Chifu 2022a), cu o abordare

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: keafuyul.@gmail.com

cognitiv-instituțională (Stern 2001, 299), pentru a judeca luarea deciziilor, în situații de criză, și durabilitatea actorilor respectivi (Chifu 2019, 335) (Chifu și Ramberg 2007, 387) (Chifu și Ramberg 2008, 352). Dar pregătirea și anticiparea crizelor se dovedesc a fi cea mai importantă parte a rezilienței, mai exact exercițiile, prevenirea și reacția în timp de criză. Iar acest lucru are legătură cu sistemele de avertizare timpurie și cu studiile prospective (Chifu 2015, 38-45) (Chifu 2022d) (Chifu 2022b).

Și, aici, se adaugă o nouă valoare, deoarece nu putem anticipa fiecare criză în parte, așa că avem nevoie de o scanare dincolo de orizont și de capacitatea de a prevedea posibilele crize și tipuri de crize viitoare sau ceea ce obișnuim să numim „noi crize”, pentru a ne pregăti și a preveni impactul, în special pentru a crește gradul de conștientizare și reziliență.

O altă linie de gândire este aceea de a lega securitatea de reziliență (Chifu 2022c). Și acest lucru pare cât se poate de natural: atunci când un actor se confruntă cu amenințări, riscuri și vulnerabilități, nivelul său de reziliență reprezintă capacitatea de a face față și de a gestiona aceste turbulențe de securitate. Dar și în acest caz, trebuie să acordăm atenție naturii actorului implicat în estimarea rezilienței, deoarece există multă literatură care discută tipul de antagonism dintre securitate și democrație (inclusiv în statele democratice), dar și dintre securitatea statului și a instituțiilor și securitatea națiunii, securitatea societală sau securitatea diferitelor comunități și cea a întregii societăți (Chifu, Oazu și Oleksandr 2008). Întreaga dicotomie este discutabilă, dar trebuie să avem în vedere, atunci când este vorba despre reziliența națională, despre ce vorbim și cum trebuie să estimăm echilibrele, odată ce ne aflăm în interiorul unei societăți democratice.

Studiile au demonstrat că o parte importantă a instrumentelor utilizate pentru creșterea rezilienței sunt legate de nișa îngustă a competitivității societăților (Chifu 2018b). În măsura în care națiunile și societățile sunt pregătite în acest domeniu, ele pot face față unei reziliențe mai bune, atât timp cât competitivitatea lor este la cel mai înalt nivel. RAND Co a identificat, începând cu 2018, indicatorii de bază ai competitivității unei comunități umane sau ai unui actor terț. Dar acest lucru a evoluat într-un studiu realizat doar pe criteriile fundamentale ale societății, care devine un

actor competitiv, care se dovedește a fi, în același timp, unul rezilient (Mazarr 2022).

Un alt curent de gândire a evidențiat studiile care cuantifică acea capacitate geopolitică a unui stat, a unei națiuni sau comunități, cu o combinație bine proporționată de indicatori care reprezintă și agregă o sumă de calități ce reflectă capacitatea unei țări (Roger 2019), depășind evaluările obișnuite ale puterii, puterii militare, resurselor economice și *leadershipului* politic care provin din aceeași familie de gândire a perspectivelor de reziliență. Cu siguranță, o țară rezilientă nu este neapărat una puternică, dar capacitatea geopolitică ne poate oferi numeroși indicatori utili în măsurarea rezilienței.

Reziliența și instrumentele sale în cadrul NATO și UE

NATO și UE sunt instituții care au introdus recent reziliența în centrul documentelor lor, mai ales după o dezvoltare importantă a amenințărilor hibride, care necesită o cooperare a statului și a instituțiilor sale, a societății și a cetățenilor (Chifu 2018). Același lucru s-a întâmplat și în abordarea terorismului și a radicalizării, dar cu un nivel mai scăzut de impact, odată ce cetățenii nu cooperează cu instituțiile. Amenințările hibride reprezintă un aspect în care această cooperare trebuie să aibă loc, dar ea este supusă la numeroase condiții, principala fiind încrederea în instituții, în autorități și în obiectivul acestora de a proteja societățile și pe fiecare dintre cetățeni în parte. Acest lucru nu este ușor de realizat.

NATO s-a dovedit a fi mai practică, datorită faptului că se concentrează pe obiectivele pe care le are organizația. Acest lucru se referă la abordarea rezilienței legată de securitate, la reziliența la nivel de stat și societate deopotrivă, considerând, de asemenea, fiecare stat membru o democrație. De asemenea, se referă atât la reziliența națională, cât și la cea a societății și la protecția infrastructurii critice. Securitatea societală este văzută ca o limitare a vulnerabilităților unei societăți pentru a face față atacurilor și coerciției (NATO 2022) și pentru a proteja societățile, populațiile și valorile comune (NATO 2021).

Există șapte cerințe sau condiții de bază, cuantificate de Alianță:

- 1) asigurarea continuității guvernării și a serviciilor guvernamentale esențiale;
- 2) aprovizionarea constantă și durabilă cu

energie, la prețuri accesibile;

3) capacitatea de a se confrunta și de a face față în mod eficient migrației necontrolate a persoanelor;

4) resurse constante de apă și hrană pentru populație;

5) capacitatea de a gestiona crize cu un nivel ridicat de victime;

6) sisteme de comunicare funcționale și rezistente în orice moment;

7) asigurarea unor sisteme de transport reziliente (Shea 2016).

Uniunea Europeană are, de asemenea, un document strategic, Busola Strategică, care definește reziliența (European Union 2022). Este o combinație între abordarea de securitate și abordarea de criză a rezilienței, și în acest caz. Temele implicate se referă la schimbările climatice, la dezastrele și urgențele civile. Dar UE analizează, de asemenea, reziliența economică, discutând despre lanțurile de aprovizionare, rutele de transport, libertatea de navigație, securitatea aprovizionării. Reziliența societală se axează pe războiul informațional și pe democrație, insistând pe asigurarea accesului la informații credibile și la media independentă, pe combaterea manipulării și a interferențelor străine la nivelul spațiului informațional, dar și pe reziliența proceselor democratice și a societății, în fața tehnologiilor disruptive, folosite de competitorii strategici ai UE sau de state terțe.

Proiecte și indicatori utili în evaluarea rezilienței

Există diferite niveluri de proiecte și indicatori utili în evaluarea rezilienței și a rezilienței societale. În unele cazuri, avem indicatori cuantificabili și măsurabili în mod clar și direct. În altele, sensul abordării indicatorilor de reziliență este mai puțin matur și are doar o formulare a ideii care trebuie măsurată sau a fenomenului care necesită o abordare carteziană. În cea de-a treia categorie, avem doar o evoluție detaliată, o tendință sau o urmă a unui eveniment și trebuie să ne dăm seama cum putem obține din acest lucru un indicator util care să reflecte și să cuantifice cu adevărat tendința unui eveniment în curs de dezvoltare.

De exemplu, dacă ne uităm la proiectul de competitivitate, caracteristicile relevante ale actorilor vizează democrația și libertățile versus autoritarismul

și regimurile închise, dictatoriale, sau naționalismul (Mazarr, Blake și alții 2018). Acestea sunt legate de forța și profunzimea identității naționale, de gradul de revizionism, măsurat la nivelul actorilor internaționali și de evoluțiile continue care vizează creșterea accesului la distribuția bunurilor; creșterea relevanței relative a statului; creșterea relevanței și influenței globale a propriului sistem de valori și a ideologiei; schimbarea regulilor care guvernează sistemul; creșterea relevanței sale în stabilirea noului set de reguli.

Apoi, baza teoretică a competiției dintre actorii internaționali introduce diferențierea dintre aceste abordări moderate și cele mai revizioniste și militariste: încălcarea repetată a regulilor internaționale, în beneficiul unilateral al actorului în cauză; ambițiile teritoriale și dorința de a-și crea o sferă de influență prin agresiune militară, prin dominație militară; considerarea ordinii internaționale ca fiind profund ilegitimă, creată împotriva actorului în cauză, de unde necesitatea nu a unei reforme, ci a unei schimbări complete și profunde, chiar a distrugerii complete a acestei ordini.

Recomandările studiului – care subliniază, de asemenea, nevoile de reziliență într-un mediu concurențial – se referă în special la stabilirea unui nivel de ambiție adecvat și fezabil al actorilor la nivelul gestionării acestor evoluții și, respectiv, a concurenței și, într-o mai mică măsură, la planificare pentru a câștiga această concurență. Predictibilitatea și gestionarea evoluției acestor procese sunt principalele obiective propuse, pentru a evita excesul și lipsa de gestionare a acestora în cadrul schimbărilor și al competiției în sine, competiția de dragul competiției, sau doar pentru a obține victorii, ceea ce este interpretat ca un joc cu risc ridicat. De asemenea, opțiunea limitează cheltuielile și risipa de resurse, ceea ce este mult mai important în această perioadă.

Capacitatea statelor face obiectul unui studiu (Roger 2019) al Societății Henry Jackson, o continuitate a studiilor privind capacitatea geopolitică venind pe un trend din 1944 (Fox 1944), dar abia în 1960 apare primul „Indice compozit al capacității naționale” (Singer, Bremer și Stuckey 1972). Actualul Indice compozit al capacității geopolitice (Roger 2019) conține patru indici medii, ponderat combinați, după cum urmează:

- Baza națională – reprezentând 20% –, alcătuită din bunăstarea națională (10%), structura

populației (6%), distribuția națională (3%) și autosuficiența resurselor și capacităților (1%);

- Structura națională – reprezentând 40% –, cu trei piloni a câte cinci indicatori, respectiv pilonul economic reprezentând o pondere de 15%, activitatea și realizările tehnologice (10%) și prestigiul cultural (15%);

- Instrumentele naționale – reprezentând 30% –, cu doi piloni a câte cinci indicatori, diplomația (15%) și instrumentul militar (15%);

- Determinarea națională (măsurarea efectivă a voinței) –, reprezentând 10%, formată din patru indicatori: eficiența guvernării (7%), determinarea economică, determinarea strategică și determinarea altruistă (1% fiecare).

Oricât de subiectiv ar fi sistemul, abordarea merită să fie luată în considerare privitor la dezvoltarea viitoare și la capacitatea de adaptare, în ceea ce privește premisele și concluziile obținute de studiu.

Echilibrul și rolul său în dezvoltarea politicilor publice pentru aplicarea rezilienței într-o societate

Michael J. Mazarr a realizat, după o cercetare de 15 luni, un studiu despre elementele care fac o societate atât competitivă, cât și rezilientă (Mazarr 2022). Este adevărat că fiecare caracteristică clasică a unui stat, cum ar fi capacitățile militare, apărarea consolidată, investițiile în apărare și descurajare, în tehnologiile cheie, capacitățile economice, face diferența în ceea ce privește substanța puterii, dar și nivelul de reziliență al unui stat și al unei națiuni. Mazarr aduce la viață mai multe cazuri în care acest lucru nu este de ajuns și în care aceste caracteristici ale puterii sunt insuficiente pentru a explica rezistența și succesul în alte cazuri în care ingredientele pentru o victorie sunt diferite și provin din alte surse.

Explicația succesului în acest tip de competiție vine tocmai din reziliență, în acest caz, din calitățile fundamentale ale unei societăți, de a genera productivitate economică, coeziune societală și voință națională, caracteristici care s-au dovedit a fi importante și chiar a face diferența într-un război, ca și pentru câștigarea unei competiții și forjarea rezilienței (Lyll 2022). Longevitatea unui sistem verificat și adaptabil și capacitatea de a oferi securitate și prosperitate propriei societăți sunt elemente fundamentale pentru succesul în

rivalitățile bilaterale la nivel global.

Studiul a propus șapte caracteristici societale fundamentale, toate acestea făcând parte din reziliența societală, chiar dacă sunt departe de a putea fi cuantificate cu ușurință sau de a se regăsi într-un număr de indicatori utili. Activitatea în acest domeniu vizează:

- ambiția națională;
- oportunități comune și acces competitiv pentru toți cetățenii;
- o identitate națională comună și coerentă;
- un stat activ;
- instituții sociale eficiente;
- un interes major pentru învățare și adaptare;
- un grad semnificativ de diversitate și pluralism în societate (Mazarr 2022).

Cu siguranță, studiul nu exclude perspectiva implicării altor factori în cadrul rezilienței, cum ar fi dezastrele naturale, pandemiile sau geografia, care joacă un rol în evaluarea capacităților societale care ar putea duce la succes. Iar aceștia nu ar putea fi neapărat legați de cele șapte caracteristici, evocate anterior. Așadar, toate acestea ar putea fi adăugate și discutate în cadrul unei abordări dinamice a societăților, nu doar într-un format static și fundamentat pe structuri și caracteristici interne.

Cu toate acestea, una dintre cele mai interesante constatări ale lui Mazarr în studiul său este că toate aceste șapte grupuri de caracteristici, toate importante pentru perspectiva rezilienței și a competitivității, ar trebui abordate într-un mod echilibrat. Ceea ce înseamnă că, dacă una sau mai multe caracteristici ating vârful, iar altele rămân în urmă, vom avea o societate mai puțin rezilientă decât cea inițială. Excesul fiecăreia dintre aceste caracteristici benefice dăunează dramatic celorlalte, precum și întregii societăți, ducând la efecte secundare importante și chiar catastrofale.

Aceasta este o lecție importantă, învățată odată ce am dori să trecem la politici publice pentru a consolida reziliența unei societăți, deoarece toți acești termeni ar trebui abordați în același timp, iar monitorizarea evoluției rezilienței și a competitivității în acea societate ar trebui să se facă în timp util și în mod temeinic pentru a construi un set echilibrat de caracteristici de reziliență pentru societate, menținând atât caracteristicile sale democratice, cât și nivelul de reziliență și de competitivitate pe care sperăm să îl atingem.

BIBLIOGRAFIE

- Bremmer, Ian. 2012. *Every Nation for Itself. Winners and Losers in a G0 World*. New York: Portfolio Penguin.
- Chifu, Iulian. 2015. „Prospective Analysis of Ukrainian Crisis: Scenarios for mid-long term evolution.” *Ukraine Analytica*, Nr.1/9 38-45.
- . 2018a. „Războiul hibrid și reziliența societală. Planificarea apărării hibride.” *Revista Infosfera* 23-30.
- . 2018b. Understanding the Emerging Era of International Competition Theoretical and Historical Perspectives; RAND Corporation, Research Report. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2726.html.
- . 2019. *Decizia în Criză*. București: Editura RAO.
- . 2022a. „Lecțiile conflictului din Ucraina și perspectiva rezilienței societale.” *Revista Infosfera* 4 (2): 5-13.
- . 2022b. *Reconfigurarea securității și Relațiilor Internaționale în Secolul 21*. București: Editura ISPRI – Ion I.C.Brătianu.
- . 2022c. „Reziliența contemporană: competitivitatea națiunilor, capacitatea statelor și securitatea societală.” *Revista Infosfera*.
- . 2022d. *Studii prospective și metodologii alternative. Eșafodajul de securitate în secolul 21*. București: Editura RAO.
- Chifu, Iulian, Nantoi Oazu și Sushko Oleksandr. 2008. *Societal Security in the trilateral Region Romania-Ukraine-Republic of Moldova/Securitate societală în regiunea trilateralei România-Ucraina-Republica Moldova*, ediție bilingvă. București: Editura Curtea Veche.
- Chifu, Iulian și Britta Ramberg. 2007. *Crisis management in Transitional Societies*. Stockholm: Editura CRISMART SNDC.
- . 2008. *Managementul crizelor în societățile în tranziție, Cazul României*. București: Editura RAO.
- Daron, Acemoglu și Robinson A. James. 2013. *Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. London: Profile Books.
- European Union. 2022. ”A strategic compass for security and defense, For a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security.” https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf.
- Fox, William T.R. 1944. *Fox W. T. R., The Super-Powers: The United States, Britain, and the Soviet Union – Their Responsibility for Peace*. New York: Harcourt, Brace & Co.
- Kissinger, Henry. 2015. *Ordinea Mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*. București: Editura RAO.
- Lyall, Jason. 2022. ”How Inequality Hobbles Military Power. Divided Armies Struggle to Win, Foreign Affairs.” <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/how-inequality-hobbles-military-power>.
- Mazarr, Michael J. 2022. ”The Societal Foundation of National Competitiveness, RAND Corporation.” https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA499-1.html.
- Mazarr, Michael J., Jonathan S. Blake, Abigail Casey, Tim McDonald, Stephanie Pezard și Michael Spirtas. 2018. ”Understanding the Emerging Era of International Competition. Theoretical and Historical Perspective, Rand Corporation.” https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2726.html.
- NATO. 2022. ”Preparing for the Future: NATO 2030.” https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/3/pdf/sgar21-en.pdf#page=15.
- . 2021. ”Strengthen Resilience Commitment.” https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm.
- Roger, James. 2019. ”Audit of Geopolitical Capability. An assessment of 20 major powers, Henry Jackson Society.” <https://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2019/01/HJS-2019-Audit-of-Geopolitical-Capability->

- Shea, Jamie. 2016. "Resilience, a core element of collective defence." <https://www.nato.int/docu/Review/2016/Also-in-2016/nato-defence-cyber-resilience/EN/index.htm>.
- Singer, J.D., Stuart Bremer și John Stuckey. 1972. *Capability Distribution, uncertainty, and Major Power War, 1820–1965*, in B. Russett (ed.). Peace, War, and Numbers, Beverly Hills, California, Sage.
- Stern, Eric K. 2001. *Crisis Decisionmaking. A Cognitive-Institutional Approach*. Stockholm: CRISMART.

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE RĂZBOI HIBRID ÎN STRATEGIILE NAȚIONALE DE APĂRARE ALE ROMÂNIEI

THE EVOLUTION OF THE HYBRID WAR CONCEPT IN THE NATIONAL DEFENSE STRATEGIES OF ROMANIA

Drd. Ilie-Răsvan DUMITRU*

Dispariția caracterului hegemonic bipolar, procesul de globalizare, prezervarea unor statute hegemonice și apariția unor agresiuni de tip hibrid, pe fondul concurențial tensionat al piețelor și resurselor au fost factorii fundamentali care au produs mutații majore în mediul de securitate internațional, fapt ce a necesitat regândirea apărării naționale, pe baza noilor riscuri și amenințări la adresa statului. Modalitatea de concepere a strategiilor naționale de apărare și conținutul acestora au variat de la o perioadă la alta, în funcție de evenimentele internaționale, de crizele economice, de jocurile geopolitice, precum și de afilierea trecute și prezente la instituții și organizații regionale sau internaționale. Conceptul de război hibrid a fost introdus etapizat în strategiile de apărare, inițial acesta fiind asociat cu unele tipare mai cunoscute, precum agresiuni asimetrice, informaționale, terorism sau atacuri cibernetice, urmând ca, pe măsura diluării granițelor dintre pace și război, acesta să fie mai bine nuanțat, dezvoltat și argumentat.

The disappearance of the bipolar hegemonic character, the process of globalization, the preservation of some hegemonic statutes and the emergence of hybrid type aggressions against the tense competitive background of markets and resources were the key factors that led to major changes in the international security environment, fact that required the rethinking of defense national based on new risks and threats to the state. The way of designing national defense strategies and their content have varied from one period to another, depending on international events, economic crises, geopolitical games as well as past and present affiliations with regional or international institutions and organizations. The concept of hybrid war was introduced in stages in the defense strategies, initially being associated with some more well-known patterns such as asymmetric, informational aggression, terrorism or cyber attacks, following that as the boundaries between peace and war were diluted, it would be better nuanced, developed and argued.

Cuvinte-cheie: strategie; securitate; apărare; agresiune; război hibrid.

Keywords: strategy; security; defense; aggression; hybrid warfare.

Dispariția caracterului hegemonic bipolar și procesul de globalizare au fost factorii fundamentali care au produs primele mutații majore în mediul de securitate internațional, fapt ce a necesitat regândirea apărării naționale, pe baza noilor riscuri și amenințări la adresa statului. Dat fiind dinamismul domeniului de securitate și rapiditatea cu care harta echilibrului de putere dintre actorii globali se reconfigurează permanent, se constată incidența tot mai mare a amenințărilor transnaționale, care, din cauza oportunităților globalizării, au devenit mult mai periculoase, mai insidioase și mai volatile, acestea acționând la

scala întregului sistem și cu implicații dincolo de granițele unei țări, regiuni sau continent.

Deși securitatea globală părea, până de curând, că nu mai este amenințată de conflicte militare majore, caracteristica generală a mediului contemporan de securitate a fost una constant conflictuală, generată de prezervarea unor statute hegemonice, de transferurile de putere regională sau globală, dar și de accesul diferențiat și restricționat la resurse, de limitarea și mecanismele de distribuție inegală a acestora, de piețele de desfacere interconectate și interdependente, de dependențele energetice și de decalajele economice. Diferențele identitare de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică, precum și unele reminiscențe de factură istorică au contribuit și ele la alimentarea tensiunilor în anumite regiuni,

*Ministerul Finanțelor

e-mail: dumitrurasvan@yahoo.com

acolo unde jocurile de putere devin mai evidente și mai acute. Noile amenințări care ies din paradigma convenționalului, precum și caracterul transnațional al acestora determină ca securitatea contemporană să dobândească un puternic caracter holistic, depășind astfel granițele securității militare tradiționale prin cuprinderea unei mix de componente interconectate și interdependente ale activității sociale, economice, politice sau de mediu și tinzând către integralitatea acesteia.

Până la confiscarea subversivă a Crimei de către Federația Rusă în anul 2014, analiza comparativă a politicilor, a strategiilor sau a doctrinelor de securitate, precum și a bazei normative de operaționalizare a acestor politici, dar mai ales a schimbărilor în structura forțelor și sistemelor naționale de securitate ale statelor din Europa Centrală și de Est trăda niște sisteme democratice relativ naive în înțelegerea noului tip de război hibrid, fapt ce alimenta vulnerabilitățile de securitate. Această letargie, alimentată și de miopia strategică a unor state nu era decât o consecință a faptului că ele fie nu înțelegeau, fie nu aveau capacitatea sau nu erau lăsate să adopte măsuri eficiente pentru contracararea agresiunilor hibride (Chirleşean 2013). Cu siguranță că cel puțin statele din Europa de Est, inclusiv România, erau totuși familiarizate cu astfel de agresiuni, de altfel greu de decelat, acestea încă decontând costul de a fi considerate state învinse în urma Războiului Rece, într-un tip de confruntare opacă, din care nu se disting decât efectele economice sau sociale și care astfel nu se pot încadra în definițiile uzual acceptate ale războiului convențional. Realitatea ne arată că războaiele contemporane s-au „demasificat” și demilitarizat într-atât încât conflictele actuale s-au diluat într-un șir de evenimente care tind să se substituie fenomenelor naturale și activităților normale specifice globalizării, precum și efectelor declanșate de resetarea economică, generată inevitabil de industria 4.0.

Politica de securitate națională (strategia) reprezintă cadrul normativ în care sunt descrise modalitățile prin care un stat își asigură și garantează securitatea sa și a cetățenilor. Acesta se prezintă sub forma unui document de poziție, sistematizat, structurat, sintetizat, argumentat și accesibil, configurat sub forma unui plan, strategii, concept sau doctrină. Indiferent de modalitatea de denumire a acestui document strategic, în

conceperea lui, se pleacă de la identificarea elementelor esențiale identității unei națiuni: interesele și obiectivele principale ale acesteia pe termen lung; acțiunile prioritare de natură a conduce către obiectivele respective, precum și principiile care fundamentează acele acțiuni; amenințările și riscurile de natură a perturba șansele de atingere a acestor obiective, precum și principalele căi, mijloace, tehnici, direcții de acțiune, modalități și instrumente necesare diminuării efectelor acestora, corelate cu resursele avute la dispoziție sau posibil de mobilizat (Institutul „Ovidiu Șincai” 2006, 3).

Strategia Națională de Apărare a Țării (SNAȚ) face referire atât la prezent, cât și la viitor, pentru că definește interesele vitale ale națiunii, stabilind direcția de urmat și liniile de acțiune necesare pentru a face față potențialului tuturor amenințărilor prezente și viitoare, urmărind inclusiv gestionarea evoluțiilor favorabile ale măsurilor dispuse. Ca regulă generală, aceasta este ierarhic superioară altor politici de securitate, precum doctrina militară, strategia militară sau orice altă strategie economică, socială, de mediu etc. De altfel, acestea din urmă abordează securitatea națională doar prin prisma anumitor organisme sau probleme, acoperind doar o parte din ansamblul dimensiunilor securității. În ceea ce privește raportarea SNAȚ la Strategia de Securitate Națională (SSN), trebuie clarificat faptul că atât timp cât SSN acoperă toate dimensiunile securității (economică, politică, socială, militară și de mediu), diferența dintre cele două este dată doar de semantică. Astfel, în concordanță cu interpretarea lui Barry Buzan/Școala de la Copenhaga (Buzan, Wæver și Wilde 1998, 22), prin introducerea celor cinci dimensiuni ale securității naționale, se formalizează o înțelegere mult mai cuprinzătoare a acestui concept (Dima 2019). În acest sens, putem aminti că, din cauza lipsei unor clarificări, o strategie anterioară celei din 2008 a fost respinsă de Parlament tocmai pe motivul titulaturii acesteia – *Strategia de Securitate*, fiind invocat, în acest sens, art. 65 alin. 2 lit. f din Constituția României (Parlamentul României 2003), care preciza că Parlamentul aprobă *Strategia Națională de Apărare*.

Până la declanșarea sângerosului conflict militar ruso-georgian din 2008, respectiv invazia/diversiunea *omuleșilor verzi* de factură rusă, desfășurați în Crimeea în 2014, implementarea conceptului de război hibrid în doctrinele militare ale acestor state din sud-estul Europei rămăsese la

stadiul abstract, conceptul nefiind pe deplin asimilat și integrat în strategiile lor de apărare, decât cel mult tangențial prin includerea unor elemente care depășeau vizibil sfera convenționalului. De altfel, conceptul de strategie de securitate a evoluat în timp de la abordarea clasică (clausewitziană), în care sistemul de securitate se baza pe forța militară, din cauza amenințărilor care erau preponderent militare, la conceptul modern, de factură americană, în care securitatea este caracterizată de multidimensionalitate, interconectivitate, interdependență și globalizare.

Maniera de dezvoltare a SNAȚ și conținutul acesteia au variat de la o perioadă la alta, în funcție de evenimentele internaționale, de jocurile geopolitice, precum și de afilierea trecute și prezente la instituții și organizații regionale sau internaționale. De altfel, în conceperea acesteia, România a urmat exemplul statelor occidentale, dezvoltând în timp, inițial, mai superficial, dar odată cu maturizarea aparatului administrativ, mai ferm documentul propriu de securitate națională. Astfel, analiza evoluției modului de elaborare a acesteia urmărește îndeaproape stadiile de maturitate a politicii de securitate, care s-a dezvoltat etapizat, suficient încât să genereze un complex de documente fundamentale, pe baza cărora, ulterior, să se configureze strategia națională. În acest sens, pe măsură ce mediul de securitate s-a complicat și amenințările s-au diversificat, instituțiile statului s-au maturizat treptat, devenind mult mai proactive, generându-și astfel o serie de documente specifice, ca reacție și protecție la aceste schimbări¹.

Elementele principale care au influențat direct modul de concepere a SSN din 2006, rămasă la stadiul de proiect și asimilată în întregime în SNAȚ din 2008, au fost obținerea statutului de membru NATO, precum și procesul de integrare în Uniunea Europeană, direcțiile principale trasate fiind îndreptate în direcția securizării frontierei estice, conform standardelor UE, și întărirea rolului activ al României în spațiul extins al Mării

¹ Astfel, precursorii Strategiei Naționale de Apărare a României (2010) au fost: Legea siguranței naționale a României nr. 51/1991; Legea apărării naționale a României nr.45/1994; Strategia de securitate națională a României, 2001; Strategia militară a României, 2002, 2004; Legea planificării apărării naționale a României nr. 473/2004; Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, 2004; Strategia de securitate națională a României, 1999; Strategia de Securitate Națională a României (2007).

Negre. Astfel, în efortul de susținere a politicii de vecinătate a UE, pe dimensiunea estică, sudică sau în Balcanii de Vest, statul român își asuma, prin SNAȚ, aprofundarea percepției de către statele membre ale UE relativ la riscurile emergente din aceste regiuni, precum și la consolidarea relației de complementaritate și coordonare strategică între NATO și UE în plan regional și global (Serviciul Român de Informații, fără an). Această strategie se considera a fi „*un proiect național realist, îndrăzneț și pragmatic*” care răspunde nevoii și obligației de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, valorilor și intereselor naționale vitale, ca baze ale existenței statului român (Afas 2006). În preambulul acesteia, este scoasă în evidență poziția favorabilă a României, conferită de calitatea de membru al NATO și UE, vis-à-vis de accelerarea dezvoltării economice și sociale și de contribuția la menținerea securității regionale și globale. Deși nu face referire strict la tendințele hibride ale noilor conflicte, acest concept nefiind încă dezvoltat nici măcar în documentele strategice ale marilor jucători de pe scena politică globală, totuși strategia face referire la *amenințări noi, asimetrice, de natură militară sau nonmilitară, inclusiv cele care se manifestă sub forma agresiunilor informatice sau informaționale* și care pun în pericol securitatea națională. Aceste amenințări la adresa securității naționale gravitau în jurul terorismului internațional, conflictelor înghețate și criminalității transnaționale, elemente care, tangențial, ating și spectrul agresiunilor de factură hibridă. De altfel, lipsa de originalitate, determinată de faptul că toate cele patru amenințări detaliate în Strategie se regăsesc și în Strategia Europeană de Securitate, adoptată de UE în 2003, trădează mimetismul și lipsa personalității proprii a decidenților români (Consiliul Uniunii Europene 2009), care în loc să inoveze sau să adapteze nevoilor României respectiva strategie, identificând amenințările, riscurile și vulnerabilitățile specifice arealului țării, au preferat pur și simplu să copieze, compilând teorii și documente occidentale. Astfel, prin lipsa de originalitate, SSN din 2006, respectiv SNAȚ din 2008 devin un simplu act de mimesis, fără substanța și conținutul realității autohtone, un simplu *must have* necesar de „*a da bine*” în fața partenerilor din Alianță.

Dacă SSN, adoptată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, la 17 aprilie 2006, dar rămasă în

stadiul de proiect până la publicarea SNAȚ din 2008, conținea doar câteva elemente disparate în ceea ce privește agresiunile nonconvenționale, *Strategia Națională de Apărare a României din anul 2010* a avut o abordare mai aplicată asupra fenomenului agresiunilor nonconvenționale. Acest fapt s-a datorat efectelor evenimentelor regionale și globale care au marcat sfârșitul anilor '90² și începutul anilor 2000³ și care au condus la schimbarea paradigmei clausewitziene asupra războaielor, introducând treptat în doctrina acestora conceptul de război hibrid. La nivel declarativ, SNAȚ 2010 „...reflectă un echilibru între riscurile, amenințările și vulnerabilitățile clasice și cele neconvenționale” (Consiliul Suprem de Apărare a Țării 2010), având un pronunțat caracter multidimensional, care viza simultan dimensiunile militară, politică, economică, socială și ecologică și care își propunea gestionarea integrată a securității prin promovarea ideii de comunitate de securitate. Ca vulnerabilitate, era identificat în mod simplist și relativ stângaci „fenomenul campaniilor de presă la comandă, cu scopul de a denigra instituții ale statului, prin răspândirea de informații false despre activitatea acestora; presiunile exercitate de trusturi de presă asupra deciziei politice” (Consiliul Suprem de Apărare a Țării 2010), în locul conceptului generic de agresiuni informaționale, care nu fusese încă asimilat.

Potrivit acesteia (Consiliul Suprem de Apărare a Țării 2010), principalele vulnerabilități identificate erau diminuarea capacității de aplicare a legii de către unele instituții ale statului, capacitatea administrativă redusă la nivel central și local, politizarea excesivă a unor instituții la toate nivelele, dezechilibrele bugetare, cauzate de decizii politice greșite, lipsa unui mecanism coerent de previziune, planificare și control care să susțină gestionarea bugetului, corupția, evaziunea fiscală, contrabanda și fenomenele specifice economiei subterane. Principalele riscuri și amenințări la

² Aceasta a fost marcată de conflictele din Balcani care s-au încheiat cu dezintegrarea Iugoslaviei și crearea de noi state independente (Serbia și Muntenegru în 2006, Kosovo în 2008 – spațiul fostei Iugoslavii).

³ A fost reprezentată de atacurile teroriste, din 11 septembrie 2001, de pe teritoriul SUA și, mai apoi, de atentatele din Europa, de la Madrid (11 martie 2004) și din Londra (7 iulie 2005). Aceste atacuri au constituit factorii principali care au determinat apariția unor răspunsuri adecvate din partea factorilor decizionali europeni.

adresa statului priveau terorismul, riscurile generate de radicalizarea religioasă, terorismul cibernetic, propaganda în mediul virtual, proliferarea armelor de distrugere în masă sau dezvoltarea programelor de rachete balistice. Nu au fost uitate nici riscurile legate de criminalitatea organizată, de traficul de droguri, de spionaj și de alte acțiuni ostile ale serviciilor de informații. Deși cu doar doi ani înainte se derulase conflictul ruso-georgian, nu regăsim decât un singur aliniat, la Capitolul 6.1, care identifică un risc legat de menținerea unui nivel ridicat de instabilitate și insecuritate în zona Mării Negre. Din cuprinsul acestuia, putem observa cu greu aluzii la instrumentarul hibrid utilizat de actori statali sau nonstatali, poate cel mai clar definite fiind riscurile de natură energetică, fenomenul terorist și *preocupările unor actori nonstatali, orientate spre influențarea actului decizional, inclusiv a deciziei politice*, în defavoarea statului.

Modul simplist în care sunt enumerate riscurile și vulnerabilitățile statului, formulările teoretice goale de conținut și lipsa unei profunzimi care să analizeze în amănunt problemele sistemice și riscurile geopolitice trădau o relativă imaturitate sau o incapacitate a structurilor statului de a înțelege tiparul noilor tipuri de agresiuni hibride de factură economică, socială, de mediu sau politică, ce nu se mai poartă la granițe, ci în sânul celui agresat, prin disimularea agresorului ostil în partener, asociat, aliat sau activist de mediu. Această incapacitate de înțelegere instituțională a noilor tipuri de agresiuni era o consecință a stării impardonabile de relaxare a statului prin instaurarea unei comodități specifice unui stat aflat sub o umbrelă nouă de protecție, asigurată de o alianță militară puternică (NATO). Ceea ce factorii de decizie politică nu au înțeles la momentul elaborării strategiei și nici ulterior este faptul că agresiunile hibride ascund identitatea reală a actorului ostil, instrumentarul hibrid fiind utilizat de terți și disimulat astfel încât acțiunile acestora să copieze cadrul natural al derulării unor evenimente, ale căror efecte destabilizează sau aduc prejudicii statului. Anonimitatea agresorului și subversivitatea acțiunilor acestuia determină ca, în fața războiului hibrid, statul să se descurce singur prin instituțiile sale, lipsa instrumentarului militar și a unei declarații de război privându-l pe acesta de o măsură reactivă din partea NATO.

Însă, odată cu publicarea *Strategiei Naționale de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019*

(Administrația Prezidențială 2015-2019), se poate observa totuși un salt înainte în modul în care este concepută, chiar dacă și aceasta, similar predecesoarelor ei, este plină de lacune, generalități, ezitări, dificultăți în cuprindere sau formulări complicate, caracterizându-se printr-o lipsă de viziune, pe alocuri cu o acută lipsă de profunzime. Ca element de noutate, în SNAȚ 2015-2019 regăsim pentru prima dată necesitatea promovării unui concept de securitate națională extinsă, fundamentat pe democrația constituțională și pe respectul dintre stat și cetățeni. În acest document strategic, guvernul român, mult timp precaut cu privire la influența militară și la politica rusă malignă, deși nu identifică în mod expres Federația Rusă ca actor ostil, nici la capitolul de riscuri și nici la amenințări, subliniază totuși necesitatea de a garanta „*caracterul național, suveranitatea și independența*” cetățenilor și de a proteja democrația și statul de drept. La art. 55 din SNAȚ, se face apel indirect la problematica rusă, printre amenințările enumerate făcându-se referire la „*acțiunile destabilizatoare din vecinătatea estică, care generează provocări majore pentru securitatea spațiului euroatlantic*”. La riscuri, exprimarea este și mai opacă, menționându-se „*instabilitatea regională care limitează capacitatea României de promovare a intereselor strategice, cu precădere a celor privind susținerea parcursului european al Republicii Moldova*”. Nu este clar însă dacă reținerea de a individualiza Federația Rusă ca stat agresor care își manifestă caracterul ostil în vecinătatea frontierei de est a NATO ținea de o anumită precauție diplomatică, datorată în special reminiscențelor istorice transcendente în timp, care au condamnat geografic România să rămână permanent servantă într-o societate marginală, proiectată la extremitățile Occidentului și Orientului. Indiferent care au fost reticențele, confiscarea subversivă a Crimeii, prin utilizarea unui arsenal hibrid ingenios și insidios, cu doar un an înainte de publicarea SNAȚ, obliga instituțiile statului să actualizeze riscurile și amenințările la adresa acestuia prin corelarea lor cu noile tendințe distopice, manifestate de Federația Rusă.

Documentul menționează ca interese principale „*necesitatea de a susține garanțiile NATO de apărare colectivă*”, precum și „*consolidarea și integrarea UE*”. În absența unei influențe economice sau culturale rusești, în special datorită

lipsei evidente a unei minorități ruse semnificative în țară, aceste interese strategice ale statului român pot ajuta la garantarea unui sprijin robust românesc pentru extinderea prezenței militare a SUA și NATO în regiunea Mării Negre, precum și a capacității statului de a combate amenințările hibride.

Strategia 2015-2019 analizează interesele statului privind asigurarea securității și stabilității naționale, văzută din perspectiva următoarelor domenii: *apărare – înțeleasă în dubla calitate normativă, de apărare națională și de apărare colectivă; ordine publică; activitate de informații, contrainformații și securitate; educație; sănătate; economic; energetic; financiar; mediu; infrastructuri critice*. Aceasta este gândită totuși pe o abordare integratoare și multidimensională, în care dimensiunea de apărare se îmbină și se echilibrează reciproc cu o serie de alte dimensiuni, precum: ordine publică; activitatea de informații, contrainformații și securitate; diplomație; managementul situațiilor de criză; educație, sănătate și demografie. Necesitatea extinderii conceptului de securitate națională este motivată de necesitatea asigurării convergenței cu principiile europene de securitate, dezvoltate în Strategia de Securitate Europeană și în Strategia de Securitate Internă a Uniunii Europene, iar obiectivul național de securitate vizează dezvoltarea capacităților de combatere a amenințărilor asimetrice, admitându-se „*...dificultatea de a delimita riscurile și amenințările de tip clasic de cele asimetrice și hibride*.” (Administrația Prezidențială 2015-2019, 11, pct.29) De remarcat sinceritatea cu care se recunoaște faptul că reacția interinstituțională, în situații de criză, este afectată de precaritatea resurselor și de incoerență în gestionarea diverselor tipuri de riscuri. Această vulnerabilitate devine și mai importantă, dacă ne referim la capacitatea de interoperabilitate redusă a diverselor instituții ale statului care ar trebui să acționeze unitar și sinergic, în cazul unor amenințări asimetrice și de tip hibrid.

Celelalte vulnerabilități ale României în fața agresiunilor de tip hibrid sunt și ele numeroase: *absorbția fondurilor europene, utilizarea banului public, energie, infrastructură critică, agricultură, protecția mediului, justiție, sănătate, educație și cercetare științifică, polarizarea socială, capacitatea administrației centrale și locale de a implementa politicile publice naționale și europene, corupția, gradul de sărăcie, declinul*

demografic, migrația forței de muncă specializate, disparitățile socioeconomice dintre regiuni și județe, fragilitatea spiritului și solidarității civice. Cu toate acestea, se acceptă ca principale direcții de acțiune dezvoltarea capacităților necesare reacționării în cazul unor amenințări asimetrice și de tip hibrid, identificarea și contracararea acțiunilor asimetrice de tip hibrid, dar și dezvoltarea culturii de securitate (Administrația Prezidențială 2015-2019, 18). Deși obiectivul și direcția de acțiune referitoare la războiul hibrid sunt corect formulate, *Capitolul III – Amenințări, Riscuri și Vulnerabilități* nu conține acest concept, ceea ce accentuează lipsa de corelare a SNAȚ cu realitățile geopolitice, îndeosebi cu situația tensionată din regiunea Mării Negre, dacă ar fi să ținem cont de conflictele înghețate (Transnistria, Abhazia, Osetia sau Nagorno-Karabah) sau cu cele două conflicte armate care au avut loc în această regiune (ruso-georgian din 2008, ruso-ucrainean din 2014), până la publicarea acesteia. Mai mult chiar, SNAȚ pare a pune toată greutatea privind contracararea amenințărilor de tip neconvențional sau hibrid pe structurile de informații, contrainformații și securitate și, într-o măsură prea mică, pe structura apărării, fără a avea viziunea unui sistem care să integreze viabil, flexibil, eficient și coerent toate structurile specializate ale instituțiilor de forță din țară. Acest aspect scoate în evidență faptul că termenul de război hibrid sau doar conceptul de hibrid nu era nici la această perioadă pe deplin înțeles, chiar dacă manifestările de forță ale Federației Ruse în Ucraina, de până în 2014, s-au bazat în exclusivitate pe instrumentarul hibrid.

Este important să avem în vedere faptul că SNAȚ 2015-2019 trebuie corelată cu alte două documente de referință cu caracter specific, respectiv Strategia Militară a României și Carta Albă a Apărării. Astfel, documentul programatic pentru dezvoltarea Armatei României, în sensul contracarării operațiilor de tip hibrid, este *Strategia Militară a României*. În cadrul dispozițiilor sale, se afirmă fără echivoc: „Caracteristica cea mai pregnantă a mediului militar actual este războiul hibrid, adoptat de anumiți actori statali”, ca direcție de acțiune fiind specificată „...adaptarea structurală a Armatei României pentru asigurarea unei forțe întrunite, având capacitățile necesare ducerii eficiente, împreună cu celelalte instituții cu responsabilități în domeniul apărării, atât a

războiului tradițional, cât și a celui neconvențional, hibrid” (Guvernul României 2016). Direcțiile de realizare a unei transformări durabile a organismului militar susțin explicit dezvoltarea conceptului de contracarare a războiului hibrid, dezvoltarea și modernizarea bazei materiale de instrucție specifice sau revitalizarea conceptuală, normativă și curriculară a sistemului de învățământ militar. Cu toate acestea, atunci când se vorbește despre structura C2, despre organizarea structurii de forțe, despre dezvoltarea capacităților militare și politicile de personal, despre interoperabilitate, înzestrare și asigurarea infrastructurii necesare contracarării războiului hibrid, domeniile acestea nu se regăsesc ca măsuri în niciuna dintre cele trei etape de prioritizare ale reformării Armatei României pe sistem occidental și adaptată cerințelor NATO.

Ultimul document major care face referire la riscurile și amenințările de tip neconvențional sau hibrid, dar nu cel din urmă, este *Carta Albă a Apărării*, care prezintă viziunea Ministerului Apărării Naționale asupra consolidării capacității operaționale a Armatei României și dezvoltării capacităților necesare îndeplinirii misiunilor încredințate, rezultate în urma desfășurării procesului de revizuire strategică a apărării pe termen scurt. Aceasta cuprinde perioada 2015-2019, precum și orientările pe termen mediu până în anul 2027. Carta Albă a Apărării formulează ambițios că „Armata României trebuie să fie în măsură (...) să planifice și să conducă o operație de apărare pe teritoriul național pentru contracararea acțiunilor agresive convenționale, neconvenționale și/sau hibride, cu folosirea, în mod integrat, a tuturor instrumentelor naționale de putere, până la intervenția forțelor principale Aliate” (Ministerul Apărării Naționale 2017, 34). Totuși, pasajul citat nu cuprinde și modalitățile în care Armata României ar răspunde, în urma unor agresiuni hibride economice, cibernetice, informaționale sau de mediu. Lipsa de substanță a recomandărilor din documentul strategic trădează lipsa de înțelegere a fenomenului hibrid, în ansamblul său, respectiv acceptarea ideii că cel puțin agresiunile hibride nu implică neapărat o componentă militară care să necesite un răspuns adecvat din partea armatei. Mai mult, în capitolul privind riscurile și amenințările (Ministerul Apărării Naționale 2017, 14) se face mențiunea că acestea se înscriu deopotrivă în spectrul convențional și

neconvențional, fără însă a enumera, decât eventual tangențial⁴, agresiunile hibride care ar putea profita de riscurile și vulnerabilitățile statului. Cartea albă enumeră însă existența unui mix de componente neconvenționale și convenționale, iar ca soluție inovatoare pentru contracararea lor, se propune implementarea modelului interinstituțional de asigurare a securității naționale, dar și dezvoltarea de capacități specifice, încă din timp de pace, precum sistemele de supraveghere și avertizare timpurie, marile unități și unități de operații psihologice, sau a structurilor de apărare cibernetice.

În termenii analizei cantitative, este de remarcat totuși că termenul *hybrid*, apare în textul Strategiei Militare a României, de 15 ori, față de doar 3 ori, în Carta Albă a Apărării, ceea ce pare a fi pe cât de simplist, pe atât de supralicitat și conformist.

Din analiza SNAȚ 2015-2019 și din Carta Albă a Apărării 2017, se poate trage concluzia că între susținerea teoretică a conceptului de agresiune hibridă și asigurarea capacităților necesare contracarării lor, există o reală necorelare, datorată, în principal, unei neînțelegeri complete a fenomenului de război hibrid, precum și a modului lacunar de abordare a acestuia prin depășirea paradigmei militare circumscrise conflictelor. Faptul că nu sunt nici măcar enumerate riscurile legate de securitatea energetică, de vulnerabilități ale infrastructurilor critice, de slăbiciunile administrației publice sau de orice altă natură, care pot reprezenta breșe de securitate prin care un actor ostil poate penetra sistemul, apelând la tehnici și instrumente hibride, reflectă superficialitatea și lipsa de profunzime, alimentate de optimismul că, dacă România este membră a NATO, este apărată de orice agresiune, lansată de orice actor ostil. În acest mod de abordare a problematicii, se remarcă vulnerabilitatea majoră a momentului, iar în lipsa alocărilor bugetare pentru achiziții sau investiții, nu s-ar putea face decât, eventual, o eficientizare a funcționalității capacităților existente, oricum insuficiente și ineficiente, dacă le raportăm la războaiele moderne. Vulnerabilitățile generate de lipsa revizuirii cadrului legislativ din domeniul securității naționale, învechit și plin de confuzii terminologice, chiar dacă erau o prevedere minoră

⁴ Sunt menționate atacurile cibernetice, potențialul de utilizare a mijloacelor biologice, chimice sau radiologice, precum și terorismul, fără însă a le încadra în categoria instrumentarului hibrid.

în SNAȚ⁵, s-au regăsit chiar în timpul pandemiei atunci când a fost necesar să se instituie starea de alertă. Astfel, din cauza faptului că majoritatea dezideratelor din strategie au rămas doar la statutul de simple aspirații, se poate concluziona că reziliența sporită a instituțiilor statului s-a rezumat sau s-a concretizat doar într-o rezistență sporită a acestora la schimbare, la eficientizare și modernizare.

Strategia Națională de Apărare a Țării 2020-2024 (Administrația Prezidențială 2020) reprezintă un *upgrade* în materie de strategii, fiind superioară anteriorilor prin eliminarea cu succes a neclarităților din cuprinsul acestora, ceea ce nu poate decât să demonstreze nivelul de maturitate pe care l-au atins instituțiile statului, precum și o ușoară influență și inspirație occidentală (și NATO) în modul de concepere a acesteia. Totuși, ar fi prematur să ne pronunțăm cu privire la efectele acesteia asupra instituțiilor strategice ale statului, deoarece ne aflăm încă la jumătatea perioadei de implementare a ei. Acest document strategic reflectă fără echivoc nivelul gândirii românești de azi în materie strategică, fiind conceput într-un mod adecvat, echilibrat, coerent, pe fond, comprehensiv și cumpănit, fără sincope și pe deplin consensual. SNAȚ 2020-2024 scoate în evidență profesionalismul și activitatea integrată, exercitată de mai mulți specialiști din ansamblul instituțiilor care au putut să își aducă contribuția la conceperea acesteia, mecanismul epistemologic al construcției teoretice din spatele documentului fiind unul extrem de clar și coerent.

În primul rând, încă din introducere, este menționat „*comportamentul agresiv al Federației Ruse, acțiunile de militarizare a regiunii Mării Negre și de tip hibrid desfășurate de acest stat, ce au ca scop menținerea unui climat tensionat și de insecuritate în zona apropiată țării noastre*”, fapt ce aduce, ca noutate, identificarea unui potențial stat ostil, ale cărui acțiuni militare, dar și hibride

⁵ Considerații Finale, pct. 83 din SNAȚ 2015-2020: „O condiție necesară pentru operaționalizarea Strategiei o reprezintă revizuirea cadrului legislativ în domeniul securității naționale, care să țină cont, pe lângă deficiențele relevate în timp, de noile amenințări și de nevoia de respectare a drepturilor și libertăților civile. În vederea atingerii obiectivelor și realizării direcțiilor de acțiune asumate prin prezenta Strategie, instituțiile cu responsabilități în domeniile respective vor elabora strategiile, programele și planurile sectoriale de activitate subsecvente”.

gravitează în jurul regiunii extinse a Mării Negre. De asemenea, SNAȚ reiterează încrederea pe care o are statul atât în forțele proprii, cât și în aliați, precum și garanțiile de securitate, asigurate de parteneriatul cu NATO și de cel strategic cu SUA. Strategia utilizează termeni de mare profunzime, precum *continuitate* și *stabilitate*, care exprimă siguranța și predictibilitatea în capacitatea de a asigura securitatea flancului de est a NATO și a frontierei UE. Alți termeni, precum *flexibilitate*, *reziliență* și *adaptare* demonstrează, cel puțin teoretic, capacitatea statului de a face față fenomenelor extreme sau neprevăzute, care au puterea de a destabiliza statul, precum impactul pandemiei de coronavirus cu care se confruntă întreaga omenire.

SNAȚ 2020-2024 are la bază conceptul de securitate extins, fundamentat pe cele cinci componente ale securității: politic, economic, militar, social și de mediu; trei elemente fundamentale de securizat: statul, societatea și cetățenii; noile componente ale amenințărilor specifice războaielor moderne: infrastructură critică, cibernetică, energetică și terorismul care le înglobează pe toate acestea; și nu în ultimul rând, dar de mare însemnătate, amenințările asimetrice și hibride. În cuprinsul acesteia, este evident faptul că parteneriatul strategic cu SUA, apartenența la NATO și UE sunt reconfirmate ca piloni ai politicii externe și de securitate. SNAȚ pentru 2020-2024 implică o abordare nouă, propunând un management al problematicii de securitate națională, cu accent pe gestionarea integrată a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților. Acest tip de abordare a SNAȚ este tributară schimbării de paradigmă de la nivel global care ține cont de evoluțiile din regiunea extinsă a Mării Negre, de deteriorarea relațiilor dintre NATO și Federația Rusă, de proliferarea terorismului, de amenințările hibride și cibernetică, dar și de alte tipuri de provocări. Prin modul în care a fost gândită, România are oportunitatea de a-și consolida postura strategică la nivel euroatlantic și rolul de vector de stabilitate și de furnizor de securitate națională în regiunea Mării Negre. SNAȚ așază cetățeanul în centrul acțiunilor instituțiilor care garantează securitatea națională, o formă de garantare a posturii de prim beneficiar al constructului instituțional, axându-se pe protecția drepturilor omului, pe statul de drept și pe siguranța populației.

Structura strategiei este intuitivă, coerentă, cuprinzătoare și sistematică, urmând pașii obligatorii de concepere a unui astfel de document. Acesta pleacă de la elementele fundamentale care definesc România ca stat, parcurgând descrierea angajamentelor și a garanțiilor pe cei trei piloni (apartenența la NATO, UE și parteneriatul strategic cu SUA), pronunțarea obiectivelor majore ale statului (prosperitate, securitate, identitate, demnitate, statul de drept și drepturile omului, valori, principii, interese), evaluarea mediului de securitate, amenințări, riscuri, vulnerabilități și direcții de acțiune. În cadrul amenințărilor, sunt menționate criza economică, cauzată de pandemie, consolidarea potențialului militar în vecinătatea României, volatilitatea stării de securitate regionale, precum și tipare ale agresiunilor hibride: acțiuni ostile de influență în spațiul public, atacurile cibernetice, distorsiuni pe piețele energetice, interferențe și preluări străine ostile ale unor operatori economici de interes național.

Un punct de interes actual este raportarea la Federația Rusă și la acțiunile sale, textul documentului actual fiind unul echilibrat, dar la obiect, poate cel mai clar formulat din istoria strategiilor naționale de apărare. Fără a fi definit direct și în clar drept inamic, adversar, actor statal ostil sau amenințare în tot și toate, natura de posibil agresor al Federației Ruse este evidențiată prin divergențele sale cu NATO, din care România face parte. Este scoasă în evidență consolidarea posturii ofensive și caracterul agresiv al Rusiei, cu impact asupra posibilității de escaladare a tensiunilor existente în regiunea Mării Negre.

Raportat însă la războiul hibrid, în Strategie nu se regăsesc elemente care să identifice riscurile și vulnerabilitățile statului, raportate la tiparele noilor tipuri de agresiuni, în special cele care fac parte din arsenalul hibrid al Federației Ruse, inclusiv identificarea breșelor și modalităților prin care aceasta poate penetra instituțiile statului în vederea subminării încrederii partenerilor în capacitatea de susținere a obligațiilor asumate de România, sau prin care poate crea dezechilibre economice, frământări sociale, destabilizări ale piețelor energetice și distorsionări economice. Deși conceptul hibrid se regăsește pe tot parcursul strategiei, acesta capătă frecvent caracter de generalitate, fără să fie aplicat strict pe caracterul specific al societății noastre. De altfel, gestionarea integrată

a riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților, menționată în ultimele trei ediții ale Strategiei, rămâne un deziderat dificil de asumat și de atins de instituțiile statului, chiar dacă un sistem integrat de management al crizelor constituie un instrument eficient și puternic de contracarare a agresiunilor hibride, care pot interfera, la un moment dat, cu o astfel de criză economică, energetică, financiară sau pandemică. Prin parcurgerea acestora, se remarcă faptul că nicio strategie nu a urmat ciclul firesc necesar în elaborarea corectă și aplicată a lor, prin transpunerea obiectivelor naționale în strategii sectoriale, planificarea strategică multianuală, identificarea modalităților de punere în practică a acestor obiective, implementarea și evaluarea rezultatelor. Deși teoretic cuprinzătoare, nicio strategie nu a urmărit modul de implementare a obiectivelor asumate de cele anterioare acestora, rezumându-se la a enumera, într-o modalitate totuși din ce în ce mai complexă și detaliată, riscurile și amenințările la adresa statului, fără însă a cuantifica măsurile dispuse de instituțiile statului, trasate prin strategii, în vederea diminuării acestora.

Concluzii

Prin statutul conferit de calitatea de membru al NATO, România este preocupată permanent de asigurarea securității pe flancul de est al NATO, în regiunea Mării Negre. Pentru a anticipa, a diminua sau contracara un eventual conflict de tip hibrid, sub toate aspectele sale (din punct de vedere doctrinar, instituțional, al capacităților și al resursei umane), România trebuie să concentreze efortul tuturor ministerelor și agențiilor guvernamentale, în sensul de a acoperi în întregime domeniile în care se poate manifesta orice agresiune, inclusiv cea de tip hibrid. Întărirea aparatului administrativ, profesionalizarea și eliminarea corupției, inclusiv asanarea morală a clasei politice sunt elemente esențiale în devoalarea instrumentelor și în combaterea agresiunilor hibride, lansate de diverși actori ostili. Transnaționalitatea și ubicuitatea amenințărilor ieșite din cadrul tradițional impun cooperarea internațională imediată și urgentă pentru a face față acestora, evidențiindu-se automat și nevoia de interoperabilitate. De altfel, nu este posibil ca aceste obiective să fie atinse în afara unei abordări integratoare a sectorului de securitate și mai ales fără adâncirea reformei din cadrul acestuia. Trebuie înțeles că, cel puțin pentru România, agresiunile hibride nu urmăresc

cucerirea statului sau a unor teritorii din acesta, ci alterarea deciziei politice și a actului administrativ, diminuarea capacităților de răspuns la crize, mărirea dependențelor și înstrăinarea resurselor naționale, sabotarea dezvoltării infrastructurii sau a capacităților necesare de răspuns la agresiunile de acest gen, precum și slăbirea încrederii partenerilor în capacitatea statului de a face față obligațiilor asumate.

Într-un război de tip hibrid, eficacitatea capacităților militare poate fi redusă la zero, atât timp cât agresiunile incluse în acest tipar se manifestă prin vectori și domenii care nu au legătură cu tehnica și cu arta militară, în special prin lipsa oricărui instrument militar care să susțină agresiunile. Această stare de fapt determină ca nicio acțiune ostilă, chiar și dovedită, să nu poate activa o reacție din partea NATO, indiferent dacă aceasta are potențialul de a aduce atingere siguranței naționale. Securitatea națională nu mai poate fi asigurată la nivel național în mod eficient, tocmai din cauza caracterului transnațional al amenințărilor, fiind necesar un răspuns de anvergură internațională împotriva acestora. În acest sens, pentru protejarea statului de eventuale atacuri sau agresiuni hibride, instituțiile de forță ale acestuia trebuie să colaboreze îndeaproape, prin prisma unei viziuni armonizate, într-un sistem care să integreze viabil, flexibil, eficient și coerent toate structurile specializate ale lor. Schimburile de informații în timp real trebuie centralizate, analizate, sincronizate și procesate sinergic într-un centru de comandă specializat, organizat ca sistem integrat de management al crizelor, în vederea anticipării, diminuării și contracarării agresiunilor actorilor ostili în toate domeniile de risc ale statului, respectiv, economic, de mediu, politic, social sau militar.

Armata României, ca pilon de bază în asigurarea și garantarea păcii și securității naționale, este singura abilitată și îndreptățită să coordoneze acest centru de comandă, în strânsă legătură cu partenerii și aliații militari, validând astfel și caracterul ostil al agresiunilor de factură hibridă. În acest sens, efortul se va concentra la nivelul politic al deciziei, deoarece, mai întâi, politicile de securitate națională sunt cele care se preocupă de managementul capacităților necesare apărării naționale, în sensul definirii structurii de forțe și a misiunilor, al pregătirii lor pentru dislocare și angajare în luptă, al asigurării

sustenabilității acestora, conturându-se abia apoi strategiile de securitate și cele de apărare. Politicile de securitate trebuie implementate astfel încât să fie avut în vedere faptul că, din punct de vedere diacronic, se manifestă următoarele tendințe în dezvoltarea domeniilor nonconvenționale: de la simplu la complex; de la acțiunea autonomă la lucrul în mediu întrunit; de la militar spre nonmilitar; de la convențional spre nonconvențional; de la primordialitatea structurii forțelor la primordialitatea efectelor obținute; de la mijloace cinetice la mijloace noncinetice și de la efecte letale la efecte nonletale.

Deși la nivel strategic, prin intermediul Strategiei Naționale de Apărare (SNAȚ), sunt identificate vulnerabilitățile și riscurile asimetrice/hibride, de natură militară și nonmilitară, inclusiv cele care se manifestă sub forma agresiunilor teroriste, psihologice, economice, sociale, informaționale sau cibernetice, cel puțin până la publicarea SNAȚ 2020-2024, România a avut dificultăți în privința dezvoltării mecanismelor instituționale, inclusiv la nivel militar, care să pună în practică politici și strategii de contracarare a acestor tipuri de agresiuni. Practic, deși a introdus conceptul și a nuanțat, mai mult sau mai puțin voalat, riscurile emergente, generate de agresiunile hibride, în strategiile de până în 2020, lipsa unor măsuri care să cristalizeze dezideratele propuse trădează incapacitatea factorilor de decizie, în special a celor politici, de a înțelege că NATO nu apără statul de acțiunile ostile hibride și nedecarate ale unor actori statali sau nonstatali. Această întârziere poate fi justificată prin lipsa alocării de resurse suficiente necesare implementării unor măsuri orientate în vederea întăririi aparatului administrativ, inclusiv prin digitalizarea acestuia și prin accesul la tehnologie avansată, ceea ce a condus inerent și la o accentuare a deprecierei actului public prin prisma deprofesionalizării administrației, dar și la o diluare a competenței, dedicației și responsabilității oamenilor politici.

Aceste neajunsuri au generat breșe de securitate care pot permite inclusiv acțiunea disimulată și *eficientă* a unor actori ostili, îndreptată împotriva intereselor strategice ale statului român. Cu siguranță că agresiunile subversive ale acestora pot fi stimulate și de factori precum vulnerabilitatea instituțională, alimentată de mediocritate, dezinteres, birocrăție sau corupție. Aceste slăbiciuni sistemice pot fi considerate o consecință a aceluiași dezinteres al factorilor de decizie, dar incluse în spectrul hibridului, se pot încadra și în alt scenariu al subminării intenționate și insistente a țesutului social și administrativ prin pervertirea valorilor identitare ale statului.

Un exemplu sugestiv, în acest sens, îl poate reprezenta faptul că, deși în toate strategiile se face referire la riscurile de dependență energetică și la vulnerabilitățile statului în acest domeniu, singura măsură dispusă de instituțiile statului în vederea eliminării acestei dependențe de gazul rusesc a fost doar închiderea capacităților industriale pentru diminuarea consumului (ceea ce a generat dependențe față de produsele derivate din acestea, de exemplu, îngrășăminte chimice), și nu mărirea capacităților de producție, concomitent cu o diversificare a surselor energetice din *state prietenoase*, fapt ce confirmă eșecul strategiilor de apărare elaborate până în 2020, cu șanse mari de eșec și pentru cea din 2020-2024, cel puțin pentru riscurile din domeniul energetic.

Ca și concluzie generală, deși în toate strategiile de apărare sunt menționate riscurile emergente, generate de agresiunile hibride, faptul că mare parte dintre căile de acțiune menite să reducă aceste riscuri și amenințări au rămas la stadiul de deziderat, în timp ce aceste riscuri se materializează prin acțiuni subversive ale diverșilor actori ostili, cu efecte nocive asupra statului, care urmăresc alterarea actului administrativ și a deciziilor politice, nu face decât să confirme că suntem într-un plin război hibrid, pe care deși îl descriem, nu îl înțelegem pe deplin.

BIBLIOGRAFIE

- Administrația Prezidențială. 2015-2019. „Strategia Națională de Apărare a Țării.” *O Românie puternică în Europa și în lume*. https://www.presidency.ro/files/userfiles/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_1.pdf.
- . 2020. „Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024.” https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente/Strategia_Nationala_de_Aparare_a_Tarii_2020_2024.pdf.

- Afas. 2006. „Strategia de Securitate Națională a României.” *România europeană, România Euro-Atlantică: pentru o viață mai bună, într-o țară mai sigură, democratică și prosperă.* <https://afas.ro/wp-content/uploads/2016/09/Strategia-de-securitate-nationala-a-Romaniei.pdf>.
- Buzan, Barry, Ole Wæver, Morten Kelstrup și Pierre Lemaitre. 1993. *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe.* London: Pinter.
- Buzan, Barry, Ole Wæver și Jaap de Wilde. 1998. *Security a new Framework for Analysis.* Londra: Lynne Rienner Publishers.
- Chirleşean, Georgeta. 2013. *Strategia de securitate națională a României: evoluții și tendințe între securitatea regională și cea euro-atlantică.* Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”.
- Consiliul Suprem de Apărare a Țării. 2010. „Strategia Națională de Apărare.” *Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare.* Accesat 2021. http://www.cdep.ro/caseta/2010/08/31/hp100622_CSAT.pdf.
- Consiliul Uniunii Europene. 2003. „Strategia Europeană de securitate – O Europă sigură într-o lume mai bună.” Bruxelles.
- . 2009. „Strategia Europeană de Securitate identifică cinci amenințări: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele regionale, statele ratate, crima organizată.” <https://www.consilium.europa.eu/media/30815/qc7809568roc.pdf>.
- Dima, Octavian Victor Mihail. 2019. „Securitatea societală în sistemul actual.” *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”* 6 (3): 30-34.
- Guvernul României. 2016. „Hotărârea nr.708/2016 pentru aprobarea Strategiei militare a României.” <http://lege5.ro/Gratuit/geztanjsgezq/hotararea-nr-708-2016-pentru-aprobarea-strategiei-militare-a-romaniei>.
- Institutul „Ovidiu Șincai”. 2006. „Analiza Strategiei de Securitate Națională a României.” Raport de analiză politică.
- Ministerul Apărării Naționale. 2017. „Carta Albă a Apărării.” https://www.cybercommand.ro/app/webroot/fileslib/upload/files/legislatie/carta_alba.pdf.
- . 2021. „Strategia militară a României – Capacitate defensivă credibilă, pentru o Românie sigură, într-o lume marcată de noi provocări.”
- . 2016. „Strategia militară a României – Forțe armate moderne, pentru o Românie puternică în Europa și în lume.”
- Parlamentul României. 2003. *Constituția României.* <https://www.presidency.ro/ro/presedinte/constitutia-romaniei>.
- Serviciul Român de Informații. fără an. „Viziunea strategică a SRI 2007-2010.” Accesat 08 august 2022. <https://www.sri.ro/upload/viziunea.pdf>.
- Vasilescu, Căpitan-Comandor Alfred. 2012. *Emergența agresiunilor nonconvenționale și influența lor asupra politicilor de securitate.* teză de doctorat, București: Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Ministerul Apărării Naționale.

CONSIDERAȚII PRIVIND SENSUL SCHIMBĂRII ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT MILITAR POSTLICEAL DIN FORȚELE TERESTRE

CONSIDERATIONS REGARDING THE MEANING OF CHANGE IN THE LAND FORCES POST-SECONDARY MILITARY EDUCATION SYSTEM

Lt.drd. Mioara (ȘERBAN) CULEA*

Criza pandemică ne-a demonstrat ironic și paradoxal forța nemaipomenită a schimbării sau necesitatea de a ne schimba prin degradarea relațiilor cu autoritățile și prin fenomenul work from home sau school from home. Schimbarea are sens, că este vorba fie despre un fenomen generat în mod natural, fie despre o consecință a unei acțiuni omenești. Cuprins între o realitate obiectivă și una subiectivă, sistemul de învățământ militar are puterea de a produce mutații calitative printr-o nouă versiune, cea intersubiectivă, în care accentul cade pe importanța valorilor și credințelor care, dincolo de resursele fizice, au constituit de-a lungul istoriei, mai ales prin războaiele purtate, cea mai importantă resursă prin care liderul obține, prin strategia asumată, victoria. Observarea sistematică, ca metodă de cercetare, a creat contextul unei alchimii complexe care să confirme obligația indezirabilă a ceea ce produce sensul și a creat un algoritm al reconstrucțiilor viitoare, bazate pe schimbări în toate cele trei dimensiuni, dar acordând credit suplimentar realității intersubiective, prin sensul dat.

The pandemic crisis has ironically and paradoxically demonstrated an incredible drive for change and the need for this, due to a continuous downgrade of the relations with the authorities and to the phenomenon of “telework” or “online schooling”. Change makes sense, whether it is a naturally generated phenomenon or a consequence of human action. Caught between an objective and a subjective reality, the military education system has the power to produce qualitative mutations, through a new version, the intersubjective one, in which the emphasis falls on the importance of values and beliefs. These beliefs represented, beyond physical resources and throughout history, especially through the wars fought, the most important resource through which the leader obtained victory, based on the assumed strategy. Used as a research method, systematic observation created the context for a complex alchemy that confirmed the undesirable obligation of what produces meaning and created an algorithm of future reconstructions, based on changes in all three dimensions giving additional credit to intersubjective reality, through the given meaning.

Cuvinte-cheie: realitate obiectivă; realitate subiectivă; realitate intersubiectivă; tradiții și valori; premisele schimbării; management strategic; resurse educaționale; programe de studii.

Keywords: objective reality; subjective reality; intersubjective reality; traditions and values; premises of change; strategic management; educational resources; study programs.

Considerații preliminare privind sensul schimbării

Pentru a sublinia importanța schimbării în sistemul de învățământ militar, am conturat câteva repere privind mediul actual și tranziția către viitor. Schimbarea este o constantă care rezidă în ajustarea continuă a prezentului. Reorganizarea învățământului militar reprezintă un proces inerent atât la nivel de sistem (macro), cât și la nivelul instituțiilor de învățământ militar (micro).

La nivel macro, sistemul de apărare ar trebui să

aibă la bază și să conducă printr-un set de sisteme, procese și fapte interdependente și interconectate. Implementarea politicilor, strategiilor, obiectivelor și planurilor acestuia trebuie să fie determinată și asigurată printr-un set clar și integrat de procese. Acestea ar trebui să se desfășoare, să fie conduse și îmbunătățite în mod permanent. Iar deciziile să se bazeze pe informații sigure și reale referitoare la performanțele prezente și la cele previzionate, la capacitatea proceselor, la așteptările și experiențele celor implicați.

La nivel micro, configurația ideală se bazează pe lideri care stabilesc și comunică o direcție clară pentru organizația pe care o conduc. Stabilesc cultura, valorile, etica și structura de conducere

*Statul Major al Forțelor Terestre
e-mail: smioara021@gmail.com

care oferă organizației o identitate proprie și atractivitate pentru părțile interesate. Trebuie să demonstreze capacitatea ca, în vremuri nesigure, să adapteze și să realinieze direcția organizației.

Scopul studiului vizează observarea sistematică privind nevoia de schimbare, cu accent pe învățământul militar postliceal, diagnosticând atât nevoia de schimbare, cât și schimbarea în sine prin trei tipuri de realități: obiectivă, subiectivă și intersubiectivă.

În acest sens, metodele utilizate în evaluarea stării reale a organizației furnizoare de educație, de nivel postliceal, față de cerințele actuale ale sistemului de învățământ s-au concentrat pe prelucrarea și interpretarea datelor colectate din documentele programatice ale instituției, dublate de observarea sistematică, externă. Din perspectivă sistemică, evaluarea:

- aplicată contextului, a avut ca ținte identificarea nevoilor de schimbare, nivelul de acceptare din partea beneficiarilor-elevi;
- aplicată intrărilor, a avut ca țintă radiografierea stării inițiale;
- aplicată proceselor, a avut ca țintă derularea concretă a activităților;
- aplicată ieșirilor, a avut ca ținte contabilizarea rezultatelor obținute (reacții favorabile sau nefavorabile ale părților implicate), în raport cu obiectivele stabilite și cu satisfacerea nevoilor identificate.

Perspectivile de modernizare a învățământului militar au la bază patru piloni importanți, și anume managementul strategic, resursele educaționale, programele de studii și managementul calității. În acest sens, rezultatele așteptate sunt intim corelate cu acestea.

Ecografia învățământului militar postliceal – premisele schimbării

Schimbarea are sens. Iar sensul este dat de premisa că există două tipuri de realități: o realitate impersonală sau obiectivă și o realitate personală sau subiectivă. În realitatea impersonală sau obiectivă, lucrurile există independent de sentimentele și credințele noastre. Un exemplu de realitate impersonală este forța gravitațională, care îi afectează în aceeași măsură pe oamenii care cred în ea, precum și pe cei care nu cred în ea. Din perspectiva sistemului de învățământ militar, realitatea obiectivă este construită din

reprezentările pe care o organizație furnizoare de educație le oferă, în scopul realizării acțiunilor militare pentru îndeplinirea misiunilor încredințate armatei.

În schimb, realitatea personală sau subiectivă depinde foarte mult de sentimentele și credințele fiecărui individ, de încrederea pe care o are în sine, dar și în cei din jurul său, în comandant, în armament, în gradul de coeziune al subunității, în nivelul satisfacției și, nu în ultimul rând, în barometrul normativității militare. Percepția pe care un individ o are asupra unui aspect, context sau persoană reprezintă propria realitate, realitate care este filtrată și dictată de sentimentele și emoțiile personale.

În general, se presupune că realitatea poate fi impersonală sau obiectivă și personală sau subiectivă. Se reia paradigma prin care lumea este situată între alb și negru, între pace și război, între naștere și moarte, între trecut și viitor. Însă, nu doar Dante Alighieri introduce *Purgatoriul* ca fiind a treia stare, interconectând Infernul cu Paradisul, ci și prezentul se interpune între trecut și viitor, viața, între naștere și moarte, culoarea, între alb și negru, așa după cum existența unui al treilea nivel, al realității intersubiective, se poziționează între obiectiv și subiectiv. Acesta depinde de comunicarea dintre mai mulți indivizi, mult mai mult decât de sentimentele și credințele lor. Un exemplu foarte concret al unei astfel de realități este cel al banilor. Faptul că miliarde de oameni cred în valoarea acestora îi face să fie indispensabili pentru diverse achiziții. Dacă s-ar pierde crezul în ceea ce reprezintă, aceștia nu ar mai rămâne decât simple bucăți de hârtie. Organizația fiind un sistem structurat de interacțiunea oamenilor, în scopul realizării unor obiective comune (Vlăsceanu 2003, 19), relațiile constituite în cadrul acesteia asigură această a treia dimensiune a realității. Fie că vorbim despre grupuri construite prin relații spontane, flexibile, de tip informal, fie că vorbim despre structuri clar definite, în care există reguli, reglementări, ierarhii ale obiectivelor, relații de autoritate, responsabilitate sau putere, de tip formal, acestea pot constitui o rețea de sens (Harari 2015, 131).

Realitatea intersubiectivă creată în sistemul militar este forța constituită din cele două dimensiuni relaționate sinergetic, care conturează un mecanism destinat în exclusivitate militarilor.

Credința comună a militarilor în această forță, pe care ei înșiși o construiesc, le permite depășirea barierelor pe care războiul le ridică tot mai ingenuu și mai subtil. Organizația militară este o instituție în care activitatea se desfășoară în echipă. Realitatea interpersonală ia naștere pe terenul fertil al realității obiective, unde individul nu poate acționa sub impulsul exclusiv al emoțiilor personale, ci sub amprenta colectivului, al grupului, al valorilor, al credințelor și sensului în care, în mod colectiv, a decis să creadă.

Una dintre problemele sistemului de învățământ militar este generată de faptul că programele de formare din toate instituțiile de învățământ militar, în lipsa existenței și recunoașterii la nivel național a ocupațiilor militare, sunt construite în conformitate cu calificarea profesională, obținută la finalul acestuia, comună învățământului civil. În proiectul privind modificarea Legii învățământului preuniversitar – România educată, se enunță și (re)afirmă nevoia realizării programelor analitice „pe arme și specialități, corespunzătoare ocupațiilor și calificărilor specifice Ministerului Apărării Naționale...” (Ministerul Educației 2022, 26).

Învățământul postliceal militar asigură formarea inițială a maiștrilor militari și a subofițerilor, articulând profilul viitorului militar atât în teorie, prin cunoștințele specifice programelor de formare, cât și prin practică, oferită de stagiile aferente pregătirii militare. Eficiența scăzută a programelor de studii derivă din necorelarea acestora cu nevoile de competențe necesare participării la operații întrunite și îndeplinirii atribuțiilor postului în care urmează să fie încadrați absolvenții, în diferite etape ale evoluției în carieră. Faptul că formarea inițială a cadrelor militare se realizează prin programe de formare aparținând calificărilor profesionale din învățământul civil, corelată cu pregătirea militară în armă și specialitate, poate fi considerat consecința declinului pe care sistemul îl resimte, în contextul satisfacerii nevoilor beneficiarilor. Sistemul de apărare pare supus astfel presiunilor pieții muncii și culturii, dar și progresului tehnic și tehnologic și pare să renunțe la ceea ce a avut și are specific: coeziune, simboluri, valori proprii și norme, tradiții, relații interpersonale. Acest lucru conduce la transformarea elevilor în specialiști, înainte de a fi soldați, definindu-și rolul într-o manieră îngustă

și fiind mai puțin disponibili pentru sarcini care se execută în mod obișnuit în sistem. Nu trebuie ignorată, de asemenea, relația dintre inteligență și educație care produce o școală de gândire într-un sens diferit: „o experiență educațională care se străduiește să ne învețe cum să gândim, nu doar ce credem” (Adams 2020, 196). În școala românească și nu doar aici, nimeni nu știe tot, însă cunoașterea unui domeniu ți le deschide pe toate. În ansamblul organizat de cunoștințe care constituie, evident, cultura, a ști orice înseamnă a ști să cauți orice și, mai ales, cum să valorifici ceea ce ai găsit. Educația, problema învățării, în genere, este cheia de interpretare pentru dificultăți, avertizând constant asupra întrebării „cine învață, cei ce știu, sau cei ce nu știu?” (Noica 2019, 225).

La nivel național, Strategia militară a României 2021 vizează modernizarea sistemului de învățământ pe „trei direcții fundamentale: personalizarea și asigurarea procesului educațional pentru toți elevii și studenții militari; flexibilizarea sistemului de educație în funcție de priorități și provocări; adaptabilitatea sistemului la schimbările externe și la tendințele viitorului. O prioritate majoră este reorganizarea sistemului de formare inițială și continuă a cadrelor didactice, inclusiv a celor din învățământul superior; în vederea creșterii pregătirii acestora în domeniul evaluării teoretice, dar mai ales metodologice și practic-aplicative, pentru o legătură mai bună cu nevoile operative ale unităților și realitatea mediului de operare” (Ministerul Apărării Naționale 2021, 17).

Reziliența sistemului de învățământ militar se conturează pe două linii de acțiune:

- actualizarea programelor de formare actuale, în scopul dezvoltării unor competențe transversale, inclusiv cu noțiuni de educație creativă, precum și prin competențe, orientate către tranziție structurală și digitală;

- modernizarea infrastructurii educaționale și a dotării aferente, în corelare cu nevoile prezente și viitoare ale structurii de forțe și cu provocările mediilor de acțiune, în vederea asigurării participării la un proces educațional de calitate, modern (Ministerul Apărării Naționale 2021, 26).

Aceste proiecții se realizează cu un efort considerabil pe toate palierele educaționale, de la managementul strategic la cel al calității, procesul implicând acțiuni complexe și de lungă durată.

Henri François Tecos afirma, în *Revue Militaire Suisse* nr. 1/1943, sub titlul „Războiul, armata și psihologia experimentală”, faptul că „armata nu este decât un grup complex de muncitori de război, cu alte cuvinte, o reuniune de oameni, ce au de îndeplinit o muncă specială, ajutându-se de scule speciale, urmărind anumite reguli și metode. Nicio altă activitate omenească nu este mai complicată, mai primejdioasă, mai excitantă îndeosebi, decât bătălia” (Tecos 1943).

Realitatea obiectivă

În prezent, școala militară postliceală, prin calificările profesionale pe care le școlarizează, oferă absolvenților atât o ocupație în mediul civil, cât și o funcție pe care o poate încadra prin gradul pe care îl obține implicit la absolvirea școlii. Această realitate potențează o categorie de forță de muncă ce poate oricând migra din mediul militar în cel civil, pe de o parte, și naște o îndoială cu privire la congruența dintre competențele cerute de angajatori și rezultatele oferite de școala militară postliceală, pe de altă parte.

O radiografie a învățământului postliceal militar actual aduce în prim plan nevoia unui sistem de educație și formare care să poată fi corelat cu piața muncii, cu realitatea obiectivă. Pentru a reduce discrepanțele dintre cererea pieței muncii și oferta educațională, este necesară intervenția strategică în jurul celor patru piloni: management strategic, resurse educaționale, programe de studii și managementul calității.

La nivelul managementului strategic, centrul de greutate presupune o proiecție atent concepută în contextul actual atât în ceea ce privește capitalul uman și material al instituției, prin asigurarea tuturor nevoilor necesare obținerii calificărilor profesionale din mediul civil, cât și în ceea ce privește capitalul specific mediului militar, prin care li se asigură capacitățile necesare obținerii brevetului de maistru militar sau subofițer în arma și specialitatea aleasă. Acesta are la bază stabilirea unor ținte strategice pentru perioada de existență a proiectului de dezvoltare strategică, cu o abordare fezabilă pentru fiecare plan operațional care pune în aplicare îndeplinirea obiectivelor, precum și organizarea internă a instituției de învățământ, funcționarea eficientă a sistemului de comunicare internă/externă cu actorii principali – beneficiari direcți ai educației, precum și cu cei indirecti, de

la părinți la alte instituții și organizații cu rol în conceperea și furnizarea ofertei educaționale.

Premisele fundamentale generale pentru toate nivelurile sunt:

- interacțiunea dintre școală și beneficiarul direct al educației – elevul, fundamentată pe înțelegerea rolului fiecărei părți, esențială în oferirea unui program educațional, parcurgerea procesului de recrutare în mod asumat și conștient privind cunoașterea atât a finalității programelor de formare, cât și a consecințelor, în cazul nepromovării examenului de absolvire;

- filozofia și obiectivele școlii, identificate și dezvoltate în cooperare, clar enunțate și acceptate mutual, care asigură direcționarea activității educaționale, a orientării profesionale în vederea satisfacerii nevoilor în schimbare ale beneficiarilor direcți ai educației – elevii;

- prioritățile educaționale ale școlii care reprezintă nucleul în jurul căruia sunt articulate toate aspectele programelor educaționale (care oferă tuturor elevilor oportunități pentru dezvoltarea intelectuală, personală și socială, morală și cetățenească, fizică).

La nivelul resurselor educaționale, umane și materiale, dezvoltarea bazei materiale pentru desfășurarea procesului de învățământ impune două cursuri de acțiune: atât asigurarea infrastructurii educaționale și a dotării aferente calificărilor profesionale pentru care școala este acreditată, cât și asigurarea cu tehnică militară corespunzătoare armelor și specialităților militare, asimilate de programele de formare pentru calificările profesionale aflate în derulare. În acest context, dotarea impune asigurarea cu subansamble, piese, truse, aparate de măsură și control necesare efectuării lucrărilor de demontare, montare, reglaj, întreținere, în cantități corespunzătoare, astfel încât elevii să poată lucra practic, precum și reabilitarea/modernizarea și dezvoltarea infrastructurii școlare și a bazei de antrenament și logistică prin completarea acesteia cu tehnică militară, echipamente, aparatură și materiale similare celor din dotarea unităților operaționalizate. Se impune, de asemenea, dezvoltarea infrastructurii informaționale, simularea și rezolvarea cu ajutorul calculatorului a unor procese/fenomene specifice instrucției. Anul acesta, Ministerul Educației a emis un ordin (nr. 3497) pentru aprobarea standardelor de echipare a unităților de învățământ preuniversitar

cu echipamente tehnologice prin intermediul cărora să se asigure calitatea activităților educaționale digitale/virtuale, care cuprinde lista echipamentelor tehnologice și a specificațiilor tehnice minimale ale acestora.

În ceea ce privește resursa umană, sunt vizate dezvoltarea competențelor metodice și de specialitate ale personalului didactic și instructorilor militari, stimularea perfecționării cadrelor didactice prin obținerea de grade didactice, studii aprofundate, dobândirea de noi competențe profesionale prin diferite activități de învățare formală, nonformală și informală, astfel încât să acumuleze, la fiecare interval consecutiv de cinci ani, considerat de la data încadrării pe funcție, minimum 90 de credite profesionale transferabile. Este adevărat că se impune „*creșterea răspunderii profesorilor pentru rezultate, dar și de un sprijin mai mare pentru acei profesori, inclusiv prin salarii decente, formare, echipamente, materiale de învățare etc.*” (Iosifescu 2022)

În același capitol, o țintă importantă o reprezintă creșterea sau menținerea nivelului general de instruire a personalului și subunităților, în scopul îndeplinirii misiunii de bază a instituției, executării serviciului interior și asigurării îndeplinirii sarcinilor legale și intervenției în diferite situații. În acest scop, sunt necesare organizarea și desfășurarea ritmică, pe niveluri ierarhice, a instrucției forțelor în vederea perfecționării gradului de instruire a personalului și subunităților pentru îndeplinirea misiunilor ce le revin, pe timp de pace, în situații de criză și de război, respectiv asigurarea pazei și securității obiectivelor instituției, realizarea și menținerea sistemului de comunicații și asigurarea suportului logistic (transporturilor de aprovizionare și mentenanței tehnicii, armamentului și echipamentelor militare); de asemenea, participarea la activități și acțiuni, la misiuni, schimburi de experiență cu parteneri NATO, în vederea aprofundării și utilizării procedurilor standard de operare, implementării acestora în programele analitice etc.

În aceeași ordine de idei, este extrem de importantă necesitatea formării cadrelor didactice și a instructorilor sub aspectul ajutorului de care au nevoie elevii pentru a înțelege, încă din primele zile de la îmbrăcarea uniformei militare, ce înseamnă normele și principiile vieții militare, rațiunea exigenței, necesitatea unității de acțiune, a coeziunii

și a solidarității, valoarea desosebită a ordinii și disciplinei. În contextul actual, disciplina trebuie să se bazeze pe conștiință, pe înțelegerea atribuțiilor. Încrederea în sine și în colectiv, sentimentul de siguranță și echilibru se amplifică acolo unde există ordine, unde fiecare își îndeplinește sarcinile asumat.

Programele de studii ale instituțiilor de învățământ postliceal susțin formarea inițială a maiștrilor militari, cu unele calificări profesionale, echivalente mediului civil, cum ar fi: *maistru mecanic, maistru pentru tehnologia chimică anorganică, maistru mecanic mașini și utilaje pentru construcții*. De asemenea, pentru programul de studii postliceale cu durata de un an – formarea inițială a subofițerilor – instituțiile de învățământ sunt acreditate pentru calificări profesionale echivalente mediului civil, cum ar fi: *tehnician instructor-auto, tehnician tehnolog mecanic, tehnician cadastru funciar-topograf, tehnician drumuri și poduri*.

La nivel european, există un interes major pentru educația în domeniul militar, pornind de la proiectul de standardizare a pregătirii continue a instructorilor militari. Astfel, programul NATO de consolidare a învățământului militar (*Defence Education Enhancement Program/DEEP, NCO Instructor Development Reference Curriculum*) are ca obiectiv principal elaborarea curriculei dedicate educației militare a subofițerilor, pentru trei tipuri de cursuri, adresate instructorilor militari: *Basic Instructor Course (BIC), Advance Instructor Course (AIC), Master Instructor Program (MIP)*.

La nivelul managementului calității, se asigură utilizarea rezultatelor autoevaluării atât pentru optimizarea funcționării și dezvoltării organizației furnizoare de educație, cât și pentru realizarea periodică a activităților de evaluare, a modului în care realitatea obiectivă oferită de instituție este în acord cu realitatea subiectivă a elevilor, prin crearea unei comunități care se supune unei realități intersubiective. Schimbarea produce un algoritm ușor de descifrat de această dimensiune, fiind o serie metodică de proceduri, în scopul rezolvării problemelor și luării deciziilor, nefiind un calcul în sine, cum este managementul strategic, ci o metodă. Singura condiție în descifrarea algoritmilor este ca responsabilii de acest domeniu să folosească propria matrice de judecată, în funcție de impactul asupra emoțiilor,

asupra realității subiective, personale. În felul acesta, devine un domeniu asumat, o strategie organizațională a culturilor de relații.

Rezultă din realitatea obiectivă a mediului educațional, descris din perspectiva celor patru piloni, că există factori care influențează corelarea cerințelor competențelor cu rezultatele învățării oferite, iar la nivelul managementului, se fac eforturi pentru a furniza programe și resursă umană de calitate.

Realitatea subiectivă

Pentru grecii din perioada clasică, noțiunea de suflet ar fi fost echivalentul noțiunii moderne de subiectivitate. Stoicii erau interesați, printre multe alte aspecte filosofice, și de viețile individuale pe care le considerau „*fragmente desprinse din sufletul lumii*” (Marcus 2018, 27). Seduși de afirmația că „*fiecare ființă are o originalitate ireductibilă, inexplicabilă, prin simpla compoziție a lucrurilor sau a principiilor preexistente*” (Marcus 2018, 11), putem opina în favoarea recunoașterii sinelui ca realitate subiectivă, identitate și valoare individuală.

Realitatea subiectivă se construiește prin culegerea în mod direct a realității personale, proprii a beneficiarilor direcți ai educației – elevii –, aspect care ține de valori și credințe, care permite configurarea unei hărți individuale, proprii, personale, dar și prin feedbackul pe care instituția de învățământ îl primește în mod direct, prin existența sau inexistența concurenței la admitere, precum și indirect, primit de la beneficiari (unități și mari unități, unde absolvenții încadrează prima funcție). În consecință, realitatea subiectivă este percepția personală a fiecărui beneficiar, fie că vorbim despre elev, fie că vorbim despre cel care uzează de competențele elevului, față de cei patru piloni pe care i-am prezentat anterior.

Astfel, în ceea ce privește managementul strategic, deși, la prima vedere, pare a fi o acțiune independentă de elevii – beneficiari, liderul dezvoltă misiunea, viziunea și valorile organizației prin dezvoltarea și promovarea exemplului personal al valorilor, eticii și responsabilităților publice care susțin cultura, dar și prin implicarea activă a beneficiarilor direcți ai educației în conturarea acesteia, asigurându-se că există coeziune, interconectivitate între valorile culturii organizaționale și cele proprii.

În privința resurselor educaționale, fie că este vorba despre cele umane sau materiale, informaționale, realitatea subiectivă se conturează prin interacțiunea cu beneficiarii direcți ai educației, prin participarea la întâlniri, prin înțelegerea și răspunsul la necesități și așteptări. Esențială este recunoașterea individuală a acestora pentru a contribui la îmbunătățirea resurselor educaționale, pentru loialitate etc. Cunoașterea și comunicarea sunt elemente care contribuie la identificarea, înțelegerea și anticiparea necesităților și așteptărilor părților interesate.

În demersul privind analiza datelor – pe termen scurt și pe termen lung – privind efectele parcurgerii programelor de formare, în prezentul dat de oferta educațională actuală, este necesară o evaluare a gradului de satisfacție a acestora și urmărirea traseului profesional, care va permite conturarea unei realități cât se poate de evidente. Se impune, astfel, revizuirea ofertei educaționale, în esență, pe baza feedbackului primit de la beneficiari și a benchmarkingului utilizat pentru optimizarea ofertei educaționale. Acest demers de revizuire a curriculumului pentru învățământul postliceal, sub toate aspectele metodologice – de elaborare, avizare și aprobare a standardelor de pregătire profesională –, reprezintă un demers complex, riguros și foarte costisitor, mai ales din punctul de vedere al resursei timp. Curriculumul scris, prin planul de învățământ și programele școlare, are la bază standardul de pregătire profesională. Acesta se dezvoltă pe module, determinate de structura unităților de competență. Fiecărei unități de competență din standardul de pregătire profesională îi corespunde un modul. Pregătirea practică se asigură prin conținuturi și număr de ore în modulele de specialitate și este cuprinsă în norma didactică a profesorului de specialitate. Este necesară, de asemenea, extinderea pregătirii practice, susținute de nevoia pregătirii în armă și de specialitatea militară pentru care se formează absolventul.

În consecință, nu poate fi realizată o schimbare la acest nivel fără o analiză riguroasă pentru a determina impactul, efectele, riscurile și, de ce nu, factorii critici de succes.

Managementul calității, ca proces omniprezent al oricărei organizații, are rolul de a stabili mecanismul de evaluare a percepției personale a fiecărui beneficiar cu privire la managementul

strategic al instituției, la resursele educaționale și la programele de formare.

Realitatea intersubiectivă

Organizația militară este o instituție care gestionează, dezvoltă și valorifică întreg potențialul său la nivel de echipă, de interacțiune implicită și încurajată permanent. Sensul dat de această sintagmă este construit de mai mulți indivizi care țin împreună o rețea comună de crezuri, care împărtășesc aceeași viziune, care își consolidează credințele într-o rețea de sens. Dincolo de realitatea obiectivă, care este palpabilă și reală, prin întreg arsenalul care o definește, sistemul de apărare deține și un mecanism aparte, de construcție a unor arme spirituale, pe care, personal, le consider extrem de importante, valoroase și care conturează miezul acestui mecanism ingenios și complex care este armata. Ideile, trăirile, sentimentele se înghesuie, se împiedică reciproc, se armonizează sau se sufocă sub avalanșa de informații și impresii noi pe care grupul le provoacă. Însă, atunci când ajung să se echilibreze, să se structureze, să capete relief și personalitate, dobândesc stil și unitate arhitectonică. Construiesc o realitate intersubiectivă, care devine indestructibilă.

Metodologia cercetării

Problematika cercetării, pe lângă certitudinea valorii contemporane pe care o deține, este strâns corelată și cu contextul actual al mediului de securitate, războiul din Ucraina și confirmarea nevoii de specialiști care să poată asigura puterea de luptă, de cadre militare capabile să asigure contracararea oricărui tip de riscuri și agresiuni, îndreptate asupra suveranității și integrității teritoriale a României.

În procesul de cercetare, am folosit metoda observării sistematice, metoda de explorare directă a realității. Transformarea structurilor de învățământ militar prin crearea unei fizionomii specifice, recunoașterea ocupației militare și introducerea calificărilor militare reprezintă o variabilă care merită consacrată. Investigarea relației dintre realitatea obiectivă și cea subiectivă conduce la evidențierea unui fenomen care generează apariția unei serii de factori determinanți, ce merită inventariați și investigați.

Scopul utilizării acestei metode de cercetare a fost acela de a vedea, prin ochii persoanelor

observate, normele și valorile care le-au determinat să parcurgă programul de studii al școlii postliceale militare, de a contextualiza evenimentele observate, pentru a fi corect înțelese, de a descrie persoanele observate, în scopul înțelegerii a ceea ce se întâmplă în instituția de învățământ, de a oferi un design de cercetare care să permită o investigație deschisă a aspectelor imprevizibile.

Observația s-a focalizat pe aspectele specifice școlii militare postliceale, pe contextul actual al parcurgerii unui program de studii care îmbină pregătirea militară generală și de specialitate cu o calificare profesională care să-i permită integrarea ușoară pe piața muncii civile. Din perspectiva tipului de observator, am ales varianta de a fi observator prezent și neimplicat, pe o perioadă de timp scurtă.

O primă întrebare s-a conturat în legătură cu motivul alegerii carierei militare: elevii au accesat programele de formare ale școlii militare postliceale, datorită siguranței și stabilității oferite de mediul militar sau datorită realității subiective care concordă cu valorile și credințele organizației furnizoare de educație?

O a doua întrebare s-a concentrat pe particularitățile subiecților cuprinși în lotul pentru studiu: elevii proveniți din colegiile militare sunt mai focusați și interesați de materiile specifice mediului militar, se adaptează mai ușor conținuturilor acestora, datorită culturii și valorilor organizaționale, acumulate pe parcursul studiilor anterioare, decât elevii din mediul civil?

Argumentul de bază invocat a fost acela că toți cei opt subiecți, absolvenți ai colegiului militar, și-au dorit, încă de la 14 ani, să îmbrace haina militară și să se desăvârșească în această profesie. În schimb, cei proveniți din mediul civil sunt mai atrași de materiile civile, se adaptează mai greu la rigorile și cerințele materiilor specifice mediului cazon, fiind, cel puțin la momentul observării, mai mult curioși decât dedicați, mai mult conduși de teama măsurilor coercitive decât proactivi. Majoritatea dintre ei argumentează prin faptul că diploma obținută la absolvire le oferă suficiente competențe pentru a practica o meserie în viața civilă, în cazul în care nu vor fi multumiți de ceea ce le va oferi locul de muncă în cadrul sistemului militar. Din punctul meu de vedere, sistemul militar, organizația în sine are nevoie de o resursă umană dedicată profesiei, o resursă umană

Tabel nr. 1

Vârsta	Sex	Religie	Etnie	Educație	Statut
12: 18 - 20 ani	16: băieți	17: ortodox	18: română	15: Liceu cu bacalaureat	0: căsătorit
15: 20 - 25 ani	2: fete	0: reformat	0: altele	2: Studii superioare în curs	18: necăsătorit
1: 25 - 30 ani		0: romano-catolic		1: Studii superioare finalizate cu licență	
		1: catolic			

profesionistă, dedicată și, de ce nu, chiar mândră de contribuția personală la dezvoltarea organizației din care face parte în cadrul sistemului militar.

De asemenea, observația a fost realizată în perioada 06-07.06.2022 în incinta școlii militare postliceale, în timpul desfășurării orelor de teorie, dar și în cadrul unei ședințe de instrucție.

Analizarea răspunsurilor, încadrate în cele patru stiluri de comunicare, conform Anexei, denotă faptul că subiecții se caracterizează prin stiluri de comunicare, orientate pe acțiune și oameni, și, într-o mai mică măsură, prin stiluri orientate pe idei și proces. Componenta definitorie într-o astfel de repartitie o constituie însăși ocupația de militar, care, prin specificul ei, solicită din partea acestora anumite trăsături și calități.

Acest lucru rezultă din analiza comportamentului și modului de comunicare al acestora în timpul desfășurării activității. O primă constatare este aceea că aceștia sunt sensibili la atitudinea șefului față de ei. Fie că este vorba despre un elogiu sau o admonestare, aceasta le influențează starea și modul de acțiune sau inacțiune. Atitudinea șefului față de subordonați, exemplul personal, metodele pe care le folosește în procesul de instruire și educare au un impact deosebit asupra elevilor.

O a doua constatare aduce în atenție tipologia subiecților; astfel, elevii proveniți dintr-un colegiu militar, respectiv cei șase subiecți din lotul pentru studiu, reacționează în mod diferit la solicitări față de cei proveniți din mediul civil. Am observat faptul că aceștia se organizează imediat, au putere de

reacție, sunt buni executați, dar și buni coechipieri.

O altă constatare, coroborându-le pe primele două, este că ceilalți subiecți își reglează conduita în funcție de grup, în situațiile în care acțiunile, comenzile sunt constituite astfel, dar și de realitatea subiectivă proprie. Conduita elevilor se reglează, pe de o parte, din exterior, prin cerințe, comenzi, ordine, sau din interior, prin convingerile și valorile asociate acestora. În situația în care între sistemul de convingeri și valori proprii și modul în care se comportă practic există o strânsă unitate, și, în același timp, prin conduită, se respectă integral sistemul de cerințe, rezultatul este integrarea într-un procent foarte mare în execuție. Din acest punct de vedere, s-au desprins două situații: în prima, s-au identificat doi subiecți care au dovedit că nu există corelare între comportament și normele vieții militare, a doua, în care restul subiecților au răspuns corespunzător întregului evantai de solicitări.

De aici, derivă alte două situații: **1)** cei doi subiecți care au dovedit un comportament neconcordan cu cerințele regulamentare dovedesc o realitate subiectivă, care nu achiesează cultura organizațională a sistemului și care, în timp, nu pot contribui la realizarea unei realități intersubiective, bazate pe întreg angrenajul de valori și convingeri. Subiecții pot răspunde pozitiv la solicitările pe linia obligațiilor lor, însă integrarea și angajarea în activități nu sunt susținute de convingerile proprii, ci de sistemul sancțional; **2)** comportamentul subiecților care concordă cu cerințele oficiale este generat de autoreglajul exercitat de propria conștiință, de convingerile personale privind necesitatea și

utilizarea diferitelor norme și reglementări.

O altă constatare care se desprinde este importanța pedagogului, întrucât nimic nu influențează mai mult decât modul în care sunt organizate, conduse și desfășurate toate activitățile, fie că este vorba despre o ședință de instrucție, un exercițiu, o activitate cultural-artistică.

De asemenea, motivația care a stat la baza alegerii făcute de elevi surprinde, pe de o parte, o alegere asumată de congruența dintre propria realitate (subiectivă) și realitatea școlii militare, în general (obiectivă), în procent de 33%, restul procentului fiind reprezentat de alegerea generată de siguranță și stabilitate. Interacțiunea grupului conduce la un transfer de personalitate, astfel încât, din realități subiective diferite, se construiește personalitatea grupului care conduce la realitatea intersubiectivă, care concretizează valorile și trăsăturile de caracter în comportamentul real, de zi cu zi, creând o imagine a ceea ce reprezintă profilul subofițerului/maistrului militar.

Observația sistematică mi-a permis să monitorizez comportamentele elevilor într-un mediu devenit aproape familiar atât în desfășurarea unei activități la clasă, cât și în desfășurarea unei pregătiri militare de specialitate. Culegerea datelor, furnizate de subiecți în cele două ipostaze, mi-au permis să conturez și să reconfirm nevoia de resursă umană autentică, care să dobândească, prin programele de formare, competențele necesare unei ocupații militare, plecând de la sarcinile și atribuțiile postului. Acest lucru conduce la ideea unei calificări profesionale care să ofere competențe generale și specifice mediului militar.

Rezultatele cercetării

Fiecare individ, prin propriul univers interior, se identifică constant cu un grup sau cu o comunitate. Construcția identității subiective începe cu cercetarea personală, dar și cu sortarea reprezentărilor exterioare, asupra cărora își dă asentimentul și doar a acelor care sunt comprehensive. Prima condiție a realizării atașamentului față de o echipă sau o comunitate este conștientizarea și recunoașterea realității subiective. Aceasta apare la confluența dintre impresiile transmise de exterior și trăirile involuntare care apar în interior. Realitatea subiectivă, prin calitățile sale – bunăvoință, libertate, rezistență la durere, simplitate, seriozitate, măreție sufletească –, este puterea individului, amprenta

sa. Se deduce astfel că „valorile sunt înrădăcinate, indiscutabil, în nevoile particulare ale fiecăruia” (Papadima 2021, 40). Dacă realitatea obiectivă este construită din lucruri exterioare nouă, acestea nu sunt nici bune, nici rele, sunt într-o poziție sau alta, în funcție de influența lor asupra noastră. Astfel, o entitate care alege un traseu profesional, în acord cu realitatea sa subiectivă, dacă există sinonimie între valorile proprii și cele instituționale care să îi corespundă, rezultă realizarea unei ocupații vocaționale. Iar dacă raporturile interumane conduc la realizarea unor grupuri și comunități, atunci se pun bazele realității intersubiective.

Radiografia efectuată la nivelul instituțiilor de învățământ susține faptul că percepția de la nivelul conducerii instituțiilor de învățământ militar, precum și de la nivelul catedrelor este un predictor al potențialului de evoluție a acestuia. În acest sens, realitatea subiectivă, conturată la nivel personal de fiecare actor implicat în procesul de transformare, are un rol esențial prin obligația implicită de a susține proiectul dincolo de aceasta, ținând cont, prin funcția deținută, de realitatea obiectivă, contribuind, în final, la revitalizarea sistemului de învățământ militar. Atât cei implicați la nivel de conducere, cât și cei care contribuie în mod practic la nașterea sa construiesc o realitate intersubiectivă, devin creatori de spirit, folosind o matrice personalizată, în funcție de potențialul emoțiilor, credințelor și filtrelor personale care devin proiect comun.

Se confirmă faptul că o confruntare între nivelul managementului strategic și nevoia de schimbare conduce la identificarea realității obiective, imparțiale care poate fi extrem de riguroasă, anevoioasă. Acest lucru se datorează în special mecanismului care este responsabil în schimbarea preconizată. Trecerea de la calificările profesionale actuale la cele militare impune, în primul rând, o analiză riguroasă și o proiectare strategică, care să evidențieze etapele procesului, mai ales prin prisma efectelor. Dată fiind amploarea proiectului, pe lângă responsabilitatea pe care o deține organizația furnizoare de educație, prin procesul de realizare și propunere a standardelor de pregătire profesională, precum și a întregului demers privind acreditarea noilor programe de formare, o mare responsabilitate revine și structurilor coordonatoare, care au atribuții în demersul de obținere a aprobărilor și reconfigurării elementelor de legislație din domeniu.

Încrederea în aceleași valori îi determină pe oameni să se asocieze, să colaboreze, sub forma unei comunități sau forțe care armonizează acțiunile și conduc la un mod de viață privilegiat. Așadar, fiecare individ trebuie să-și practice îndatoririle în mod conștient, adică să facă în domeniul vieții profesionale ceea ce trebuie să facă, considerând binele moral, ca valoare absolută.

Concluzii

Schimbarea, privită din perspectiva modernizării sistemului de învățământ militar, a fost analizată sub aspectul efectelor pe care aceasta le implică, nu doar în ceea ce privește dimensiunea legislativă, arhitectura curriculară, resursele de toate tipurile, ci și provocarea de a recunoaște realitățile subiective ale tuturor actorilor implicați în procesul de instruire și educație, de a le valoriza și a susține construcția realității intersubiective, centrate pe valorile și credințele militare, acordate culturii organizaționale a școlii militare postliceale. Dincolo de atingerea obiectivelor, de susținerea reciprocă, de resurse și cunoaștere, importanța elementelor care conduc la construcția unei relații solide, pe baza încrederii reciproce, a respectului și a onestității, constituie resurse inestimabile. Munca în echipă și dărâmarea barierelor, responsabilizarea fiecărui angajat pentru serviciile realizate, loialitatea în primul rând față de instituție, dar și față de beneficiari, valorizarea inovației, toate acestea indică faptul că o astfel de abordare conduce la creșterea calității educației, ca un model ce poate fi adoptat doar voluntar, la nivel individual și organizațional, nefiind vorba niciodată despre calitatea educației altuia, ci despre calitatea propriei activități.

În acest sens, școala militară postliceală dezvoltă cerințe generale care pot face diferența între organizații: dezvoltarea unei culturi organizaționale proprii, investiția în oameni, existența unor politici și strategii, a unor planuri privind calitatea educației, cunoașterea clară a rolurilor și a responsabilităților, precum și planificarea pe termen lung.

Progresul, îmbunătățirea, optimizarea trebuie văzute ca procese permanente, deci înțelese dinamic, și nu static. Acest lucru este consonant cu evoluția societății în ultimele decenii: schimbarea a devenit permanentă, din ce în ce mai rapidă și imprevizibilă. Școala este văzută ca un loc stabil în care valorile umane sunt păstrate și transmise noilor generații, rolul acesteia fiind de a asigura

continuitatea culturală sau de a-și configura și asuma propria cultură organizațională. Însă, în întreaga lume, a devenit evidentă discrepanța dintre ceea ce susține și transmite școala și ceea ce are nevoie o persoană sau națiune pentru a supraviețui într-o societate aflată în continuă schimbare. Ca atare, adaptarea filozofiei instituțiilor de învățământ la noile realități este tot mai puternică.

Acest proces are la bază nu doar nevoia implicită, derivată din obligația inerentă la schimbare, ca forță incontrollabilă în provocări care pot fi gestionate, ci are ca fundament și alte cauze. Pandemia a condus, surprinzător și dureros, la schimbări care au determinat individul și societatea la restartarea tuturor credințelor și obiceiurilor anterioare. Agilitatea și adaptabilitatea sunt doar două dintre calitățile care trebuie țesute în fibra oricărei organizații astfel încât schimbarea să vină în mod natural și lejer.

Foarte importante în acest proces sunt comunicarea cu privire la nevoia de schimbare, la impactul și beneficiile aduse de organizație, precum și sprijinirea și încurajarea celor implicați în procesul schimbării, prin participarea efectivă la aceasta. Din această perspectivă, trecerea la furnizarea programelor de formare exclusiv militare, prin parcurgerea demersului privind recunoașterea ocupației militare și a calificărilor profesionale aferente, răspunde nevoilor identificate din răspunsurile primite la prima întrebare. Astfel, se creează un proiect colectiv care trebuie însoțit de o riguroasă planificare, de resurse și de cercetare.

Rezultatele studiului demonstrează faptul că realitatea nu poate fi cunoscută în sine și nu este singulară, confirmând existența a cel puțin două realități, obiectivă și subiectivă, însă vitală, mai ales pentru sistemul de învățământ militar, este cea construită din interacțiunile dintre indivizi – realitatea intersubiectivă. Aceasta este reprezentarea realității sociale, care face trecerea de la metodele cantitative pentru studierea naturii reale a unei ipostaze la cele calitative pentru studierea caracterului relațional al realității construite, de la observator neutru al realității la unul implicat, la relația pe care lumea cunoscută o construiește cu cei care acumulează cunoștințe despre ea și, mai ales la știință, ca proces social sau activitate relațională. Să nu uităm faptul că structura, tehnica și modelele nu sunt inamicii creativității, ci sunt izvorul și temelia ei.

BIBLIOGRAFIE

- Adams, Craig. 2020. *Cele șase secrete ale inteligenței – de ce educația modernă nu ne învață să gândim cu propria minte*. București: Publica.
- Harari, Yuval Noah. 2015. *Homo deus – scurtă istorie a viitorului*. București: Editura Polirom.
- Iosifescu, Șerban. 2022. „Despre reformă, politici publice și privatizare în educație.” <https://serbaniosifescu.ro/2022/08/01/despre-reforma-politici-publice-si-privatizare-in-educatie/>.
- Marcus, Aurelius. 2018. *Gânduri către sine însuși*. București: Editura Humanitas.
- Ministerul Apărării Naționale. 2021. „Strategia militară a României”. <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/08/STRATEGIA-MILITARA-A-ROMANIEI-1.pdf>.
- Ministerul Educației. 2022. „Legea învățământului preuniversitar. România educată.” *proiect*. https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2022/proiecte%20legi%20educatie%20consultare%20publica/invatamant_preuniversitar/Proiect_Lege_invatamant_preuniversitar_Ministerul_Educatiei_2022.pdf.
- Noica, Constantin. 2019. *Interpretări la Platon*. București: Humanitas.
- Papadima, Liviu. 2021. *Învățătura de minte*. București: Editura Art.
- Tecos, Henri François. 1943. „Războiul, armata și psihologia experimentală.” *Revue Militaire Suisse*, nr. 1. RSEM nr. 2095, Arhivele Naționale Militare.
- Vlăsceanu, Mihaela. 2003. *Organizații și comportament organizațional*. București: Editura Polirom.

ANEXĂ

Fișa de observație a grupului-țintă

Data: ...

Coduri subiecți:

Ora începerii experimentului:

Ora terminării experimentului:

Etapă de familiarizare:

Identifică comportamentul:

Ce face subiectul?

Clarifică stilul de comunicare:

Cum răspunde subiectul?

Măsoară scopul:

Cum își argumentează motivația subiectul?

Cum a ales cariera militară subiectul?

Orizontul temporar	Înainte experimentului	În timpul experimentului	După experiment
Durata intervențiilor			
Intreruperi			
Enunțuri categorice			
Ton autoritar			

Grila de observație sistematică a grupului-țintă

Stilul de comunicare al subiecților	Caracteristicile stilurilor de comunicare	Subiectul 1	Subiectul 2	Subiectul 3	Subiectul ...	Subiectul 18
Stil centrat pe acțiune	Subiectul vorbește despre rezultate, obiective, mersul înainte, realizări, schimbare, decizii					
	Subiectul este direct, hotărât, sare de la o idee la alta, energic					
Stil centrat pe proces	Subiectul vorbește despre fapte, planificare, experimente, detalii					
	Subiectul este logic, neemotiv, răbdător, precaut					
Stil centrat pe oameni	Subiectul vorbește despre oameni, sentimente, credințe, valori, speranțe, relații					
	Subiectul este spontan, empatic, emoțional, sensibil, înțelegător					
Stil centrat pe idei	Subiectul vorbește despre oportunități, noutăți, proiecte nuanțate, potențial					
	Subiectul este creativ, plin de idei, greu de înțeles, nerealist, agasant					

INFLUENȚA CULTURII ÎN POLITICA CHINEI. PERSPECTIVA CHINEZĂ ASUPRA INSTITUTELOR CONFUCIUS

THE INFLUENCE OF CULTURE IN CHINA'S POLITICS. THE CHINESE PERSPECTIVE ON THE CONFUCIUS INSTITUTES

Drd. Diana-Elena VEREȘ*

În ultimele decenii, termenul soft power (putere blândă) devine, pe continentul asiatic, cel mai des utilizat termen străin și primește o atenție deosebită din partea atât a specialiștilor în relații internaționale, cât și a reprezentanților Partidului Comunist din China. Timp de aproape două decenii în care conceptul soft power a fost studiat și în care s-a încercat o adaptare a acestuia la valorile țării, China ajunge la concluzia că tradiția, cultura, istoria și filosofia țării pot reprezenta un avantaj în crearea unor legături atât cu țările din Asia, cât și cu cele din afara continentului asiatic. În acest sens, guvernul Chinei alocă o sumă generoasă de bani pentru înființarea centrelor de limbă, cultură și literatură chineză, numite „Institute Confucius”, în întreaga lume, pornind din Asia. În prezent, China susține că rolul acestora este unul deosebit de important, deoarece aceste centre, construite după modelul centrelor de limbă engleză, franceză, sau spaniolă, nu se adresează doar publicului doritor să învețe limba chineză, ci sunt un intermediar între China și țara-țintă, în scopul stabilirii unor relații de prietenie și de cooperare, prezentând cultura, istoria și civilizația chineză și atrăgând cât mai mulți simpatizanți spre China.

Articolul prezintă, descrie și analizează structura și modul de operare a Institutelor Confucius, din perspectivă chineză, și ilustrează raportul dintre politica soft power a Chinei și programul de funcționare a acestora, așa cum este expus de sursele chineze în spațiul din afara țării.

In the past few decades soft power has become, , the most commonly used foreign term on the Asian continent and has received special attention both from specialists in International Relations and from the representatives of the Chinese Communist Party. Stepping into the third millennium, China shows a tendency of reconfiguration for its position and role in relation to the other great powers of the world, and adopts the soft power strategy, which is adapted to assert itself globally. For almost two decades in which the concept of soft power has been studied and attempts to adapt it to the country's values have been made, China concludes that its tradition, culture, history and philosophy can be an advantage in creating links with the other countries from Asia as well as those outside the Asian continent. In this regard, the Chinese government is allocating a generous amount of money for the establishment of Chinese language, culture and literature centers, named Confucius Institute around the world, starting with Asia. At present, China argues that their role is particularly important, as these centers, built on the model of English, French, or Spanish language centers, are not only aimed at the Chinese-speaking public, but are an intermediary between China and the host country, in order to establish cooperative relations, presenting Chinese culture, history and civilization and attracting as many sympathizers as possible.

The article presents, describes and analyzes the structure and operation of the Confucius Institutes from a Chinese perspective, and illustrates the relationship between China's soft power policy and their operating program, as exposed by Chinese sources as well.

Cuvinte-cheie: China; soft power; confucianism; Institutele Confucius.

Keywords: China; soft power; Confucianism; Confucius Institutes.

Confucius, confucianismul și Institutele Confucius

Confucius este cunoscut drept cel mai mare gânditor chinez din istorie și fondatorul școlii de gândire care îi poartă numele. În perioada vieții

sale, acesta a încercat să introducă ideile sale filosofice în practica din politica țării, însă nu a avut această șansă, motiv pentru care s-a retras din spațiul public și și-a dedicat viața scrisului. Ideea centrală a filosofiei confucianiste reflectă importanța grupului în construirea unei societăți armonioase, idee care se pliază pe noua tendință a guvernului chinez de a se deschide către întreaga lume prin intermediul înlocuirii ideilor socialiste

*Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca
e-mail: elenadianaveres@gmail.com

cu un sistem centrat pe principiile confucianiste (Li 2006, 583).

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, odată cu eliberarea economică, condusă de Deng Xiaoping, și cu deschiderea treptată a Chinei spre Vest, încep să apară semne care să conducă spre ideea conform căreia cultura tradițională chineză a rămas, chiar și în perioada maoistă, adânc imprimată în conștiința poporului chinez. În plan cultural, în această etapă, începând cu anii '80, apare fenomenul *febră culturală*, denumit astfel datorită interesului sporit pe care în special persoanele din rândul intelectualilor îl manifestau față de toate aspectele legate de cultura și istoria Chinei (Billioud și Thoraval 2007, 5).

Așadar, încă din această perioadă post maoistă, din partea guvernului s-a transmis un mesaj de toleranță față de confucianism. În această etapă, ideile confucianiste au traversat o perioadă neutră, adică nu au fost nici promovate, nici interzise, așa după cum s-a întâmplat în perioada maoistă. O dovadă a acestui fapt o reprezintă participarea lui Gu Mu, viceprim-ministru al acelei perioade, la un simpozion dedicat lui Confucius, care prezenta confucianismul drept cristalizarea culturii naționale chineze (Billioud și Thoraval 2007, 6).

Începând cu anii '90, atitudinea atât a guvernului, cât și a populației a fost din ce în ce mai deschisă spre valorile confucianiste. Astfel, China reintroduce noțiunea confucianistă de *armonie*. Armonia, fundamentul societății chineze clasice, revine în atenția liderilor chinezi, care propun reconstruirea unei societăți armonioase. În planul pentru dezvoltare culturală din 2006, termenii confucianiști, precum *armonie*, *pietate filială*, *pace*, s-au regăsit din ce în ce mai des în discursurile chineze (Roșker 2013, 4). În prezent, noul conducător al Chinei, încă din anul 2014, pune bazele unui nou socialism cu caracteristici chineze, acest lucru însemnând o reînnoire a societății chineze prin prisma culturii tradiționale. Practic, Xi Jinping consideră eficiența viitoare a partidului dependentă de nivelul de creștere a interesului pentru cultura milenară a țării. Astfel, el chiar afirmă următoarele: *cultura unei națiuni este o trăsătură unică, ce distinge o națiune de alta* (Xi 2018, 2).

Totodată, Xi îndeamnă la promovarea spiritului cultural care a rezistat probei timpului și care are o însemnată valoare în prezent. Astfel,

reîntoarcerea la confucianism s-a făcut treptat, inițial readoptându-se valorile culturale, urmând ca, în prezent, aceste valori să își facă simțită prezența și în sfera politică de guvernare a țării.

Ajunși în secolul XXI, poporul chinez s-a confruntat din ce în ce mai des cu o incompatibilitate între ideile propagate de marxism și inovația adusă de perioada contemporană, la care, din dorința de dezvoltare și evoluție, au fost nevoiți să găsească soluții pentru a se adapta. Cu alte cuvinte, societatea contemporană aduce evoluție, însă lasă în conștiința chineză un vid moral din ce în ce mai greu de gestionat. Soluția pentru acoperirea acestui gol o reprezintă reîntoarcerea la valorile morale confucianiste, reprimite și negate în etapa imediat următoare instaurării regimului comunist în China, deoarece au fost considerate ca reprezentând principala piedică între poporul chinez și modernizare (Liu 2011, 195).

China depune mari eforturi pentru a se prezenta pe sine, pentru a se face cunoscută și a purta un dialog cu vecinii din Asia și cu țările din restul lumii, conștientizând faptul că ideologia socialistă ar putea reprezenta un factor de neîncredere în ceea ce privește libertatea discursului. Ca urmare a acestui fapt, recurge la cultura sa milenară, la simbolurile culturale cu care China s-a identificat, cel mai important element fiind reprezentat de filosofia confucianistă și, implicit, de fondatorul acesteia, Confucius.

În prezent, numele său este purtat de câteva sute de centre educaționale, numite *Institute Confucius*. Acestea nu sunt centre care să propage ideile confucianiste și nu au o legătură strânsă cu această personalitate chineză, ci au împrumutat numai numele acestuia, cu intenția de a asocia Institutele cu un simbol al Chinei care să facă legătura cu istoria milenară a acesteia. Institutele Confucius sunt centre destinate predării limbii chineze pentru publicul din afara spațiului chinez. Acestea au luat naștere datorită sprijinului guvernului Chinei și sunt prezente, încă din anul 2004, pe toate continentele lumii (Hughes 2014, 52).

Institutele operează în colaborare cu universități străine din cele mai importante orașe ale lumii și au ca scop, așa după cum sunt prezentate pe site-ul oficial Hanban, instituție de învățământ afiliată Ministerului Învățământului din China, în subordinea căreia se află toate Institutele Confucius, *promovarea înțelegerii Chinei, a limbii*

și a culturii (Pan 2013, 26).

Din punct de vedere cronologic, primul Institut Confucius a apărut în anul 2004, în Seul, Coreea de Sud. Patru ani mai târziu, în anul 2008 existau deja 292 de institute și clase Confucius în diferite școli, în 78 de țări. În anul 2011, existau 473 de Institute Confucius în 104 țări. În prezent, există 579 de Institute Confucius în întreaga lume, cel mai mare număr fiind în Europa (Hanban 2019).

Hanban a făcut o declarație, în care a afirmat faptul că, până la finalul anului 2020, intenționează să aprobe deschiderea altor 500 de astfel de institute, cu scopul de a face China cunoscută așa cum este ea, mișcare numită *revoluția Confucius*.

Există diverse modalități prin care Hanban colaborează pentru înființarea unui Institut Confucius. De regulă, universitățile partenere asigură locația și toate facilitățile, în timp ce partea chineză asigură personalul didactic, materialele pentru susținerea cursurilor și diferite alte materiale auxiliare, special create pentru studenții străini. Desigur, având în vedere faptul că numărul Institutelor Confucius este într-o continuă creștere, principala problemă cu care se confruntă Hanban este cea a asigurării necesarului de cadre didactice specializate, număr care se ridică la aproximativ 100.000 de persoane pe an (Pan 2013, 29). În acest sens, China a dezvoltat și un program de voluntariat, în care tineri chinezi, studenți sau absolvenți ai cursului de predare a limbii chineze ca limbă străină, pot să fie angrenați în acest proiect și pot primi acordul de a contribui la promovarea culturii și limbii chineze oriunde în lume.

Activitățile Institutului Confucius, conform Hanban, sunt, după cum urmează: asistarea studenților din toate domeniile în învățarea limbii chineze, pregătirea instructorilor de limba chineză și furnizarea materialelor necesare predării limbii și culturii, organizarea atestatului de limba chineză HSK, informarea cu privire la cultura, economia și societatea chineză, conducerea cercetărilor cu privire la China contemporană și promovarea activităților deschise care să încurajeze implicarea străinilor în cunoașterea Chinei (Liu 2011, 195). În ultimii ani, odată cu deschiderea Chinei față de Occident, cu dezvoltarea economiei și datorită prezenței acesteia din ce în ce mai pregnantă în întreaga lume, interesul față de limba chineză a fost într-o continuă creștere, aici existând, desigur, diferiți factori, fiecare individ având propria sa motivație.

În prezent, aproximativ 2.500 de universități din întreaga lume furnizează cursuri de limbă, literatură, cultură chineză și există aproximativ patruzeci de milioane de studenți înregistrați la cursurile de limbă chineză la nivel universitar. Pe lângă aceștia, alte câteva milioane de oameni studiază într-un cadru neacademic, în centre de limbi străine, online sau la Institutele Confucius (Meng 2012, 182).

Institutele Confucius din perspectivă chineză

În China s-a formulat *planul de cinci ani* cu referire la partea educațională, inițiat și susținut de Guvernul chinez, care a pus accent pe importanța promovării studiului limbii chineze în afara țării (Zaharna 2014, 9-10). Acest fapt se datorează încrederii pe care China o are în propriul potențial și în diplomația sa, făcând uz de limbă și cultură pentru a stabili ulterior relații de ordin economic.

Astfel, Institutele Confucius au avut parte de o mare promovare în acest proiect de cinci ani, fiind principala unealtă prin care China își poate atinge obiectivul. În anul 2007 s-a înființat un sediu al Institutelor Confucius, în Beijing, cu scopul de a îmbunătăți organizarea celorlalte institute din afara țării. Din punct de vedere spațial, Institutele Confucius pot fi regăsite în jurul Asiei, în Europa, Australia și în America de Nord.

Toate țările în care China a aprobat înființarea acestora sunt țări care au o mare importanță din punctul de vedere al potențialelor relații de dezvoltare economică și sunt relevante atât în proiectele, cât și în activitatea diplomatică a acesteia. Astfel, putem observa numărul mare, în creștere de institute în Europa, dar dacă privim spre partea colaborărilor de ordin economic dintre China și țările-țintă, vom putea concluziona faptul că acest lucru nu este deloc surprinzător. În ceea ce privește Asia, numărul mare de Institute Confucius reflectă poziția de lider pe care China și-o însușește în fața vecinilor din Asia de Est și promovarea politicii de *dezvoltare armonioasă*, împreună cu celelalte state.

Motivul care stă la baza înființării institutelor este reprezentat de dorința Chinei de a-și restabili imaginea națională și de a contracara teoria conform căreia aceasta este o amenințare la adresa țărilor cu care și-a construit legături. Institutele, o unealtă deosebit de importantă a soft power chinezesc, ajută la stabilirea relațiilor și a parteneriatelor cu

țara-țintă, promovând o imagine prietenoasă, deloc amenințătoare a Chinei. Miza pe care China o are pentru așa-numita *dezvoltare pașnică* este stabilirea de parteneriate și promovarea unei imagini noi, atractive prin intermediul culturii, având drept pivot Institutul Confucius (Zaharna 2014, 195).

Prin intermediul institutelor, China transmite mesaje legate de armonie, disponibilitate și inițiativă în a crea un mediu internațional bun și propice dezvoltării comune. Pentru a da dovadă de cât mai multă transparență și cu scopul de a promova cultura sa milenară, o suită de elemente importante, relevante pentru cultura chineză, precum Anul Nou Chinezesc, Ceremonia Ceaiului, ziua de naștere a lui Confucius, sunt exportate din planul intern și prezentate la nivel internațional în cadrul institutelor și cu ajutorul cadrelor didactice chineze, care sunt adevărați ambasadori ai culturii chineze și responsabili ai relațiilor dintre țara-țintă și China.

Din perspectivă chineză, scopul final al institutelor este acela de a servi drept platformă de dezvoltare pentru stabilirea unor relații internaționale stabile, puternice și pentru facilitarea interacțiunii dintre țări, la nivel diplomatic, reprezentanții Guvernului chinez considerând că, raportându-se la zone diferite, singura modalitate de a cunoaște punctele de vedere comune și de a identifica incongruențele este prin intermediul comunicării. Cu alte cuvinte, pornind de la diferențe, se poate ajunge la cooperare și la relații de prietenie între China și restul țărilor (Hong și Lin 2011, 38).

Sun Ya Pan, profesor din cadrul departamentului de Științe Sociale din Hong Kong, identifică și expune cele trei abordări ale diplomației culturale, reflectate în mecanismul de funcționare al Institutelor Confucius, aspect care confirmă planul Chinei de a recunoaște potențialul pe care predarea limbii chineze îl are în stabilirea relațiilor internaționale, în sporirea investițiilor străine și, nu în ultimul rând, în creșterea influenței *soft power*, raportat la țara-țintă.

Astfel, din anul 1980, Hanban s-a preocupat de elaborarea diferitor modalități de predare a limbii chineze în străinătate, până în anul 2000 funcționând drept o agenție care furniza astfel de servicii. Începând cu 2004, Hanban a primit sprijinul guvernului și și-a dezvoltat aria de acțiune, încorporând toate elementele dependente de diplomația culturală, cu scopul de a susține China

în demersurile de sporire a puterii soft. Creșterea dinamică a numărului de institute, relațiile de cooperare, stabilite la nivel de universități, din întreaga lume și popularitatea crescândă a Chinei în rândul persoanelor de pe restul continentelor reflectă faptul că puterea soft a Chinei este, de asemenea, în creștere.

Cele *trei abordări diplomatice* (Pan 2013, 196) care pot fi regăsite în agenda de activități a Institutelor Confucius, sunt, după cum urmează:

1. Promovarea culturii, a tradiției și a politicii externe a Chinei în rândul comunităților locale, aceste activități fiind strâns condiționate de relații bune de cooperare între reprezentanții institutelor și cei ai universităților afiliate. Astfel, China este prezentă, prin intermediul cadrelor didactice și al voluntarilor, la diverse activități care au loc în centre comerciale, parcuri, spații de divertisment, cu demonstrații de caligrafie, proiecții de film, pictură tradițională chinezească, muzică, proiecții de film, bucătărie tradițională etc.

2. Stabilirea legăturilor cu reprezentanți politici, intelectuali, cu parteneri de afaceri, în contextul evenimentelor culturale, în scopul pregătirii terenului pentru stabilirea ulterioară a posibilelor relații de afaceri. În acest sens, China a invitat reprezentanți ai conducerii țării în care Institutul a avut activități de succes, în vizite oficiale, la competiții sportive, lansări de film, mergând pe principiul conform căruia prietenia nu lasă loc competiției.

3. Ultima metodă de acțiune a institutelor țintește publicul de rând, persoanele care nu au nimic în comun cu China, începând de la copii până la vârstnici, cu scopul de a face cunoscută tradiția chineză și de a forma o opinie pozitivă în rândul maselor. Astfel, reprezentanții ai Institutelor Confucius organizează activități de divertisment și culturale, cu ocazia festivalurilor interculturale din fiecare țară-țintă, și intră în contact cu cât mai mulți oameni, străduindu-se să fie cât mai des prezenți la activitățile care au drept țintă publicul de toate vârstele.

În această ordine de idei, reprezentanții Hanban susțin faptul că principalul obiectiv al activității Institutelor Confucius nu este cel de a-și exercita puterea soft, ci acela de a permite lumii să înțeleagă cultura și civilizația chineză și să facă acest lucru posibil prin intermediul predării limbii chineze (Tao și Wang 2018, 13).

Dificultăți în calea dezvoltării armonioase prin intermediul culturii

China face eforturi mari în demersul său de a crește numărul Institutelor Confucius în lume, însă se confruntă cu diferite dificultăți, principala sa problemă fiind reprezentată de scepticismul țărilor-tintă față de intențiile Chinei și de incapacitatea de colaborare, datorată diferențelor semnificative la nivel politic. În acest sens, China își îmbracă socialismul în valorile confucianiste, căutând să dea noi valențe respectivei filosofii pentru a se putea folosi de aceasta pe post de liant între societatea democratică, exterioară ei, și, în același timp, pentru a nu încălca valențele socialiste existente pe teritoriul țării.

China este acuzată de anumiți parteneri mai sceptici de faptul că se folosește de aceste institute pentru a avea control politic. În pofida acestui fapt, profesori din cadrul institutelor, printre care și Xu Lin, afirmă că, la cursurile institutelor, se discută despre limbă și cultură, nicidecum probleme care țin de ideologii politice (Tao și Wang 2018, 16).

Scopul acțiunilor Chinei cu privire la Institutele Confucius nu au fost atinse, din cauza diferențelor dintre numărul mare de institute deschise într-un timp relativ scurt și imposibilitatea de a trimite suficient personal didactic competent pentru a acoperi cursurile programate în cadrul acestora, ceea ce a pus cantitatea mai presus de calitate și a dat dovadă de lipsă de profesionalism. De asemenea, susținerea internă din partea poporului chinez a acestei acțiuni de mare amploare a Guvernului chinez a fost minimă, întrucât învățământul chinez a încercat să asimileze idei occidentale moderne, pe care le-a adaptat propriului sistem (Meng 2012, 17).

Occidentalizarea sistemului de învățământ chinez duce la o incongruență între imaginea pe care străinii o au cu privire la valorile chineze, printre care și confucianismul, și valorile actuale predominante în societatea chineză.

Un alt aspect care ridică probleme în îndeplinirea misiunii Institutelor Confucius este reprezentat de planurile lor de viitor, specialiștii prezentând ipoteza conform căreia predarea limbii străine, în acest caz limba chineză, nu este sustenabilă pentru stabilirea relațiilor de cooperare la nivel economic. Chiar și în acest sens, China vine cu propunerea înființării unui centru de cercetare al Institutelor Confucius, în care se vor

lua în considerare evoluțiile tuturor institutelor și se vor introduce treptat și alte programe aferente celor de predare a limbii chineze.

Printre regulile de funcționare a acestor institute, se regăsește o interdicție a Institutelor Confucius de a lua parte la activități care nu sunt în concordanță cu misiunea lor, aspect care a lăsat loc de interpretare din partea scepticilor. Cu toată deschiderea, subiectele sensibile, legate de politica Chinei, de drepturile omului, de Taiwan, Tibet, Falun Gong, Hong Kong sunt evitate în mod politicos, de cele mai multe ori.

Cu toate acestea, motivele pentru care universitățile acceptă aceste parteneriate se datorează mai multor factori: pentru a beneficia de sprijinul financiar anual primit din partea Chinei, pentru a-și lărgi oferta educațională și, totodată, din cauza lipsei de opțiuni în organizarea de cursuri de cultură, de limbă și civilizație chineză. Există o serie de parteneri ai Chinei care au trecut cu vederea restricțiile impuse Institutului Confucius, fapt datorat dependenței de suportul financiar, oferit de China și, totodată, din dorința de a nu leza convingerile ideologice ale partenerilor chinezi (Meng 2012, 37).

Rolul și activitatea Institutelor Confucius în România

În România există, în prezent, patru Institute Confucius, după cum urmează: Sibiu (2007), Cluj (2009), Brașov (2012) și București (2013), iar pe lângă acestea, alte două clase Confucius, deschise la Deva și Constanța, clasele Confucius funcționând în colaborare cu liceele din aceste orașe și adresându-se elevilor din mediul preuniversitar (Tomozei 2018, 1).

Conform acordului de cooperare între Biroul de Relații Internaționale pentru Studiul Limbii Chineze (Hanban) și Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, scopul înființării Institutului Confucius este de a *întări cooperarea dintre România și China, de a sprijini și promova dezvoltarea studiului limbii chineze și de a consolida înțelegerea reciprocă dintre popoarele român și chinez*. Pe lângă misiunea lor de promovare și propagare a culturii, limbii și civilizației chineze, aceste institute au avut și rolul de a suplimenta personalul didactic de la secțiile de limbă și literatură chineză de la Facultățile de Limbi și Literaturi Străine, de a facilita dialogul dintre oficialitățile chineze și

române și de a organiza diferite activități care au avut ca scop promovarea limbii chineze, de pildă, organizarea de excursii, tabere de vară, susținerea examenului pentru atestatul de limbă chineză etc. (Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu 2019, 1).

Printre sarcinile care revin Institutelor Confucius, se numără și pregătirea pentru examenele HSK (hanyu shui ping kaoshi), examene în urma cărora cursanții primesc o diplomă care atestă cunoștințele de limbă chineză, recunoscută de Hanban, și care servește drept *pașaport*, în procesul de admitere, cursanților care aplică pentru un program de studiu în cadrul Universităților partenere din China. De asemenea, cursanții din clasele primare și gimnaziale pot opta pentru pregătirea și susținerea examenului YCT (youth Chinese test). Institutele Confucius, de asemenea, oferă un număr de burse de studiu în China cursanților care obțin rezultate foarte bune la cursurile de limbă chineză și organizează programul școala de vară, în cadrul căreia, timp de două săptămâni, cursanții pot vizita China, împreună cu cadrele didactice chineze (Hubbert 2014, 33).

O altă activitate relevantă la care participă Institutele Confucius, în parteneriat cu Ambasada Chinei o constituie concursul Chinese Bridge (hanyu qiao), unde cursanții, reprezentând Institutele Confucius de pe teritoriul fiecărei țări, participă la o competiție în cadrul căreia își expun cunoștințele de limbă, cultură, civilizație și artă chinezească. Câștigătorii etapei naționale se califică pentru etapa internațională, care are loc, anual, în China (Hubbert 2014, 33).

Totodată, s-a putut sesiza și o deschidere din partea autorităților locale care au luat parte la diferitele activități organizate de Institutele Confucius din România, însă în cazul acestor institute, deschise relativ recent, nu putem vorbi despre o influență majoră în regândirea relației dintre cele două țări, buna cooperare dintre publicul român și institute datorându-se în mare parte și relațiilor româno-chineze deja existente. Singurul rezultat concret care a putut fi observat în cadrul activităților acestor institute este susținerea studenților în procesul de învățare a limbii chineze și familiarizarea publicului străin cu elementele de cultură chineză. Cu toate acestea, prezența cadrelor didactice chineze este de mare ajutor universităților, fapt dovedit de numărul în creștere de studenți atât din cadrul departamentelor de limbi

și literaturi asiatice, cât și la nivelul învățământului preuniversitar (Wang 2016, 36).

Concluzii

China, prin noile demersuri de deschidere către Occident, dorește să transmită un mesaj de bunăvoință, să se facă cunoscută și să stabilească astfel relații internaționale de cooperare, în scopul dezvoltării economice. Guvernul chinez recurge, în acest sens, la instrumentele *soft power* pe care le are la îndemână: cultura milenară, civilizația, filosofia și limba chineză, mizând pe faptul că tot ceea ce este diferit față de Occident va atrage, în primul rând, populația civilă. Potrivit acestui plan, China consideră că va reuși să poarte un dialog cu țările democratice, să stabilească relații economice și parteneriate strânse, distrăgând atenția publicului de la neajunsurile lăsate în urmă de o guvernare de tip comunist și insistând asupra elementelor pozitive din cultura țării. Din informațiile prezentate în articol, se poate trage concluzia că, în prezent, imaginea Chinei este poziționată între două extreme: cea dintâi, care este reprezentată de atitudinea pozitivă și binevoitoare a acesteia, dorința de a *cuceri* prin farmecul său, bazându-se pe istoria, cultura și filosofia sa de mii de ani și propunându-se drept un model de societate care a rezistat de-a lungul mileniilor, și cea de-a doua perspectivă, mai degrabă sceptică a unor țări din Vest, care asociază Institutele Confucius cu *calul troian*, considerându-le extensii ale Guvernului chinez în spațiul din afara Chinei. Pe de altă parte, nu putem exclude situația reală, cel puțin la nivel național, anume faptul că numărul acestora și statutul de Centre Culturale relativ noi nu le-a permis să exercite o influență prea mare pentru a putea fi considerate instrumente valoroase ale politicii *soft power*. Este adevărat că, în restul țărilor din Europa și nu numai, numărul acestor institute este unul semnificativ, fapt care poate ridica semne de întrebare și care poate atrage scepticismul de partea analiștilor. Acest aspect ar putea, într-adevăr, motiva decizia universităților străine de a înceta colaborarea cu Hanban și de a suspenda activitatea Institutelor Confucius.

Așa după cum este deja cunoscut, efectele *soft power* nu sunt vizibile în timp scurt, iar pentru a putea forma un punct de vedere obiectiv, înainte de a le cataloga drept o amenințare sau un mijloc inofensiv de a avea acces mai ușor la limba,

cultura și civilizația chineză, este necesară o analiză minuțioasă, desfășurată pe o perioadă îndelungată de timp, o eventuală înființare a unui centru de cercetare a institutelor care să

funcționeze independent de Hanban și care să fie abilitat să infirme sau să confirme orice ipoteză cu privire la Institutele Confucius și la utilitatea acțiunilor acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Billioud, Sébastien și Joël Thoraval. 2007. "Jiaohua: The Confucian Revival in China as an Educative Project." *China Perspectives* (4). <http://journals.openedition.org/chinaperspectives/2483>.
- Hanban. 2019. http://english.hanban.org/node_10971.htm.
- Hong, Xiao-Nan și Dan Lin. 2011. „Istoria dezvoltării și implicațiile culturale ale Institutelor Confucius.” *Culture Journal*. <https://wcm.pku.edu.cn/docs/2018-04/20180404162551759367.pdf>.
- Hubbert, Jennifer. 2014. "Authenticating the Nation: Confucius Institutes and Soft Power." *Confucius Institutes and the Globalization of China's Soft Power*. Los Angeles: Figueroua Press.
- Hughes, Christopher. 2014. "Confucius Institutes and the University: Distinguishing the Political Mission from the Cultural 50, Decembrie." *Issues & Studies* 50, no. 4. https://www.academia.edu/23461430/Confucius_Institutes_and_the_University_Distinguishing_the_Political_Mission_from_the_Cultural.
- Li, Chenyang. 2006. "The Confucian Ideal of Harmony." *Philosophy East and West* vol. 56, no. 4. <http://www.jstor.org/stable/4488054>.
- Liu, Cheng. 2011. „O revizuire a cercetărilor din afara Chinei cu privire la Institutele Confucius cu scopul dezvoltării ulterioare.” *Intercultural Communication Studies*. <https://web.uri.edu/iaics/files/14ChengLiu.pdf>.
- Meng, Meng. 2012. "Chinese Soft Power: The Role of Culture and Confucianism." *Syracuse University Honors Program Capstone Projects*. https://surface.syr.edu/honors_capstone/182.
- Pan, Su-Yan. 2013. "Confucius Institute project: China's cultural diplomacy and soft power projection." *Asian Education and Development Studies* 2 (1). https://www.researchgate.net/publication/270799589_Confucius_Institute_project_China's_cultural_diplomacy_and_soft_power_projection.
- Rošker, Jana. 2013. "The Concept of Harmony in Contemporary P. R. China and in Modern Confucianism." *Asian Studies*. https://www.researchgate.net/publication/272651564_The_Concept_of_Harmony_in_Contemporary_P_R_China_and_in_Modern_Confucianism.
- Tao, Yu și Jiayi Wang. 2018. "Oxford Bibliographies in Chinese Studies." *Confucius Institutes*. https://www.researchgate.net/publication/326040902_Confucius_Institutes.
- Tomoei, Dan. 2018. „Institutul Confucius”. <https://dantomoei.ro/romania-institutul-confucius/>.
- Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. 2019. *Confucius Institute Agreement*. http://confucius.ulbsibiu.ro/documents/Confucius_Institute_Agreement.pdf.
- Wang, Yuqin. 2016. "Chinese Language Promotion Activities in Romanina Primary and Secondary Schools." *Management of Sustainable Development*. https://www.researchgate.net/publication/313592767_Chinese_Language_Promotion_Activities_in_Romanian_Primary_and_Secondary_Schools.
- Xi, Jinping. 2018. „Introducere în promovarea continuă a construirii unui nou destin al comunității, prezentarea ideilor principale.” *Renmin ribao, Xinhua shehui Beijing*. <http://paper.people.com.cn/rmrb/page/2018-10/15/02/rmrb2018101502>.
- Zaharna, R.S. 2014. "China's Confucius Institutes: Understanding the Relational Structure and Relational Dynamics of Network Collaboration." *Confucius Institutes and the Globalization of China's Soft Power*. Los Angeles: Figueroua Press. [https://www.uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/useruploads/u25044/Confucius%20Institutes%20v2%20\(1\).pdf](https://www.uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/useruploads/u25044/Confucius%20Institutes%20v2%20(1).pdf).

ȘTEFAN FĂLCOIANU ȘI ȘCOALA SUPERIOARĂ DE RĂZBOI

ȘTEFAN FĂLCOIANU AND THE SUPERIOR WAR SCHOOL

Dr. Laura-Rodica HÎMPĂ*

Acest articol are ca obiectiv prezentarea personalității lui Ștefan Fălcoianu (6 iunie 1835 - 22 ianuarie 1905) și a vastei sale activități, cercetare fundamentată pe documentele inedite din Fondul Familial Fălcoianu de la Arhivele Naționale ale României, din București. Fondul documentar datează din anii 1836-1944 și a fost preluat de la Filiala Arhivelor Ilfov. Documentele conțin informații despre genealogia familiei Fălcoianu, date referitoare la activitatea generalului Ștefan Ioniță Fălcoianu. Corespondența păstrată reflectă legăturile lui Ștefan Fălcoianu cu personalități ale vremii: Constantin Barozzi¹, Octav George Lecca², generalul belgian Henri Alexis Brialmont³.

This article aims to present Ștefan Fălcoianu's personality and vast activity, (June 6, 1835 - January 22, 1905) a research based on the Fălcoianu Family Fund original documents from the Romanian National Archives in Bucharest. The documentary fund dates from 1836-1944 and was taken from the Ilfov Archives Branch. The documents contain information about the Fălcoianu family's genealogy, on General Ștefan Ioniță Fălcoianu's activity. The preserved correspondence reflects Ștefan Fălcoianu's ties with personalities of the time: Constantin Barozzi¹, Octav George Lecca² and the Belgian general Henri Alexis Brialmont³.

Cuvinte-cheie: Ștefan Fălcoianu; Școala Superioară de Război; Universitatea Națională de Apărare „Carol I”; învățământ militar românesc.

Keywords: Ștefan Fălcoianu; Superior War School; National Defence University "Carol I"; Romanian military education.

I. Ștefan Fălcoianu. Biografia

Descendent al unei familii boierești cu rădăcini medievale din Valahia, Ștefan I. Fălcoianu a absolvit Școala ostășească din București, în anul 1856, de unde a fost repartizat la regimentul 3 Infanterie, în funcția de comandant de pluton, cu gradul de sublocotenent. Numele familiei vine de la domeniul avut încă din secolul al XVI-lea în comuna Fălcoiu, județul Romanați (Olt). După anii

de stagi, domnitorul Alexandru Ioan Cuza l-a trimis în Franța pentru a urma cursurile de Stat Major de la Paris (1860-1862), unde a și absolvit Școala Imperială de Stat Major. În timpul studiilor, a fost avansat la gradele de locotenent (20 februarie 1860), apoi de căpitan (6 iunie 1862). După terminarea studiilor militare, a fost atașat pe lângă Statul Major al Armatei Franceze, timp în care a urmat cursurile Școlii Politehnice din Paris (1862-1864).

La întoarcerea în țară, a fost numit în funcții, precum: profesor la Școala Militară de Ofițeri, ajutor al șefului Direcției Stabilimentelor de Artilerie, șef de Stat Major al Diviziei 1 Militare Teritoriale, șef de cabinet al ministrului de Război, șef al Marelui Stat Major (5 aprilie - 23 mai 1884; 13 ianuarie 1886 - 18 iunie 1894), ministru de Război (23 iunie 1884 - 12 ianuarie 1886). În tot acest timp, a fost avansat în gradele militare până la cel de general (maior în anul 1865, locotenent-colonel în 1868, colonel în 1877, general de brigadă în 1883, general de divizie în 1892).

Trecut în rezervă la 17 iunie 1870 (avea gradul de locotenent-colonel), a revenit în activitate la

¹ Constantin Barozzi (1833-1921), general și om politic, membru de onoare al Academiei Române, director al Serviciului Geografic al Armatei, șef al Statului Major General (1895-1898), a pus bazele serviciului geodezic militar din România, fapt pentru care Agenția de Informații Geospațiale a Apărării poartă numele „General de divizie Constantin Barozzi” (AIGA).

² Octav George Lecca (1881-1969), istoric și scriitor român, ofițer de cavalerie în Primul Război Mondial, om politic conservator.

³ Henri Alexis Brialmont (1821-1903), general și inginer de origine belgiană, cunoscut pentru influența avută asupra planurilor de fortificații ale Bucureștiului.

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

e-mail: l.himpa@gmail.com

23 august 1870 și a primit conducerea Regimentului 4 Linie (1870-1871). Între anii 1871 și 1877, a fost din nou trecut în rezervă, timp în care a activat în administrația civilă, în funcția de secretar general al Ministerului Lucrărilor Publice și director general al Telegrafului și Poștei. La 8 aprilie 1877 a fost reactivat în cadrul armatei, cu gradul de colonel, și a ocupat, pentru câteva luni, funcția de director general al Administrației Centrale de Război, odată cu începerea Războiului de Independență.

După eșuarea misiunii militare de la Grivița 2, din 7/19 octombrie 1877, a fost reorganizată conducerea trupelor românești din Balcani, iar lui Ștefan Fălcoianu i-a fost încredințată funcția de șef de Stat Major al Armatei de Operații (8/20 octombrie 1877). Au fost înlocuite Diviziile a 4-a cu a 2-a și s-au desfășurat acțiuni de bombardament de artilerie și rectificări de poziție. Planul elaborat de Ștefan Fălcoianu a presupus trageri neîntrerupte ale artileriei asupra inamicului. Trupele otomane au încercat să străpungă cercul de investire printr-o ieșire în forță la 28 noiembrie/10 decembrie 1877. Generalul Alexandru Cernat, comandantul Armatei de Operații, a ordonat rezistența pe poziții și, ulterior, asaltul Diviziei a 2-a Infanterie, care a reușit să pătrundă în reduta Grivița și să înainteze spre zona întărită Grivița. Atacul pe direcții concentrice împotriva pozițiilor fortificate de la Opanez a fost condus personal de către Ștefan Fălcoianu, reușind astfel să împingă artileria de însoțire cât mai aproape de întăriturile inamice. Prin cucerirea Griviței 2, a Bukovului și Opanezului, a fost învinsă armata turcă, condusă de Osman Pașa.

În cadrul Consiliului de Război de la Poradim (30 noiembrie/12 decembrie 1877), după cucerirea Plevnei, regele Carol I, țarul Alexandru II, marele duce Nicolae, generalul Alexandru Cernat și colonelul Ștefan Fălcoianu au hotărât ca trupele românești de campanie să elimine garnizoanele otomane din vestul Bulgariei (zona Vidin-Belogradcik), iar trupele rusești să desfășoare ofensiva spre Constantinopol. În aceste condiții, a fost reorganizată Armata de Operații, generalul Alexandru Cernat a preluat comanda trupelor din zona de operații, ca șef al Marelui Cartier General, iar colonelul Ștefan Fălcoianu a fost numit șef al Marelui Cartier General. Obiectivul principal îl reprezenta însă cucerirea Vidinului, din cauza pozițiilor de rezistență, prevăzute cu forturi, șanțuri și poziții de artilerie și cu o poziție avansată a centrelor

de rezistență. Pentru a fi neutralizat, s-a realizat un dispozitiv semicircular cu flancurile pe Dunăre, împărțite în trei sectoare și încadrate de 15.000 de infanteriști și 2.000 de cavaleriști, cu 84 de tunuri, dispuse pe malul drept al Dunării și 54 de tunuri, amplasate pe malul stâng. Din cauza experiențelor nefericite din trecut, se căuta să se evite tactica aplicată la Plevna, aceea a asalturilor frontale.

În cadrul Consiliilor de Război, din 9/21 ianuarie și 11/23 ianuarie 1878, propunerile lui Ștefan Fălcoianu, de ocupare a centrelor de rezistență, deținute de inamic, au fost aprobate și astfel, pe linia exterioră de apărare a cetății Vidin (Tagargik, Belarada, Rainovcea, Smârdan, Inova, Kapitanovcea, Novoselo). La 11/23 ianuarie 1878 Vidinul a fost definitiv blocat, frontul de la sud de Munții Balcani s-a prăbușit, iar la 13/25 februarie 1878 Mehmet Izzet Pașa a declarat capitularea trupelor sale (12.000 de oameni). Pacea însă era departe (Tratatul de pace de la San-Stefano a fost semnat la 19 februarie/3 martie 1878), relațiile politico-diplomatice rămânând încordate între România și Rusia țaristă în prima jumătate a anului 1878, fapt care a impus menținerea trupelor sub arme și alcătuirea unui nou dispozitiv de apărare pe linia Oltului.

În urma Congresului de Pace de la Berlin, din vara anului 1878 (Arhivele Naționale 1878, 1-22) la care a participat și Ștefan Fălcoianu, în calitate de delegat militar, sub presiunea marilor puteri vest-europene, armata rusă a evacuat țara și s-a trecut la demobilizarea oștirii române și la reorganizarea comandamentelor militare, în urma experiențelor acumulate în război.

Ștefan Fălcoianu a avut un rol important în acest sens, contribuind direct la elaborarea și aplicarea legii asupra organizării comandamentelor militare din anul 1882, mărinind numărul trupelor active permanente din armată, trecerea trupelor de rezervă (miliții pe lângă marile unități și unități formate încă din timp pace); elaborarea și aplicarea legii asupra administrației militare din anul 1883 (se separau astfel planificarea și conducerea militară, administrația aparținând cu totul Ministerului de Război); înființarea între 1882 și 1884 a patru corpuri de armată, în locul diviziilor militare teritoriale; elaborarea de măsuri pentru permanentizarea infanteriei și cavaleriei (în anii 1889, 1891 și 1893); inițierea lucrărilor pentru fortificarea regiunilor Focșani – Nămolosa

– Galați, precum și a Bucureștiului; înființarea Consiliului Superior al Armatei (10 iulie 1878), alcătuit din ministrul de Război, șeful Marelui Stat Major, inspectori generali, comandanți ai principalelor poziții fortificate, secretariatul general al Ministerului de Război (organ consultativ pentru administrația și legislația militară); înființarea în anul 1883 a Comitetului Consultativ de Stat Major și a comitetelor consultative ale Infanteriei și Cavaleriei (1884-1888), al Artileriei (1888); crearea de funcții de inspectori generali ai Artileriei (1883), de Geniu (1887), Cavalerie (1889) ș.a. (Oroian și Nicolescu 2001, 27).

II. Ștefan Fălcoianu și Școala Superioară de Război

Înființată prin Înaltul Decret Regal nr. 2073, din 8 august 1889, Școala Superioară de Război reprezintă prima instituție de învățământ superior militar românesc, cunoscută, în prezent, sub denumirea de Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

Debutul a fost modest, în toamna anului 1889, în câteva săli ale Marelui Stat Major, care funcționa atunci în strada Știrbei Vodă, din București.

Întemeietorul și organizatorul prestigioasei instituții a fost generalul adjutant Ștefan I. Fălcoianu, șef al Marelui Stat Major, ofițer care a făcut parte din prima promoție de absolvenți ai Școlii Militare de ofițeri din București (7 aprilie 1854 - 7 aprilie 1856).

Momentul apariției Școlii Superioare de Război a venit într-un context în care nevoia de formare a personalului militar superior era văzută ca o prioritate națională. Până în anul 1889, ofițerii de rang înalt erau trimiși la studii în marile capitale europene, la universități militare de renume (Torino, Bruxelles, Paris, Berlin, Viena)⁴ (Școala Superioară de Război 1939, 376). Acest mod de educare asigura o pregătire elitistă prin contactul direct cu civilizația și cultura europeană.

Înființarea Școlii Superioare de Război, ca intermediar și formator pentru doctrina Armatei României, a constituit o necesitate, odată cu

crearea Statului Major General, la 12 noiembrie 1859, prin Înaltul Ordin de Zi nr. 83, semnat de Alexandru Ioan Cuza. Ofițerii care alcătuiau acest organism erau recrutați din rândul celor care absolviseră școli de război în străinătate și care „posedau cunoștințe speciale militare dobândite prin studii sistematice” (Ardeleanu 1994, 5) însă fără a avea o gândire militară românească proprie.

Ctitor al României moderne, regele Carol I a avut în vedere să se construiască, în București și aproape în toate orașele reședință de județ, instituții administrative, tribunale, biserici, cinematografe, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, liceele: „Matei Basarab”, „Mihai Viteazul”, „Gheorghe Șincai”, „Spiru Haret”, „Sfântul Sava”, „Titu Maiorescu”, Biblioteca Academiei Române, Casa Monopolurilor Statului, Consiliul de Miniștri, Palatul Ministerului Transporturilor, Ministerul Justiției, Institutul Agronomic, Palatul Regal, Palatul Patriarhiei etc. (Scurtu 2008, 24).

Printre realizările regelui Carol I, se numără la loc de cinste și Școala Superioară de Război (Anexa 1). În primul articol al legii de înființare, a fost stabilit scopul instituției: pregătirea ofițerilor de stat major și răspândirea în armată a înaltelor cunoștințe militare. Cursurile țineau doi ani, iar condițiile pe care candidații trebuiau să le îndeplinească, enumerate în Articolul 5, erau următoarele: să fi deținut gradul de locotenent, să fi lucrat „cel puțin doi ani în serviciu efectiv la trupă, să aibă o bună conduită sub toate raporturile și să fie de o bună constituție fizică, recunoscut sănătoasă”. Un medic militar trebuia să dea un aviz din care să reiasă „constituțiunea fizică a candidatului, în special vederea și auzul”.

După anul 1919, având în vedere situația creată prin noile alianțe, încheiate în urma Războiului de Întregire, colaborarea României s-a limitat la Școlile Superioare de Război de la Torino și Paris. De asemenea, este recunoscut oficial faptul că, după Războiul de Întregire (1914-1916), România a preluat doctrina armatei franceze.

Din evoluția Statului Major General, de la formele inițiale până la structura complexă de astăzi, de concepție și pregătire doctrinară, toate dominate de un caracter național specific, un pas hotărâtor a fost și apariția Școlii Superioare de Război, care a pus amprenta pe educația ofițerilor de rang înalt, încurajând, totodată, cooperarea

⁴ Din 1919 până în 1939, au fost trimiși să studieze marea artă a războiului la Paris 49 de ofițeri români și la Torino, 8 ofițeri. La același bilanț de activitate științifică, s-a subliniat și vasta literatură militară românească, „materializată prin studii profunde și îmbunătățiri materiale de tot felul”.

cu celelalte armate, cercetarea și inovarea, toate conducând la maximizarea capacității operative și deci la eficientizarea întregii armate.

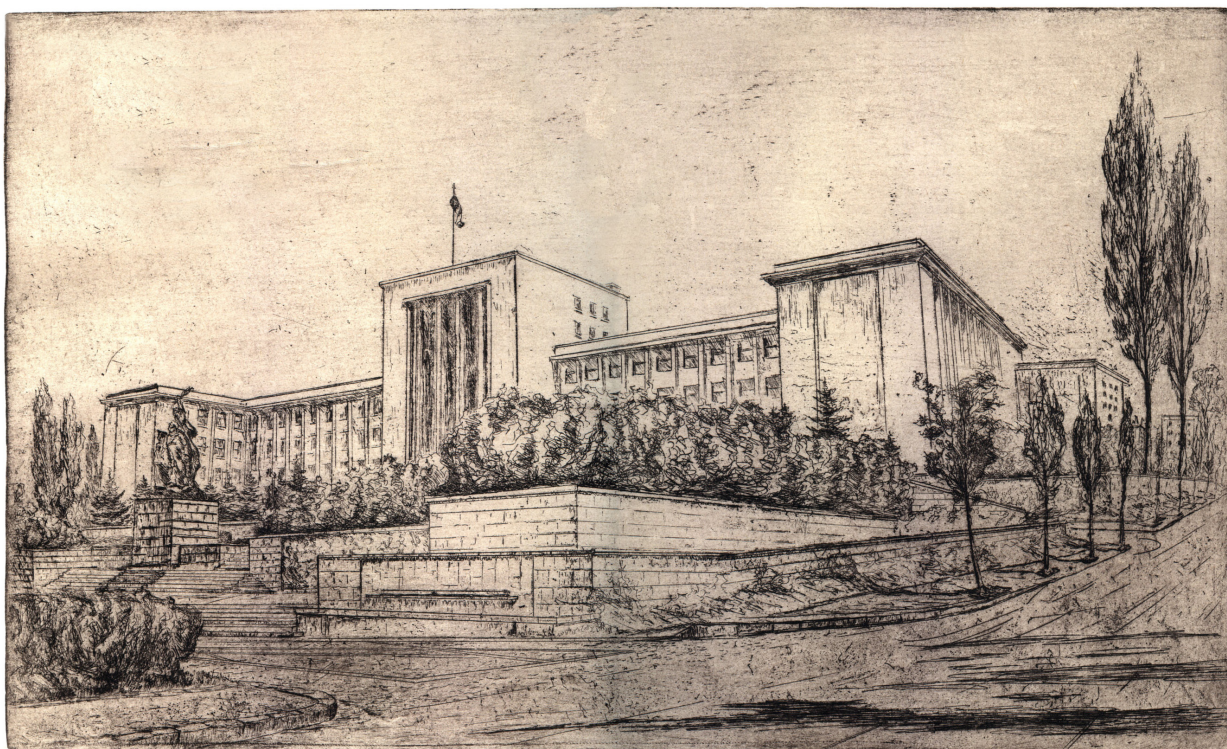
Astfel, menirea prestigioasei instituții de învățământ superior militar românesc a fost ținută vie și și-a atins scopul, slujită cu devotament și înalte sentimente de patriotism atât de ofițerii superiori ai Armatei Române pe care i-a format, cât și de nume importante ale culturii române care au alcătuit corpul de cadre didactice, pornind de la Nicolae Alevra (organizarea și mobilizarea armatei), Alexandru Averescu (tactica aplicată), Ion Popovici (istoria militară și maritimă), Mihail Boteanu (comunicații și fortificații), Scarlat Panaitescu (topografie și fortificații), Radu R. Rosetti (tactica), David Praporgescu (tactica și noțiuni de tactică navală), Bogdan Petriceicu Hașdeu (arta militară la români), Nicolae Iorga (istoria generală), Ioan Găvănescu (psihologia militară), Zamfir Arbore (limba rusă și limba bulgară), Aurel Popovici (limba germană), Grigore Alexandrescu, Simion Mehedinți, Dimitrie Gusti, Henri H. Stahl, Dimitrie Caracostea etc. (Pascu 1988, 145).

Nevoia de modernizare, perfecționare și aliniere la cerințele vremii a dus la o extindere permanentă a domeniilor de formare a ofițerilor studenți.

Pornind de la discursul de inaugurare a Școlii Superioare de Război, rostit de întemeietorul acesteia, generalul Ștefan Fălcoianu, în noiembrie 1889, potrivit căruia „necesitatea creării unei Școli Superioare de Război a fost mult simțită și solicitată cu stăruință de Marele Stat Major al Armatei. (...) Vom pune toate silințele noastre spre a ne achita cu cel mai viu interes de această îndatorire; vom reclama, și suntem siguri că vom dobândi concursul camarazilor noștri cei mai luminați, și astfel, sperăm că, cu toții împreună vom face ca această importantă instituțiune să dea roadele ce Armata așteaptă de la dânsa” (Fălcoianu 1889, 764-765). Au avut loc schimbări și transformări de nume, iar vorbele mai sus amintite și-au atins, an după an, adevăratul sens.

Portretul lui
Ștefan Fălcoianu
Gravură realizată de
Nicolae Grigorescu,
Biblioteca Academiei
Române

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Gravură realizată de Eugen Ilina, Uniunea Artiștilor Plastici din România

ANEXE

ANEXA 1

ÎNALTUL DECRET REGAL NR. 2073/8 august 1889 (Monitorul Oastei 1889, 891-894) DE ÎNFIINȚARE A ȘCOLII SUPERIOARE DE RĂZBOI

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României, la toți de față și viitori, sănătate.

Având în vedere articolul 4 al legii din martie 1883, asupra serviciului de stat major, asupra raportului ministrului nostru secretar de stat la Departamentul de Război nr. 14.498, am decretat și decretăm:

Art. 1. Se înființează pe lângă Marele Stat Major o Școală Superioară de Război, destinată a forma ofițeri de stat major.

Art. 2. Recrutarea ofițerilor elevi pentru această școală se va face conform legii, prin concurs între locotenenți și căpitani de toate armele, care vor avea cel puțin doi ani de serviciu efectiv la o trupă, cu o bună conduită și o constituție fizică sănătoasă.

Art. 3. Numărul elevilor ce se vor admite va fi acum, la început, de zece. Ofițerii elevi vor fi detașați de la corpurile lor și vor purta uniforma armeei lor.

Art. 4. Examenul de admitere va fi scris, oral și practic. El va consta din patru probe: proba scrisă, compusă din două compoziții, din care una în limba franceză sau germană, proba orală asupra materiilor din program, proba practică constând într-o ridicare cu planșeta de recunoaștere pe teren și proba de echitație.

Art. 5. Materiile concursului vor fi următoarele: legislația și administrația militară, arta și istoria militară, artileria, fortificația, geografia, topografia, regulamentele de infanterie, cavalerie și artilerie.

Art. 6. Cursurile școlii vor fi de doi ani. Vor începe în fiecare an la 1 noiembrie și se vor termina la 1 iunie anul viitor, de la 1 iunie la 1 octombrie, elevii vor fi exercitați pe teren la lucrări topografice, călătorii de stat major, călătorii pe graniță și participare la manevrele anuale. (...)

ANEXA 2

PRIMUL REGULAMENT AL ȘCOLII SUPERIOARE DE RĂZBOI DIN ANUL 1889 (Școala Superioară de Război 1939, 37-39)

PARTEA I

ORGANIZARE, ÎNVĂȚĂMÂNT, DISCIPLINĂ, IGIENĂ

CAPITOLUL I

SCOPUL ȘCOLII

Art. 1. Școala Superioară de Război are drept scop pregătirea ofițerilor de stat major și răspândirea în armată a înaltelor cunoștințe militare.

Art. 2. Această Școală se înființează pe lângă Marele Stat Major.

Șeful Marelui Stat Major are supravegherea superioară atât asupra mersului Școlii, cât și asupra examenelor în general.

Art. 3. Cursurile Școlii sunt de doi ani și încep în fiecare an la 1 noiembrie și se termină la 1 iunie al anului viitor, iar de la 1 iulie până la 1 noiembrie elevii sunt exclusiv exercitați pe teren la lucrări topografice, călătorii de Stat Major, călătorii pe graniță și participare la manevrele anuale. (...)

**NECROLOGUL GENERALULUI ADJUTANT ȘTEFAN I. FĂLCOIANU
(6 iunie 1835 - 22 ianuarie 1905) (SANIC) (România Militară 1904)**

Cu încetarea din viață a generalului adjutant Ștefan I. Fălcoianu, țara a pierdut încă unul din luminații și patrioții săi fii, iar armata pe unul dintre cei mai capabili generali, care a luat parte la renașterea militară a României.

Carierea militară și publică a generalului Ștefan I. Fălcoianu este una dintre cele mai strălucite și se datorește puterii lui de muncă, erudiției sale vaste, inteligenței lui superioare, educației deosebite, caracterului său ferm și energic.

La 7 aprilie 1854 a intrat elev în Școala Militară, iar la 7 aprilie 1856 a fost înaintat la gradul de sublocotenent în Regimentul 3 Infanterie de linie, făcând parte din întâia promoție a Școlii Militare, care cuprindea pe acei care au fost cei dintâi generali ai oștirii și al căror nume va rămâne în istoria independenței țării.

În 1859 a fost trimis în străinătate; la 1860 a fost admis la Școala de Stat Major din Paris pe care a terminat-o cu deosebit succes în decembrie 1862, rămânând atașat la Marele Stat Major al armatei franceze până în 1864, an în care s-a întors în țară cu gradul de căpitan.

La 4 septembrie 1865 a fost înaintat maior în corpul de Stat Major la 26 septembrie 1868, locotenent colonel în același corp, interval de timp în care a ocupat funcția de Șef de Stat Major al Diviziei I-a.

La 17 ianuarie 1869 a trecut în neactivitate, iar în august același an, a fost rechemat în activitate la Regimentul 4 de linie.

La 16 august 1872 a trecut din nou în neactivitate prin retragerea funcției și tot în intervalul 1870-1877 a ocupat funcția de secretar general al Ministerului Lucrărilor Publice și pe aceea de Director General al Telegrafelor și Poștelor. Tot în acest an (1876) a fost ales membru al Academiei Române.

La 6 aprilie 1877, rechemat în activitate de serviciu a fost înaintat la gradul de colonel în Administrația Centrală a Războiului în funcția de director general.

La 20 octombrie 1877 a fost numit șef Stat Major al armatei și a luat parte la operațiunile din jurul Plevnei și la acelea din jurul Vidinului. În urmă, a fost numit reprezentant al Guvernului pe lângă Comisia Europeană și apoi membru al Comisiei Permanente a Consiliului Superior al Armatei.

La 20 aprilie 1880, cu ocazia răscumpărării Căilor Ferate de către stat, a fost numit Director General al Căilor Ferate.

La 10 martie 1883 (a fost) înaintat la gradul de general de brigadă.

La 15 aprilie 1883 a fost numit Șef al Marelui Stat Major al Armatei și inspector general al școlilor militare.

La 10 mai 1892 a fost înaintat la gradul de general de divizie, iar la 8 iunie 1894 a demisionat din armată.

A fost în mai multe rânduri senator, președinte al Societății Politehnice, membru al Societății Geografice etc.

A fost onorat cu ordinele: Steaua României, comandor, Coroana României-mare ofițer, Hohenzolern cl. (clasa) a II-a, Osmanie cl. a III-a, cu medalia Bene-merenti cl. I, Virtutea militară de aur-Apărătorii Independenței și Comemorativă rusă, cu semnele onorifice de aur și argint pentru 18 și 25 de ani de serviciu, și cu Crucea Trecerii Dunării.

Prin Înaltul Decret nr. 2291 din 10 octombrie 1876 i s-a acordat distincția de a purta eghiletele de adjutant cu inițiala domnească.

Aceasta este starea de serviciu, militar și civil, a generalului Ștefan Ioan Fălcoianu din care se poate vedea că acest atât de regretat șef, înzestrat cu superioare calități de organizator și conducător, a contribuit într-o măsură deosebită la ridicarea pedestalului pe care se înalță gloria armatei noastre și a pus fundamentul nu numai al organizării ci și al altor instituții de stat, în capul cărora a fost chemat de către acei care au știut să recunoască generalului Fălcoianu vastele sale cunoștințe științifice, precum și energia sa excepțională. Îndeosebi, ca director general al Căilor Ferate el a unificat administrația îmbunătățită a acestui important serviciu, constituind numai prin aceasta o operă monumentală.

Partea, ce a luat-o generalul Fălcoianu în delicata funcție de Șef de Stat Major al armatei active, rolul său în operațiunile din jurul Plevnei-unde a dus din vreme pregătirile ce făceau turcii, pentru executarea ieșirii de la 28 noiembrie și a anunțat la timp armata aliată, - precum și (pentru rolul) din operațiunile dimprejurul Vidinului, este cunoscut tuturor ofițerilor și românilor, care au studiat faptele militare ale armatei române în războiul pentru neatârnamare, și ea va rămâne pentru veșnicie înscrisă în istoria țării. Cui altuia mai bine i s-ar fi putut încredința greua sarcină de a alcătui „Istoricul Campaniei 1877-78”.

Această operă de mare merit este expresia muncii desăvârșite și a capacității deosebite cu care era înzestrat regretatul nostru șef. Toți acei elevi ai profesorului la Școala Superioară de Război care au avut fericirea să audă din gura lui descrierea evenimentelor din război, nu vor putea uita niciodată câtă inimă și câtă aprindere punea el în chestiunile de ordin patriotic și național.

Cu ocazia delimitării Dobrogei, el a adus mari servicii țării în trasarea frontierei dinspre Bulgaria.

El a fost întrebuințat în cele mai importante și delicate misiuni în străinătate, de care s-a achitat cu mult tact și inteligență, aducând țării mari și reale foloase.

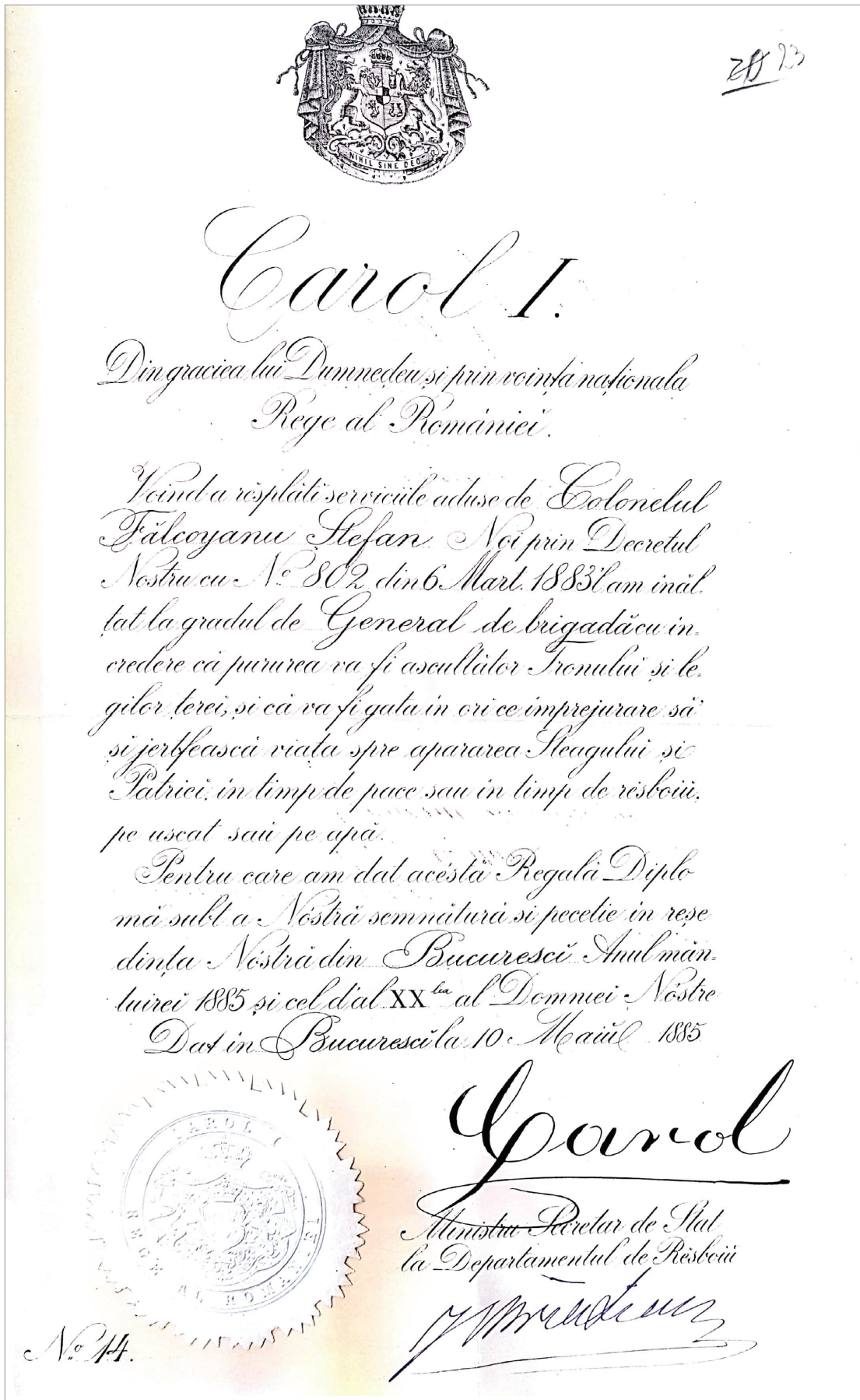
Convins de importanța statelor majore pe lângă comandamente, el a lucrat fără preget la dezvoltarea acestui serviciu în care vedea viitorul armatei, și a organizat în 1889 Școala Superioară de Război luptând cu o muncă de nedescris și o bunăvoință fără margini, ce face din această înaltă instituție de cultură superioară, focarul în jurul căruia să-și strângă rândurile inteligențele, caracterele și voințele militare. Sub direcțiunea lui a ieșit prima promoție de ofițeri absolvenți ai Școlii Superioare de Război.

Factor principal care a dat armatei avântul trebuincios pentru a se îndruma pe calea de progres în care se află azi, prin inteligență, caracterul, educația și calitățile sale superioare, generalul adjutant Ștefan Fălcoianu și-a inspirat activitatea sa prodigioasă, în viața militară și cea publică, de o notă caracteristică, care se rezumă: voință, muncă, patriotism, însușiri superioare ce a știut să le sădească în mintea și inima subordonaților săi.

Operele și faptele sale sunt mărturii netăgăduite și dragostea pentru arme ale acestui neobosit luptător al geniului românesc. Acei care au avut fericirea să servească sub ordinele sale, cunosc cât de mari îi erau mintea și inima, cât de nesfârșită dragostea și câtă muncă a cheltuit el pentru binele armatei, cât de mult a contribuit el la ridicarea prestigiului epoletului și al nivelului moral în armată.

Fondator al revistei România Militară, pentru care a arătat totdeauna cea mai deosebită sollicitudine, povățuind direcțiunea ei pe calea cea mai dreaptă și bună, el a fost tulpina din care au ieșit lăstare ce n-au altă dorință mai vie decât a urma pilda bună a faptelor lui mari.

Recunoștința adâncă a tuturor ostașilor și memorie veșnică ce armata română îi va păstra, facă să (se) odihnească în liniște sufletul acestui ostaș și român de frunte.

(Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale – SANIC, Fond Familia Fălcoianu, dosar 4, fila 23)

27 27
=

Carol I.

Din grația lui Dumnezeu și prin voința națională
Rege al României.

Văind a răsplăti serviciile aduse de Domn General
de Brigadă Fălcoianu Ștef Voci prin Decretul
Nostru cu N.º 1839 din 9 Maiu 1892, l'am înăl-
tat la gradul de General de divizie cu în-
credere că pururea va fi ascultător Tronului și le-
gilor țerei și că va fi gata în orice împrejurare să
și jertfească viața spre apărarea Steagului și
Patriei, în timp de pace sau în timp de război,
pe uscat sau pe apă.

Pentru care am dat această Regală Diplo-
mă sub a Noastră semnătură și pecete în rese-
dința Noastră din București. Anul mân-
tuirii 1892 și cel d'al 27^{lea} al Domniei Noștre
Dat în București la 18 Maiu 1892.

Carol
Ministru Secretar de Stat
la Departamentul de Război
General Ștefan

N.º 763.

(FOTO: Laura Himpă, 12.08.2022)

Statuia în mărime naturală a doamnei Alexandrina Fălcoianu (09.11.1848–03.10.1870), oferită eternității în cimitirul Bellu din București de către sculptorul francez Antoine-Augustin Préault (1809–1879). Născută Bascoveanu, tânăra soție s-a stins la numai 22 de ani, în urma unor complicații la naștere.

BIBLIOGRAFIE

- Ardeleanu, Eftimie. 1994. *Istoria Statului Major General. Documente 1859-1947*. București: Editura Militară.
- Arhivele Naționale. 1878. „Fond Familia Fălcoianu.” Dosar 4, 1-22.
- Fălcoianu, Ștefan. 1889. „Discurs la inaugurarea Școlii Superioare de Război.” *Revista Armatei*. no. 21-22.
- Monitorul Oastei. 1889. „Decret Regal.” nr. 55/19 august. București. 891-894.
- Oroian, Teofil și Gheorghe Nicolescu. 2001. *Șefii Statului Major General Român (1859-2000)*. București: Editura Europa Nova.
- Pascu, Acad. Ștefan. 1988. *Istoria Militară a Poporului Român*. Vol. V. București: Editura Militară.
- România Militară. 1904. „Necrologul generalului adjutant Ștefan I. Fălcoianu.” 15 (3).
- Scurtu, Ioan. 2008. *Civilizația românească interbelică (1918-1940)*. București: Editura Fundației României de Măine.
- Școala Superioară de Război. 1939. *Istoricul Școlii Superioare de Război 1889-1939*. București.

DETERMINĂRI ECONOMICE ALE RĂZBOIULUI HIBRID CARE A URMĂRIT DEZINDUSTRIALIZAREA FORȚATĂ A ROMÂNIEI

ECONOMIC DETERMINATIONS OF THE HYBRID WAR WHICH FOLLOWED THE FORCED DEINDUSTRIALIZATION OF ROMANIA

Drd. Ilie-Răsvan DUMITRU*

Procesul de dezindustrializare a României, aplicat metodic și insistent după anii '90, pare a nu se integra parcursului firesc spre industria 4.0, ci mai degrabă pare a fi un proces sistematic de distrugere planificată și de radiere a industriei postdecembriste, pe sistemul unui nou plan Valev, conceput în laboratoarele secrete ale artizanilor noii configurații mondiale. Insistența cu care s-a procedat la demolarea sistematică și planificată a majorității capacităților și platformelor industriale mari trădează interese obscure, care nu mai pot fi plasate sub umbrela catalogării lor ca învechite sau neperformante, ci mai mult ca incomode pentru piețele externe și capitalurile străine. Pentru a înțelege mai bine mecanismele care au acționat în vederea resetării României și readucerii acesteia la statutul de colonie semiagrară, exportatoare de materii prime, de resurse naturale și de forță de muncă ieftină, concretizată prin distrugerea industriei grele, petrochimice, alimentare și constructoare de mașini, va trebui să pătrundem în esența cadrului de manifestare a proceselor care susțin globalismul ca ideologie și globalizarea ca politică suprastatală și neocolonistă a marilor centre de putere internaționale.

The deindustrialization process of Romania, applied methodically and persistently after the 90s, seems not to be part of the natural path towards industry 4.0, but rather to be a systematic process of planned destruction and erasure of the post-December industry, on a new Valev Plan system conceived in the secret laboratories of the artisans of the new world configuration. The insistence with which there was a systematic and planned demolition of most of the large industrial capacities and platforms betrays obscure interests that can no longer be placed under the umbrella of classifying them as obsolete or non-performing, but rather as inconvenient for foreign markets and foreign capitals. To better understand the mechanisms that acted in order to reset Romania and return it to the status of a semi-agrarian colony, exporting raw materials, natural resources and cheap labor, materialized by the destruction of the heavy, petrochemical, food and car manufacturing industry, we will need to analyze in depth the essence of the manifestation framework of the processes that support globalism as an ideology and globalization as a supra-state and neo-colonialist policy of the great international power centers.

Cuvinte-cheie: război hibrid; dezindustrializare; actori statali; corporații; asasini economici.

Keywords: hybrid warfare; deindustrialization; state actors; corporations; economic assassins.

Industria a fost în permanență elementul cheie al dezvoltării economice, devenind în multe țări, inclusiv în România, o obsesie seculară și singura în măsură de a o desprinde de statutul ei ancestral de colonie a marilor puteri. Industria a fost privită ca un factor de progres și ca un suport indispensabil al creșterii economice, prin prelucrarea superioară a resurselor și materiilor prime, prin multiplicarea valorii acestora, prin creșterea productivității factorilor de producție și a productivității muncii, pe seama valorificării cunoștințelor și a inteligenței

creative a capitalului uman, inclusiv prin dobândirea și perfecționarea unor noi cunoștințe. O scurtă retrospectivă istorică a industrializării ne arată că dezvoltarea economică a societăților și statelor lumii a parcurs o serie de etape, care s-au succedat una după alta, de la epoca pietrei, a bronzului și a fierului până la ceea ce numim în prezent revoluție industrială. De la apariția conceptului de revoluție industrială, au fost identificate și descrise patru revoluții industriale, ultima fiind cea a tehnologiilor informaționale TIC și inteligenței artificiale prin care trece omenirea în prezent. Toate revoluțiile industriale au fost diferențiate și delimitate, în special prin tipul de energie utilizat și prin succesiunea unor generații de tehnologii,

*Ministerul Finanțelor

e-mail: dumitruirasvan@yahoo.com

de la cele bazate pe efortul fizic al oamenilor la cele mecanice, electrice, electrotehnice, chimice, biologice și informatice. Ceea ce este specific acestor revoluții industriale este faptul că cea care a urmat s-a bazat pe infrastructura, tehnologia și munca specializată a celei anterioare, noua tehnologie apărută fiind construită pe fundația celei anterioare. Cu excepția ultimei revoluții industriale care nu mai necesită același volum de forță de muncă specializată și nici aceeași infrastructură industrială, fiind mai mult orientată spre servicii și producție bazată pe AI și TIC, celelalte trei revoluții industriale nu au implicat un proces masiv de dezindustrializare, ci un proces intens de re tehnologizare a tehnologiilor învechite. Astfel, procesul de dezindustrializare a României, aplicat metodic și insistent după anii '90, nu reprezintă un salt direct spre cea de-a patra revoluție industrială, ci pare mai degrabă a fi un proces sistematic de distrugere planificată și de radiere a industriei de dinainte de anii '90, pe sistemul unui nou *plan Valev*. Evenimentele de după anii '90 atrag atenția asupra faptului că, în niciun stat comunist din fosta sferă de influență sovietică, nu s-a procedat cu atâta insistență la demolarea tuturor capacităților industriale și la ștergerea efectivă a acestora de pe harta economică a statelor, precum s-a întâmplat în România. Insistența cu care s-a procedat la distrugerea sistematică și planificată a capacităților și platformelor industriale mari trădează interese obscure care nu mai pot fi plasate sub umbrela catalogării lor ca învechite sau neperformante, ci mai mult ca incomode pentru piețele externe și capitalurile străine. În esență, căderea blocului comunist a fost de departe un proces inevitabil, datorat ineficienței sistemului economic planificat și centralizat, care nu permitea ajustarea naturală pe seama liberalismului și a pârghiilor economiei de piață, dar care, privit retrospectiv, îmbracă toate formele unui război hibrid, ținut spre acapararea piețelor și a resurselor statelor vulnerabile, slăbite de efortul investițional, imprimat de politica socialistă. Sistemul politic socialist cu specific chinezesc, promovat cu succes de RP Chineză, ne arată că se putea trece de la socialism la capitalism și altfel decât prin distrugerea și resetarea industriei unei țări.

Pentru a înțelege mai bine mecanismele care au acționat în vederea resetării României și readucerii la statutul de colonie semiagrară, exportatoare

de materii prime, de resurse naturale și de forță de muncă ieftină, concretizată prin distrugerea industriei grele, petrochimice, alimentare și constructoare de mașini, va trebui să intrăm în esența cadrului de manifestare a proceselor care susțin globalismul ca ideologie și globalizarea ca politică a marilor centre de putere internaționale. Privită ca politică, globalizarea nu se rezumă doar la interconectarea, interdependența dintre toate statele lumii, inclusiv la legăturile strânse dintre piețele internaționale. Globalismul reprezintă o politică suprastatală a capitalismului internațional actual, diferența dintre acesta și colonialismul modern din secolul al XIX-lea și din prima jumătate a secolului al XX-lea fiind dată doar de instrumentele folosite, scopul și mijloacele rămânând aceleași. Transnaționalele și corporațiile internaționale, privite ca instrument al globalismului, privit el însuși ca o nouă formă de colonialism, care nu reprezintă altceva decât o dimensiune economică a unei forme subversive de război hibrid de tip softpower, constituie astăzi vârful de lance al centrelor de putere capitaliste. Acestea sunt extrem de active în promovarea propriilor corporații transnaționale, pentru realizarea obiectivelor politice de aservire, subjugare și extragere ieftină a resurselor statelor de la periferie. În fapt, preluarea resurselor naturale ale statelor slabe sau subdezvoltate și a piețelor de desfacere a produselor a rămas politica de bază a centrelor de putere care dețin supremația tehnologică și mare parte din infrastructura industrială a lumii. Privit din această perspectivă, putem cuprinde întreg ansamblul agresiunilor hibride la care a fost supusă România după 1980 și cu precădere după 1990, în vederea aservirii acesteia prin distrugerea sistematică a infrastructurii industriale și agrare, cu scopul evident al diminuării potențialului economic. Potențialul enorm de desfacere a produselor occidentale pe o piață sărăcită și însetată de necesarul de mărfuri de generație nouă, pe fondul unei crize de supraproducție globală, a reprezentat un *El Dorado* contemporan pentru toate corporațiile internaționale care s-au capitalizat într-un ritm fără precedent, pe seama îndatorării populației și a statului român, după 1989.

Lipsa valutei necesare achiziționării de tehnologie modernă, precum și boicotul occidental cu privire la transferul de tehnologie nouă au condus ca, la finele deceniului 8, România să dețină

o tehnologie de anii '70 și un personal salariat rămas la nivelul de calificare al acesteia. Chiar și așa, infrastructura acesteia nu necesita decât re tehnologizare pentru relansarea ei după 1990, mai cu seamă pe fondul deschiderii României spre noi piețe de desfacere. Se poate spune că exista o mână de lucru specializată și calificată la locul de muncă, chiar dacă era specializată pe tehnologie veche, exista o infrastructură destul de dezvoltată, prezentă în platforme industriale în care activau mii sau zeci de mii de muncitori, exista o infrastructură energetică solidă și o piață de energie centralizată care putea asigura consumul necesar acestor coloși industriali, care nu mai necesita decât viziune, înțelegere, spirit naționalist și sprijin din partea noilor lideri (în fapt eșalonul 3-4 al vechilor lideri comuniști), pentru relansarea economică

națională având o soartă similară Cartaginei, care a fost rasă de pe fața pământului după cel de-al treilea război punic (149-146 î.Hr.). De reținut că, în cele 2.102 unități industriale care funcționau în 1989, se calificase o forță de muncă de 4.169 de milioane de salariați din totalul de 10,94 milioane, existent în economie, la o populație de 23.151.000 de locuitori.

Conform anualelor statistice, în anul 1991 numărul companiilor scăzuse la 1.712 întreprinderi industriale care angajau 3,052 milioane de salariați, revenind o medie de 1.783 de angajați pe o companie. În anul 2017, buletinul statistic consemnează 47.084 de companii industriale, în care mai erau angajați doar 1,259 de milioane de salariați, respectiv o medie de 27 de salariați pe o companie. În anul 2014, în industrie activau 53.865 de companii,

Tabelul nr. 1
PROCENTUL DE POPULAȚIE OCUPATĂ ÎN ECONOMIE¹

Anii	Total populație ²	Populație ocupată în economie ³	Populație ocupată în industrie	
			salariați	% în total pop. ocupată
1950	15.872.624	8.377.200	1.000.700	12,0
1960	18.403.414	9.537.700	1.440.200	15,1
1970	20.252.541	9.875.000	2.276.800	23,0
1980	22.201.387	10.350.100	3.678.700	35,5
1985	22.724.836	10.586.100	3.927.800	37,1
1989	23.151.564	10.945.700	4.169.000	38,1

a fabricilor, pe fondul deschiderii către noi piețe comerciale din vest. Astfel, o economie centrată pe producție industrială, ca cea de dinainte de 1989, are câteva elemente esențiale: energia, infrastructura, tehnologia și forța de muncă specializată. Partea cea mai grea în dezvoltarea unei economii, respectiv dezvoltarea unor platforme industriale integrate, fusese asigurată în ultimii 50 de ani. România reușise să devină independentă atât energetic, cât și pentru asigurarea necesarului de consum din producția internă, prin construcția unui ansamblu de electrocentrale (hidro și termo), de combinate, de exploatare miniere, fabrici, institute de cercetare, întreprinderi alimentare și agricole. O mare parte dintre acestea nu se mai regăsesc, în prezent, pe harta deșertificată a economiei României, industria

¹ Sursa: date culese și compilate din Anualele Statistice ale României, 1970-1989.

pentru care numărul mediu anual de angajați a fost de 1,372 de milioane. La sfârșitul anului 2018, sectorul industrial însuma 57.756 de întreprinderi, respectiv 10,5% din totalul întreprinderilor active din domeniul economic (industrie, construcții, comerț și servicii de piață), media pe o companie fiind de 24 de salariați, respectiv un total pe ramură de 1,386 de milioane, 4,12 milioane de salariați pe economie (37,6% din totalul populației ocupate în 1989). Închiderea planificată a capacităților industriale, numită generic dezindustrializare, a scos din producție o masă enormă de forță de muncă, specializată și calificată, care, pentru a supraviețui, a fost nevoită să ia calea exodului, acest fenomen migrațional fiind și marea problemă demografică a

² <https://insse.ro/cms/files/pdf/ro/cap2.pdf>, accesată la data de 06.07.2021.

³ *** *Anuarul Statistic al României*, 1990, pp. 102-103.

României secolului al XXI-lea. În istoria ultimilor 100 de ani, acesta reprezintă a treia mare golire a bazinului demografic al României moderne, primele două fiind consecința nefastă a marilor războaie mondiale și catastrofa demografică de după 1948, când, în România stalinistă, s-a demarat un amplu proces de epurare demografică pe criterii de clasă, etnie sau apartenență politică. Conform raportului anual de activitate pe anul 2019 al Ministerului pentru Românii de Pretutindeni (Ministerul pentru Românii de Pretutindeni 2019), se estimează că, în afara granițelor țării, trăiesc aproximativ 9,7 milioane de vorbitori de limbă română, dintre care 5,6 milioane de cetățeni români se află în Diaspora. Astfel, numai în anul 2007 au emigrat peste jumătate de milion de cetățeni români (Institutul Național de Statistică 2016), majoritatea tineri de până în 35 de ani (Institutul Național de Statistică 2018), educați, profesioniști, specializați și calificați în diverse meserii, pregătiți să muncească și dispuși să facă eforturi remarcabile pentru adaptare la o nouă societate. În esență, exodul de forță de muncă, în mare parte calificată și în care statul a investit foarte mult, a cuprins ceea ce avea mai bun România, din punct de vedere demografic. Această masă de specialiști, calificați și productivi, nu s-a mai regăsit într-o țară condusă de o clasă politică incapabilă să identifice soluții viabile pentru satisfacerea nevoilor de bază ale acestora. Una dintre primele cauze ale acestei masive migrații a forței de muncă a fost sărăcia care a cuprins România după anii '90, pe fondul dezindustrializării forțate prin închiderea intenționată a celor mai multe capacități productive, pe sistemul unui aparent nou plan *Valev*. În esență, factori precum lipsa locurilor de muncă, inflația galopantă, miopia strategică a conducătorilor țării, care, prin politica promovată, au dus la sărăcirea populației, au provocat exodul forței active de muncă, între anii 1990 și 2000. După aderarea la Uniunea Europeană, exodul s-a datorat nu doar în speranța obținerii unui trai mai bun, ci din dorința de a trăi într-o țară care își respectă cetățenii. S-a plecat masiv dintr-o țară în care impostura, corupția și lipsa de viziune a clasei politice care a pus stăpânire pe aceasta au reușit performanța de a alunga peste jumătate din capitalul de muncă activ și calificat, specializat în economia de dinainte de 1990. În pofida acestui exod, unul dintre cele mai mari exoduri de pe timp de pace din istoria lumii, România a continuat și continuă să școlarizeze pe

bani publici forță de muncă pentru alte state, ceea ce, pentru Occident, reprezintă un avantaj și o degrevare financiară a bugetului acestuia alocat învățământului. Astfel, România nu a pierdut doar activul uman, ci și toate sumele investite în calificarea acestuia, precum și potențialul enorm care putea fi valorificat în economia statului. În perioada 2013-2018, procentul de finanțare din PIB al întregului sistem de învățământ, raportat la angajamentele legale din contul de execuție anual, a înregistrat un minim de 2,57 pentru anul 2018 (Institutul Național de Statistică 2007-2019) (2,21% din PIB rectificat pe anul 2018 și 5,4% media pe UE) și un maxim de 3,16% pentru anul 2015 (media UE fiind, în 2015, de 4,90%), România fiind pe ultimul loc printre statele UE. Toată această investiție în educația tinerilor nu va mai putea fi recuperată niciodată, atât timp cât și generația tânără nu va putea activa într-o economie care nu oferă locuri de muncă viabile, bazată mai mult pe consum și mai puțin pe producție. Într-un studiu al Academiei Române – Institutul Național de Cercetări Economice, *Declinul demografic și viitorul populației române* (Institutul Național de Cercetări Economice 2007), se estimează că, dacă se păstrează același trend negativ de după 1989, în România anilor 2050 populația va scădea la 16 milioane de locuitori, populația cu vârsta de peste 60 de ani având o pondere de 39%.

Economia României folosea în 1989 întreaga energie pe care o producea la acel moment țara, chiar dacă mare parte din tehnologiile utilizate erau depășite, ceea ce conducea la costuri mari de producție, și în unele domenii, afecta chiar calitatea produsului final. Dar într-o piață în care costul energiei nu era liberalizat, costurile mari de producție nu erau esențiale. Doar calitatea constituia un impediment, mărfurile produse nefiind competitive pe o piață concurențială acerbă. România avea într-adevăr o industrie energofagă: siderurgia, metalurgia, industria extractivă, chimia, petrochimia, sticlăria etc. erau mari consumatoare de energie. Însă un proces intensiv de re tehnologizare a industriei românești ar fi transformat România, din punctul de vedere al capacității de producție, într-o Chină a Europei. De altfel, procesul de re tehnologizare era în plină desfășurare la sfârșitul anilor '80, dar se derula lent, din cauza efortului financiar necesar plății datoriilor externe și a investițiilor în noi capacități de producție. Disonant era faptul că, deși gradul

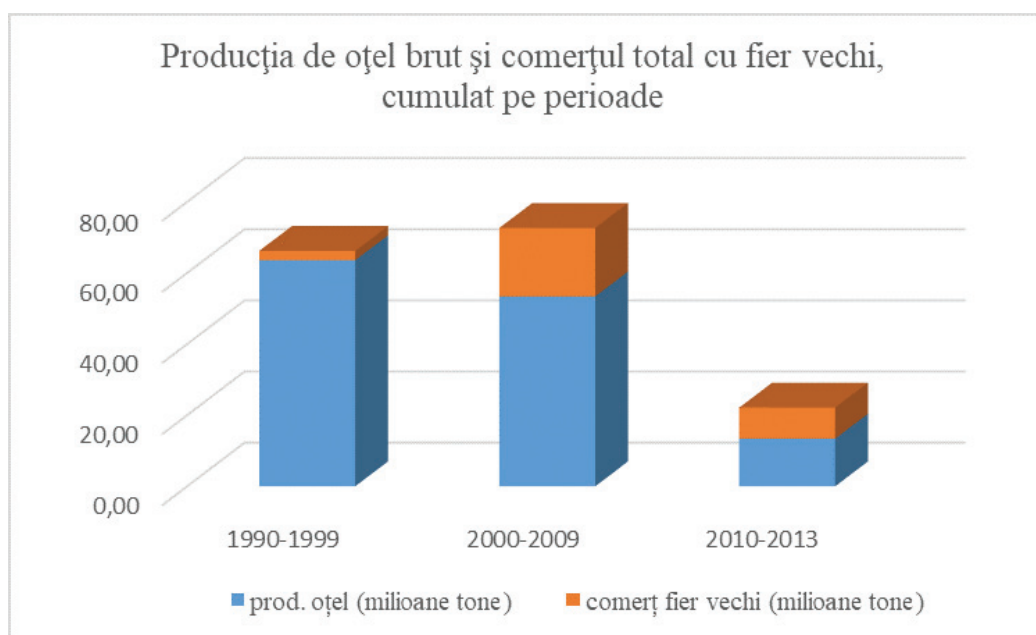

de utilizare a capacităților de producție nu depășea 80% spre sfârșitul anilor '80, construcțiile de obiective industriale erau în plină expansiune. Astfel, în 1989 economia românească era angajată în lucrări la 21.400 de obiective de investiții, care necesita un efort financiar de 311,8 miliarde USD, ceea ce depășea cu mult capacitatea de finanțare a lor. Numai în anul 1989 erau necesare fonduri suplimentare în valoare de 104,4 miliarde USD, pentru ca obiectivele începute să poată fi puse în funcțiune integral. Lucrările la toate aceste obiective au fost sistate începând cu 1990, fără o justificare logică și fără o strategie de conservare a acestora, fiind supuse intenționat distrugerii și condamnate astfel la dispariție. Considerată mândria epocii de aur, industria de dinainte de 1989 a fost anatemitată de fostul premier Petre Roman (ZF Live 2021), ca fiind un morman de fiare vechi, și ștearsă astfel, în mare parte, de pe harta țării. Declarația fostului premier, ca și când ar fi fost dictată în baza unor agende străine, a dat

(distrugerii industriei) este dat de comerțul cu fier vechi. Astfel, România ajunge să aibă o pondere de 65,2% a comerțului cu fier vechi din totalul de oțel produs, de 13,4 milioane de tone, aferent perioadei 2010-2013.

Locurile în care, până în 1990, își desfășurau activitatea milioane de muncitori calificați și specializați în anumite meserii dezvăluie în prezent un tablou bacovian, asemănător bombardării Dresdei sau Stalingradului. Astfel, mormane de clădiri distruse ca după bombardamente intense, descărnate de fier, cupru, aluminiu, cărămizi sau de orice alt material care s-a putut valorifica sunt ceea ce a mai rămas din procesul grotesc de dezindustrializare forțată a economiei naționale, așa cum pare că a fost gândit acest proces în laboratoarele secrete ale adeptilor colonialismului modern. În cel mai fericit caz, acolo unde platformele industriale, clădite prin truda înaintașilor, au prezentat potențial imobiliar, fiind amplasate în zone intravilane, locul defunctelor

Graficul nr. 1

PONDEREA COMERȚULUI TOTAL DE FIER VECHI DIN TOTALUL PRODUCȚIEI DE OȚEL⁴

liber distrugerii și valorificării la fier vechi a unei industrii pentru care s-au sacrificat multe generații de români. Drept exemplu, dacă în anul 1987, România atinsese performanța de a produce 14,96 milioane de tone de oțel, devansând multe țări cu tradiție în acest domeniu (Worldsteel Association 2020), a ajuns să producă doar 9,8 milioane de tone în 1990 și cca 3 milioane de tone în 2013. În schimb, un indicator al dezindustrializării

fabrici și uzine a fost ocupat de malluri, de birouri ale corporațiilor străine, de ansambluri comerciale sau rezidențiale.

Indiferent de cum am privi lucrurile, dispariția peste noapte a atâtor capacități industriale prin distrugerea lor efectivă nu poate fi doar rezultatul trecerii de la o economie centralizată la una

⁴ Sursa: Date culese din Anuarul statistic al României, 1990-2015.

competitivă, bazată pe economie de piață, ci mai degrabă, denotă o lipsă de viziune și o ingerință a unor factori externi care și-au dorit o Românie care să nu genereze concurență și care să redevină o țară exportatoare de materii prime. Privind realist, chiar și în situația unui conflict convențional, ar fi fost nevoie de mai multe războaie ca să fie distrusă atât de temeinic și sistematic toată industria din România. În schimb, într-un război hibrid, nu trebuie apăsată decât pârgăia adecvată, iar restul procesului de distrugere va fi finalizat de propria populație a țării. Că cineva și-a dorit ca România să nu devină o economie emergentă regională este clar, chiar dacă nu vom putea identifica niciodată adevăratul inamic al statului român. Exact ca în preceptele marelui strateg militar Sun Tzu, în experimentul numit România, actorii ostili s-au folosit de propria clasă politică aservită. Când noua conducere politică, ieșită de sub mantaua defunctului partid comunist, a trecut la procesul de privatizare prin diferite metode subversive, nu economia a fost privatizată, ci infrastructura acesteia, și nu cu scopul de a relua producția pe direcții competitive, ci cu scopul de a o demonta și de a o valorifica pe componente. Instrumentele utilizate au demonstrat că România era cobaiul pe care se experimentau diverse bombe economice cu efect imediat sau întârziat. În fapt, mare parte din industria care prezenta potențial economic ori a fost distrusă, ori a fost transferată în proprietatea clasei politice neocomuniste care a preluat puterea după 1989, pe considerentul că noua nomenclatură trebuia stimulată pentru a finaliza procesul de distrugere a economiei țării. În mod excepțional, au existat și situații în care producția a mai continuat, deși nu aceasta fusese miza supraviețuirii, ci infrastructura, terenul, cantitatea de fier, stocurile de materiale și produse existente în depozite, dar nu și în acte etc. Astfel, s-au privatizat întregi platforme industriale pe prețuri de nimic, care aveau depozitele pline de mărfuri, ulterior valorificate, fără ca beneficiile să ajute la efortul de re tehnologizare. Lipsa de viziune a liderilor politici s-a văzut în modul în care au gândit reformarea industriei românești. În loc să mențină trei dintre cele patru elemente cheie care fundamentează o economie (infrastructura industrială, forța de muncă specializată și sursele de energie), înlocuind doar tehnologia, eminențele cenușii autohtone au decis să privatizeze strict infrastructura, din interese pur financiare, și să

distrugă restul. De altfel, germenii distrugerii au stat chiar în modul în care au fost proiectate marile platforme industriale ale României. Într-o economie planificată și centralizată, era normal ca și industria să fie integrată și interconectată cu alte capacități atât pe orizontală, cât și pe verticală. Astfel, platforme industriale, precum Oltchim, RAFO, Săvinești etc., funcționau în sistem integrat cu multe alte capacități industriale, pe întreg fluxul de producție. Privatizarea unei singure capacități, fără a integra întreg fluxul tehnologic, a fost soluția inedită pentru falimentarea întregului sistem, exact pe principiul efectului de domino. Spre exemplu, RAFO Onești era o capacitate industrială care era neprofitabilă, în situația în care s-ar fi rezumat doar la vânzarea benzinei și a motorinei produse. Însă, împreună cu uzina mecanică UTON și cu cea petrochimică CAROM, care prelua produsele derivate, transformându-le în materii prime pentru obținerea unor produse superioare cu valoare adăugată mare, permitea obținerea unui profit substanțial, la capătul final al fluxului de producție integrat. Privatizarea doar a uneia dintre capacități, a condus la blocarea și falimentarea celorlalte două, care au fost private de materiile prime sau de capacitățile celei vândute. Situații similare se regăsesc în toate platformele industriale și în fabricile care nu au supraviețuit experimentelor privatizării (de exemplu, închiderea platformei Arpechim, care producea materia primă pentru colosul petrochimic Oltchim). Pentru exemplificarea modului în care au acționat asasinii economici, finanțați de corporațiile transnaționale care intraseră în competiție cu cele autohtone, se pot analiza evenimentele și faptele cu privire la distrugerea intenționată a platformei industriale Săvinești (PROTV 2020), a Uzinei Tractorul Brașov (DIGI24 2014a), a Uzinei Aro Câmpulung Muscel (DIGI24 2014b) și tentativa aproape reușită de distrugere a platformei industriale Oltchim, cu sprijinul nemijlocit al companiei austriece OMV, acordat competitorilor externi, infiltrați în acționariatul companiei vâlcene. Procesul de distrugere a acestor platforme industriale este reprezentativ pentru tot ansamblul industriei românești distruse după 1990, mijloacele și instrumentele fiind identice pentru toate cele 1.205 dintre cele 2.100 de întreprinderi mari care nu se mai regăsesc în prezent pe harta economică a țării.

Astfel, faptul că România a reprezentat un experiment pentru diverși actori interesați se vede și din aceea că toate aceste „privatizări” au eșuat una după alta, deoarece *asasinii economici*, camuflați în „investitori” au înțeles repede că cel mai productiv bun al fabricii este marfa din depozite, fierul din fundație și terenul de sub ea, mare parte din platformele industriale fiind amplasate în zone intravilane. De altfel, marile corporații internaționale, care au perceput tot timpul industria din România ca pe un veritabil concurent comercial, au avut tot interesul să închidă aceste capacități, utilizând diverse instrumente care se circumscriu războaielor hibride. Astfel că, după 2000, o triadă, alcătuită din mercenari economici (directori, lideri de sindicat și politicieni locali), aflați cu știință sau neștiință în slujba *asasinilor economici* ai României, au girat lichidarea clădirilor și vânzarea terenurilor „*dezvoltatorilor imobiliari*” care au fost și sunt, în esență, finanțatorii acestui proces de destructurare și distrugere a economiei românești. Mândria epocii de aur, reprezentată de fabricile și uzinele clădite cu efortul înaintașilor noștri, a fost înlocuită de malluri, de ansambluri rezidențiale sau de birouri, ca un semn ironic al noii doctrine postintegrare, motorul economiei de piață fiind consumul. Astfel de „*dispariții*” de platforme industriale au avut urmări cu impact atât în economie (au dispărut ramuri industriale, fapt ce a determinat ca România să se transforme dintr-un mare producător într-un mare importator fie pentru materii prime, fie pentru produse finite), cât și în mediul social: depopularea multor localități, exodul unui număr uriaș de oameni cu pregătire profesională, cu putere de muncă, cu știință de carte. Toate astea într-un timp mai scurt de 20 de ani. Cu siguranță că nivelul distrugerilor suferite de România după 1989, amploarea și valoarea pagubelor înregistrate, exodul masiv de forță de muncă specializată și calificată ar fi necesitat mai multe războaie clasice. În cazul României, a fost nevoie doar de două-trei decenii de război hibrid soft, în care au fost aplicate instrumente diverse, de la cele economice, la cele politice, diplomatice, sociale și de mediu. Acest război căruia România i-a căzut victimă nu este un război între state, ci un război cu actori nevăzuți, nestatali, extrem de flexibili, mobili și volatili. De cele mai multe ori, este chiar greu să îl denumim război, dacă ne imaginăm că totul este poate o politică mondială, în

care România nu are niciun cuvânt de spus, dacă nu am avea în față amploarea dezastrului (o industrie rasă de pe fața pământului, o clasă politică aservită, o economie slabă, o țară extrem de îndatorată, o agricultură vândută la pachet și cel mai mare exod de populație pe timp de pace etc.). Și, ca într-un război nevăzut, dar simțit, rămân în urmă localități depopulate, pământuri nelucrate sau care rodesc pentru străini, puțini oameni bătrâni, dezamăgiți, demotivați și descurajați, care nu mai așteaptă pe nimeni. Economic vorbind, în toate cazurile a fost vorba de atacuri concertate pentru scoaterea de pe piață a produsului (prin canibalizare) sau eliminarea (prin desființare) a capacităților de producție. Distrugerea sau închiderea principalilor angajatori urbani nu doar a forțat pensionarea anticipată a unei părți din forța de muncă activă calificată, ci a lăsat și fără posibilitatea de specializare și angajare noile generații de absolvenți ai liceelor industriale și, mai ales, tineretul rural, care a luat cu asalt orașele după 1990. Până în 1989, mare parte din forța de muncă se califica și se specializa la locul de muncă, întreprinderile și fabricile devenind pepiniere de forță de muncă specializată. Închiderea acestor capacități de producție a scos din schemă cea mai eficientă formă de școlarizare tehnică și profesională, liceele și școlile profesionale fiind nevoite, la rândul lor, să își regândească programa de învățământ. Toți foștii salariați care au devenit proaspăt șomeri au fost deversați către sistemul de servicii publice – mai ales administrative – ale statului (astfel supradimensionat) și, în mai mică măsură, spre micul comerț care se dezvolta în epocă. Dar adevăratul debușeu al acestei mase slab calificate a venit după 2002 – în speță după liberalizarea circulației europene pentru români. De atunci, asistăm permanent la un exod – simetric celui al urbanizării –, care are ca efect, pe de o parte, scăderea presiunii sociale în România (fapt avantajos, din perspectiva statului), pe de alta, dispariția progresivă a segmentului de vârstă activ din economia țării. Astfel, România a asistat la cea mai mare migrație a populației pe timp de pace, fără precedent în toată istoria umanității. În fine, prăbușirea învățământului într-un formalism birocratic a dus la o acută lipsă a competențelor și a specializării în domenii de mare rentabilitate. Într-o anumită măsură, industria României s-a refăcut, dar – de cele mai multe ori – ca o industrie de *lohn*, care valorizează preponderent mâna de

lucru ieftină, dezorganizarea sindicală și corupția guvernamentală, precum și pretențiile reduse ale unei populații care nu are mijloacele de a cupla consumul cu calitatea.

Ca o concluzie tristă, sinteza ultimilor 30 de ani ne arată că întreaga economie a fost aruncată la fier vechi, iar forța de muncă a fost azvârlită în șomaj. Cum a fost posibilă asemenea eroare? Cum a fost posibil să se distrugă tot ce poporul român a construit cu trudă și cu mari sacrificii în aproape jumătate de secol? Pot exista multe răspunsuri, toate valide (incompetență, indolență, primitivism, corupție, setea de înavuțire, lipsa de viziune strategică, lipsa de patriotism, aservirea etc.). Dar, de departe, privind retrospectiv și analizând, în parte, fiecare obiectiv industrial strategic distrus, se conturează un proces care capătă forma unui război hibrid, căruia i-a căzut victimă mare parte din economia țării și în care s-a folosit un întreg arsenal de instrumente economice, politice, financiare și sociale.

Consider că principalele cauze ale prăbușirii/distrugerii marilor platforme industriale sunt următoarele:

- lipsă de viziune și superficialitate în tratarea unor fenomene care deviază de la cursul firesc al lucrurilor, cu potențial de a afecta zone strategice ale statului;

- lipsa unei strategii naționale atât în privatizarea, cât și în administrarea bunurilor naționale, după revoluție;

- dezinteresul controlat al statului, în calitate de proprietar, asociat cu interesul particular al unor grupări orientate în direcția obținerii de profit pe seama statului;

- legislație deficitară în privatizare, care a fost mai mult orientată spre distrugere, și nu spre eficientizarea capacităților de producție;

- interese obscure, subversive, insinuante și orientate spre distrugere, care au dus la dispariția a mii de miliarde de dolari din capitalul românesc și a întregului efort și suferințe a înaintașilor;

- interesul controlat al diferitelor grupări din interiorul țării care au acționat în favoarea străinilor, nu a propriei țări;

- detașarea și dezinteresul controlat al instituțiilor care trebuiau să apere proprietățile ce fuseseră ale statului și bunurile (mărfurile) aflate pe stoc la momentul înstrăinării întreprinderilor;

- legislația creată special pentru a te putea

eschiva de răspundere sau pentru a nu trage la răspundere, în niciun fel, pe cei implicați în furtul sau distrugerea capitalului românesc;

- graba cu care întreprinderi care funcționau bine și aveau piață de desfacere au fost incluse pe liste de privatizare fără niciun motiv (de exemplu, Petrom, Rompetrol). Acestea au fost țintele perfecte pentru concurența străină, mult mai abilă și perfecționată în strategii de subminare și de canibalizare economică, care, direct sau prin firme interpușe, a cumpărat dreptul de proprietate, după care, imediat, a trecut la oprirea activității, dezmembrarea instalațiilor, transportul acestora în țara de origine a concurentului (vezi cazul Săvinești, SIDERCA Călărași, Mechel Târgoviște, ARO, Tractorul etc.), iar după acest proces, finalul venea indubitabil: vânătorii de fier vechi terminau foarte repede acțiunea de radiere (și fizic și în scripte) a unui concurent incomod (vezi cazul Săvinești);

- în toate cazurile, întreprinderile al căror traseu postdecembrist l-am analizat au fost fanion în ramura industrială, mari centre de producție și de cercetare în domeniu, dezvoltarea lor a fost condusă având ca model concernele din Vest.

Într-un interviu, acordat TVR de către fostul director executiv al ONU pentru Indicele Global al Sustenabilității, prof. dr. Călin Georgescu, la data de 22 mai 2018, în cadrul emisiunii „Întrebări și răspunderi” (active news 2018), confirmă că România a fost și este victima unor interese obscure, îndreptate în vederea subminării capacităților de producție ale statului, interese susținute de pârghiile și instrumentele noului tip de război hibrid. O teorie similară este abordată și de economistul Ilie Șerbănescu, în volumul *Colonialismul actual și colonia sa România*, care afirmă că România nu mai reprezintă decât „o biată colonie la periferia Europei” (Șerbănescu 2018b). Profesorul univ. dr. Dumitru Mazilu considera că sărăcirea României prin lichidarea industriei naționale, decapitalizarea companiilor românești, înstrăinarea fabricilor la prețuri modice, înstrăinarea terenurilor agricole, acapararea resurselor de către multinaționale, impunerea la conducerea țării a unor indivizi obedienți și aserviți intereselor străine obscure reprezintă un proces deliberat, orchestrat de noile imperii coloniale (Mazilu 2013, 9). Din cauza unei clase politice aservite, corupte, incompetente sau cu agende private, care s-a căpătuit în toți acești

ani, susținută și protejată de asasinii economici, aflați în slujba corporatocrației mondiale, România a ratat șansa unei dezvoltări economice bazate pe o gândire strategică, șansa la prosperitate și la un trai mai bun. Aproximativ 82% din capital nu mai aparține românilor, precum și 40% din totalul terenurilor agricole, astfel încât prosperitatea noastră este un deziderat aflat la mila altora (Șerbănescu 2018a, 266). Între timp, cei care conduc din umbră destinele României au pus mâna pe restul de 18%, asigurându-și astfel prosperitatea. Lipsa de viziune și de strategie pe termen lung a clasei politice îi obligă pe români să accepte să fie făcuți leneși și proști în propria țară (cu alte cuvinte, neproductivi). Cu această minciună, românii sunt ținuți captivi și săraci în propria țară. Sărăcia a alungat din România aproape 5 milioane de oameni, jumătate din forța de muncă activă. A fost nevoie să migreze în alte state, ca să se convingă că nu sunt nici leneși, nici proști și că pot câștiga cinstit prin efortul și cunoștințele lor.

Distrugerea economiei românești nu a fost doar meritul unei clase politice mediocre, corupte, lipsite de patriotism și depășite profesional. Foarte grav este că dezastrul s-a produs sub supravegherea și cu binecuvântarea celor care trebuiau să vegheze să nu se întâmple. Dacă la distrugerea economiei, se mai adaugă și pierderea controlului resurselor naturale naționale: energie, petrol, minereuri, apă, lemn etc., concomitent cu pierderea sistemului bancar, a pieței de asigurări, a serviciilor de utilități publice și a desfacerii de tip retail, vom conștientiza gravitatea situației de dependență totală în care a ajuns România. Nu doar că suntem un popor ținut în sărăcie, dar politica de distrugere a economiei și îndatorare a populației a eliminat orice șansă de ieșire a României din neocolonialismul colectiv corporatist.

Concluzii și propuneri

Analizând elementele definitorii ale dominației economice, impuse de jugul otoman (1450-1821) sau de căpușele sovromiste (1945-1956), se pot observa anumite similitudini și tipare ce se încadrează într-o matrice care transcende în timp și a cărei amprentă o regăsim inclusiv în evoluția României de după 1989, la fel de vitală și de devorantă pentru economia națională. O scurtă retrospectivă istorică certifică doar o parte dintre cauzele efectelor pe care le vedem în

prezent, și anume că, pentru atingerea unor scopuri politice, în anumite etape vitale pentru parcursul și dezvoltarea statului român, s-au interpus, în prim plan, interesele proprii ale conducătorilor, conectate la interese transpartinice, în detrimentul intereselor economice ale țării. Nu putem cuprinde rațiunile care au stat la baza unor decizii care au frânat efectiv parcursul democratic și dezvoltarea economică a țării, însă putem analiza efectele acestor decizii, în contextul actual al nivelului economic atins de România. Din punctul de vedere al temei analizate, putem intra în profunzimile tiparelor acestor agresii economice la care a fost supusă România, pentru a le identifica în acțiunile ostile ale unor actori statali sau nonstatali, îndreptate, în prezent, împotriva stabilității și securității statului român. Aceste derapaje economice pot fi suprapuse pe tiparele identificate în presiunile financiare, impuse de jugul otoman, de dominația sovietică sau prin dezindustrializarea de factură occidentală, care se încadrează perfect într-un veritabil război hibrid, la care este supusă constant România, în ultima jumătate de secol. Războiul hibrid, purtat de marile puteri, s-a mulat pe configurația sociopolitică din perioadele în care acesta s-a produs. Astfel, la Imperiul Otoman regăsim un război fățiș, la cel sovietic, unul subversiv, iar perioada de după 1989 ne profilează un război ascuns și insidios, cu un arsenal complet de tehnici și metode, pliate pe noile tehnologii și particularități ale societății contemporane, aflat la limita detectabilității și fără afișarea identității actorilor ostili. Tiparul comun al tuturor acestor agresii este legat de scopul urmărit care a fost și va fi întotdeauna profitul. În acest tip de război, sunt speculate vulnerabilitățile structurale ale statului și slăbiciunile factorilor de conducere sau de decizie ale acestuia. Astfel, Imperiul Otoman a profitat de dorința de putere și înavuțire a domnitorilor români, cel sovietic a profitat de structurarea noii puteri și obediența factorilor politici ai partidului comunist, născut prematur și cu malformații, iar actorii ostili actuali ai statului român au profitat și profită de ambele slăbiciuni, pe care le regăsim mult mai nuanțate, mai diversificate și mai pregnante, decât în trecut. Noul tip de război hibrid, purtat de actori ostili României, profită de aceste vulnerabilități ale statului român pentru a-și atinge scopurile. O rețea de instituții ale statului, completă și eficientă, care pune interesul național

mai presus de interesele de grup sau personale, nu ar permite apariția unor breșe de securitate care ar putea fi speculate de actorii ostili. Prin actori ostili, nu trebuie să înțelegem neapărat ca fiind cei statali, ci, de cele mai multe ori, putem întâlni companii, societăți sau fonduri de investiții care acționează ca veritabili inamici, efectele politicilor agresive ale lor fiind comparabile, de multe ori, cu cele ale unui război convențional.

În actualul context geopolitic, în care Federația Rusă este percepută ca principalul actor ostil din zona Mării Negre, trebuie să înțelegem modul în care aceasta ar putea să afecteze securitatea statului român, ținând cont și de tiparele și vulnerabilitățile pe care le regăsim în istoria noastră. Particularități structurale, politice sau sociale, care se regăsesc în statele litorale ale Mării Negre și care sunt intens speculate de Federația Rusă, nu se regăsesc, decât în mică parte, și în România. Spiritul latin și occidental al poporului român, lipsa unei minorități ruse, o economie care nu este legată ombilical de economia rusă sunt caracteristici care nu pot facilita o influență toxică a Federației Ruse, ce ar urmări afectarea stabilității și securității statului. Însă regăsim alte vulnerabilități și slăbiciuni, care sunt specifice statului român, tributar unor influențe din trecut ale dominației marilor puteri asupra noastră, fapt ce a condus la modificarea mentalităților și la adoptarea unor obiceiuri neconforme, ceea ce reprezintă adevărate breșe de securitate, în actualul context al amenințărilor care planează în regiunea Mării Negre. Corupția, clientelismul și interesele de grup sunt în bună parte moștenite din societatea tradițională, în care puterea era conferită celui ce oferea mai mult. Astfel, conducerea era numită sau avizată de sferele de influență din afara țării. Agendele private erau prioritare față de interesul de stat, care nu oferea aceeași satisfacție materială, iar marea masă a populației nu reprezenta decât, eventual, o masă de manevră. Aceste tipare le identificăm și în prezent, alterarea statului din interior generând o vulnerabilitate și o slăbiciune prea mare pentru a se opune intereselor private din afara țării. În acest sens, asistăm, în prezent, la un asalt permanent asupra instituțiilor statului și companiilor publice, lansat din partea actorilor nonstatali, care urmăresc, cu precădere, obținerea de venituri sau beneficii care exced înțelegerilor contractuale sau alianțelor economice. Acest lucru se realizează cu sprijinul direct sau indirect

al funcționarilor publici sau al mediului politic, la care participă și reprezentanți ai organismelor internaționale. De multe ori, pentru atingerea scopurilor, organizațiile nonstatale se asigură de sprijinul diplomației statelor de proveniență sau a celor interesate, ambadorii sau diplomații devenind un mijloc de persuasiune, atunci când alte instrumente de corupție sau de șantaj se dovedesc inefficiente. Sprijinul se acordă pentru satisfacerea reciprocă a intereselor, de multe ori profiturile actorilor nonstatali finanțând campaniile publice ale entităților politice din țările de proveniență, sau garantând ocuparea unor poziții cheie în structurile de conducere ale statelor. Deși sintagma de „asasin economic” pare puțin teatrală, aceasta este cât se poate de actuală, dacă luăm în considerare armata de economiști, de avocați, de manageri și de lobiști angajați de companiile internaționale, care speculează orice vid sau lacună legislativă, pentru maximizarea profiturilor. La un nivel superior, arsenalul uman a acestor companii cuprinde divizii specializate în coruperea funcționarilor sau a factorilor de decizie, inclusiv în influențarea acțiunilor acestora prin diverse tehnici și metode, aflate la limita detectabilității, dar extrem de eficiente într-o societate bazată pe interdependență, interconectare și rețele sociale. Accesul la baza de date a rețelelor sociale, într-o societate din ce în ce mai interconectată și mai expusă media, reprezintă cel mai eficient instrument hibrid, aflat în arsenalul actorilor ostili. Accesul la aceste baze de date, alimentate de însăși dorința de epatare umană, care cuprind detalii intime din viața unor indivizi ce pot ocupa, la un moment dat, funcții cheie în conducerea unor instituții publice, companii sau partide politice reprezintă un instrument de influență, care, prin intimidare, expunere sau corupere, poate să permită atingerea scopurilor urmărite de un actor ostil, în detrimentul unui stat sau al unei companii.

Deși, prin acest tip de agresiune asupra statului, complet diferit de agresiunile militare clasice, se urmărește obținerea de avantaje financiare sau economice imediate sau pe termen lung, indirect se vizează influențarea mentalului colectiv, demoralizarea populației, demotivarea angajaților publici, vulnerabilizarea și slăbirea capacităților publice. Mijloacele clasice de apărare, îndeosebi cele care implică forțele armate sunt inefficiente în fața noilor strategii, care presupun

activități de dezinformare, de manipulare publică, de disimulare sau atacuri cibernetice. În noul tip de război, trupele militare clasice sunt înlocuite în mod eficient de civili. Războiul hibrid se poartă între economiști, juriști, avocați, analiști, sociologi sau manageri, iar arta militară este înlocuită cu succes de arta comunicațională, informațională, cibernetică, economică sau legislativă. În noul tip de război, bioterorismul este înlocuit de infoterorism, infopedemia afectând mentalul unei populații mai eficient decât o epidemie, infectarea populației prin sursele de media sau prin rețelele sociale fiind mai rapidă, mai eficientă și fără risc de atragerii unor sancțiuni din partea altor state.

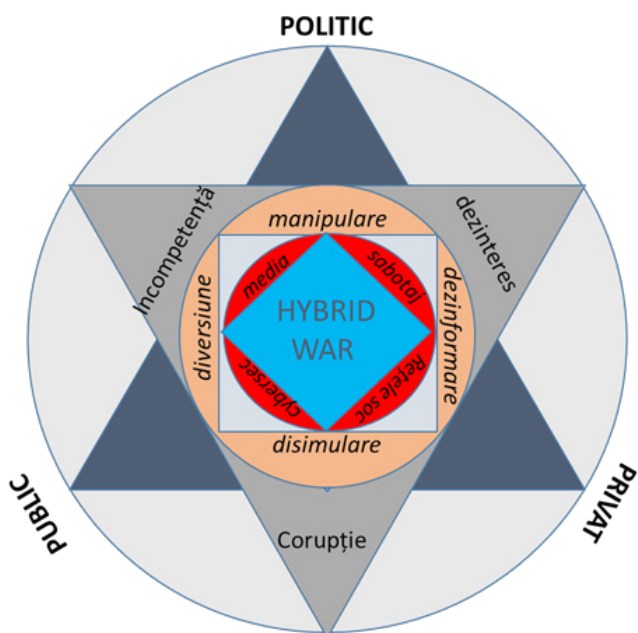
Triunghiul Infodemic este format din trei elemente principale care schimbă total percepția asupra adevărului: **dezinformarea, manipularea și disimularea**. Astfel, prima victimă a războiului hibrid este adevărul. Redundanța fluxului de informații schimbă percepția asupra acestuia, astfel încât în loc să aducă lumină asupra unor evenimente, generează confuzie și haos. Într-un ocean de biți, chiar dacă identifici sursa dezinformării, este aproape imposibil să stabilești fără echivoc identitatea inamicului.

Noul tip de război ascuns implică schimbarea sistemului de valori al unei populații prin afectarea sistemelor de referință ale acestuia, respectiv influențarea culturii, a tradițiilor, a normelor etice și morale. Astfel, sabotarea stabilității unui stat nu mai este o activitate spontană, ci este o procedură de durată, derulată pe parcursul a 2-3 generații, care implică, în principal, cunoașterea și afectarea mentalului colectiv prin schimbarea sistemului de valori, acestea devenind baza pentru cucerirea unui stat. **O generație care nu mai are un cult al istoriei și al tradițiilor nu mai pune preț pe identitate națională și teritorială, fiind eliminate dorința și motivația de a lupta pentru valorile ei**. Astfel, pentru distrugerea infrastructurii unui stat, nu mai este necesară bombardarea acesteia, ea putând fi sabotată printr-un ansamblu de instrumente care cuprind activități de protecție a mediului, artificii economice și legislative, ascunse în clauze contractuale, coruperea liderilor, angajarea pe funcții de conducere a unor indivizi incompetenți pe post de *idioși utili* etc. Societatea civilă, prin organizațiile sau fundațiile de mediu, joacă, de asemenea, un rol important, dar imoral, pentru susținerea intereselor actorilor

nonstatali, sprijinind atacul acestora asupra instituțiilor și companiilor statului printr-un lobby intens, precum și prin manipularea opiniei publice. Organizațiile statale stau în spatele acțiunilor actorilor nonstatali, neafișând public adevăratul interes decât cel mult prin intermediul diplomaților. Interesele actorilor statali sunt diverse, de la sabotarea anumitor proiecte sau inițiative guvernamentale pentru protejarea propriei economii, până la preluarea controlului asupra resurselor, utilităților, infrastructurii sau asupra anumitor ramuri ale economiei. Practic, războiul 4.0 a căpătat forma unui neocolonialism corporatist, statele fiind adevăratele beneficiare ale bătăliilor câștigate de actorii nonstatali pe care îi sprijină. Sub generoasa umbrelă a democrației și a economiei de piață, se ascund de multe ori interese oculte, care afectează dezvoltarea, stabilitatea și direcția unui stat. Războiul de generație 4+ nu mai implică preluarea guvernării sau administrării unui stat de către un alt stat agresor, ci promovarea unor lideri (demnitari, comandanți, factori de decizie) obedienți, coruptibili, mediocri sau manipulabili. Este mult mai eficient și mai puțin costisitor să destabilizezi un stat prin generarea de haos și dezorganizare (economică, socială, politică sau legislativă) decât prin ocuparea militară a acestuia. În războiul 4.0, informația este noua muniție a inamicului, iar armele moderne sunt reprezentate de internet, de mass-media și de rețelele sociale. Manipulând informația, în detrimentul unui stat, prin dezinformare și manipulare, populația devine inamicul propriei națiuni. Vulnerabilizarea unui stat se produce pe mai multe paliere: politic, social, instituțional, economic și de mediu, afectarea unui palier destabilizând automat și celelalte paliere.

Teoria extinderii spațiului vital (prezentă în doctrina WW1+WW2) prin expansiunea statelor în afara frontierelor este înlocuită de o teorie nouă a extinderii spațiului vital, fără implicarea frontierelor, ci doar prin acapararea unor noi piețe de consum sau a resurselor statelor care nu au capacitatea să și le protejeze. Un stat vulnerabilizat ajunge să fie ca o cetate cu zidurile de apărare slăbite, fără surse de aprovizionare sau de apă, cu soldați ineficienți, slab înarmați sau nepregătiți, nemotivați și demoralizați, sensibili la ofertele inamicului, fără a înțelege importanța și rolul unei cetăți și oricând pasibili de a permite inamicului să pătrundă în aceasta.

Schema:
INSTRUMENTELE, EFECTELE ȘI MEDIILE
DE PROPAGARE ALE RĂZBOIULUI HIBRID

Triunghiul slăbiciunilor, format din **corupție**, **incompetență și ignoranță** condimentează noul tip de război noncinetic. Deși interesele contra statului provin din afara frontierelor naționale, problema se află în interiorul granițelor. Un război de acest gen se poartă cu succes într-un stat vulnerabil sau vulnerabilizat, în care activează instituții ineficiente, conduse sau în care activează funcționari coruptibili. Forțele proxy noncinetice ale inamicilor statului (care nu fac uz de mijloace convenționale) ajung prin manipulare, dezinformare, constrângere sau corupție să devină proprii funcționari sau demnitari ai statului atacat. Actorii nonstatali care acționează împotriva intereselor statului sunt corporațiile, companiile, fundațiile, organizațiile civile sau de mediu, precum și cabinetele de avocatură. Deprofesionalizarea instituțiilor, împreună cu o legislație permisivă sau lacunară, creează breșe de securitate și un mediu propice pentru lansarea unor agresiuni hibride, facilitând apariția unei pepiniere de agresori, ale căror acțiuni direcționate înspre obținerea de profituri mari (printr-o continuare a politicii cu mijloace hibride) conduc la o vulnerabilizare a statului.

În concluzie, actualul tip de război hibrid profită de lacunele statului slab, care devine victimă a propriei indiferențe față de sănătatea

mediului politic, public sau privat. Corupția, incompetența și dezinteresul creează breșe de securitate intens speculate de actorii nonstatali sau statali. În acest tip de război, prudența și scepticismul sunt cel mai eficient scut, deoarece alianții militare nu sunt neapărat și aliați economici, iar corporațiile, companiile sau organizațiile civile devin forțe proxy prin toleranța pe care o manifestă unele state aflate în diverse alianțe economice, pentru a-și satisface propriul interes, fără a fi vizibile. Un stat responsabil trebuie să își definească și să își consolideze pe baze temeinice și sănătoase, inclusiv ale unui sistem de valori și norme etice și morale, triunghiul responsabilităților, format din mediul politic, cel al angajaților publici și cel civil. Deși armata reprezintă un pilon important de apărare și descurajare a oricăror intenții agresive și ostile, armele devin balast inutil în fața instrumentelor utilizate într-un război hibrid. Astfel, un accent important, pe lângă armată, trebuie pus pe eficiența și profesionalismul serviciilor de informații, care, prin activitățile dispuse, pot preveni diversele agresiuni ostile îndreptate împotriva zonelor strategice ale statului. Pe lângă întărirea serviciilor de informații, statul trebuie să își îndrepte atenția în vederea consolidării aparatului administrativ pe criteriile de performanță, meritocrație și profesionalism. Un aparat administrativ robust, eficient și profesionist va oferi nu numai servicii de calitate, dar și o protecție suplimentară necesară contracarării eventualelor agresiuni economice sau de altă natură, lansate de diverși actori ostili. Un alt instrument de contracarare a acestor tipuri de agresiuni îl reprezintă stabilirea unor priorități naționale pe baza unor strategii pe termen lung, care să vizeze atât consolidarea administrativă, cât și dezvoltarea economică a țării. Este vital ca România să facă parte din cât mai multe parteneriate economice care să susțină astfel mediul economic, atenuând eventualele tendințe agresive ale companiilor și corporațiilor transnaționale. Poate, nu în ultimul rând, o clasă politică responsabilă și corectă ar trebui să acorde o mai mică importanță imunităților conferite de funcțiile și demnitățile politice, astfel încât să responsabilizeze și să corecteze din timp eventualele derapaje pe care unii demnitari le pot avea, pe fondul ingerințelor unor factori externi și străini de interesul național.

BIBLIOGRAFIE

- active news. 2018. „Călin Georgescu: Toate pierderile României de la Ștefan cel Mare încoace sunt mai mici decât ce a pierdut România în acești 26 de ani. În această perioadă, România a pierdut peste un trilion de euro. Capitalul străin este cel care deține puterea.” <https://www.activenews.ro/stiri/Calin-Georgescu-Toate-pierderile-Romaniei-de-la-Stefan-cel-Mare-inoace-sunt-mai-mici-decat-ce-a-pierdut-Romania-in-acesti-26-de-ani.-In-aceasta-perioada-Romania-a-pierdut-pest-un-trilion-de-euro.-Capitalul-strain-este-cel>.
- Alexandrescu, Ion. 1996. „Societățile mixte sovieto-române (sovrom).” *Dosarele Istoriei*, nr. 3.
- Anghelache, Constantin. 2018. „Studiu privind evoluția istorică a Produsului Intern Brut în România.” *Revista Română de Statistică* supliment nr. 3.
- Axenciuc, Victor. 2012. *Produsul intern brut al României 1862-2000, serii statistice seculare și argumente metodologice*. Vol. II. București: Editura Economică.
- Banu, Florian. 2004. *Activitatea Sovromurilor (1945-1956). O perspectivă istorică*. București: Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității.
- Calance, Mădălina și Paula-Elena Diacon. 2013. *Comerțul liber și rădăcinile imperialismului modern*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Chifu, Iulian. 2016. *Război informațional. Tipizarea modelului agresiunii*. București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale Ion C. Brătianu al Academiei Române.
- Chiper, Ioan, Florin Constantiniu și Adrian Pop. 1993. *Sovietizarea României. Percepții anglo-americe*. București: Editura Ionica.
- Cioroianu, Adrian. 2005. *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*. București: Editura Curtea Veche.
- DIGI24. 2014a. *ROMÂNIA FURATĂ. Tractorul Brașov – de la uzina de sute de milioane de euro, la fabrica de voturi*. <https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/romania-furata/romania-furata-tractorul-brasov-de-la-uzina-de-sute-de-milioane-de-euro-la-fabrica-de-voturi-226688>.
- . 2014b. *ROMÂNIA FURATĂ. Uzina Aro, cu un patrimoniu de 1,4 milioane de dolari, vândută la preț de apartament: 150.000 de euro*. <https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/romania-furata/romania-furata-uzina-aro-cu-un-patrimoniu-de-14-milioane-de-dolari-vanduta-la-pret-de-apartament-150-000-de-euro-219954>.
- Giurescu, Constantin C. 2019. *Istoria Românilor*. ed. VI revizuită. Vol. II. București: Editura ALL.
- Harvey, David. 2003. *The new imperialism*. Oxford University Press.
- Institutul Național de Cercetări Economice. 2007. „Declinul demografic și viitorul populației României.” https://apapr.ro/wp-content/uploads/2018/04/INCE_2007_Declinul_demografic_si_viitorul_populatiei_Romaniei.pdf.
- Institutul Național de Statistică. 2018. „Analiza statistică a migrației externe după aderarea României la Uniunea Europeană.” *Revista de statistica*. Supliment nr.12. https://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2018/12/rss_12_2018_07_ro.pdf.
- . 2007-2019. „Buletine statistice. Arhiva buletinelor statistice lunare în perioada 2007-2019.” <http://www.insse.ro/cms/ro/content/buletine-statistice>.
- . 2016. „Migrația internațională a României.” https://insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/Migratia%20internationala%20a%20Romaniei_2016.pdf.
- Mazilu, Dumitru. 2013. *România, Săraca țară bogată*. București: Editura Institutul Revoluției Române din decembrie 1989.
- Ministerul pentru Românii de Pretutindeni. 2019. *Raport de activitate. Anul 2019*. Guvernul României. http://www.mprp.gov.ro/web/wp-content/uploads/2019/07/Raport-IULIE-2019_site.pdf.
- Mises, Ludwig Von. 1944. *Omnipotent Government: The Rise of the Total State and Total War*. Reprinted 1969 by Arlington House. New Rochelle, New York: Yale University Press.
- Murgescu, Bogdan. 2010. *România și Europa. Acumularea decalajelor economice 1500-2010*. București: Editura Polirom.

- Nkrumah, Kwame. 1966. *Neo-Colonialism, The Last Stage of Imperialism*. USA: International Publishers Co.
- PROTV. 2020. „România, te iubesc!” *Un combinat de vârf al României, distrus de „investitorii” străini. „Până acum 2 zile era rentabil și acum nu mai e?”*. Accesat 2022. <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/un-combinat-unic-in-europa-distrus-de-investitorii-straini-pana-acum-2-zile-era-rentabil-si-acum-nu-mai-e.html>.
- Sfetcu, Nicolae. 2018. *Corupție, globalizare, neocolonialism*. București: MultiMedia Publishing.
- Șerbănescu, Ilie. 2018a. *Colonialismul actual și colonia sa România*. București: Editura Mica Valahie.
- . 2018b. „România: profil colonial clasic.” *România liberă*. <https://romanalibera.ro/opinii/romania-profil-colonial-clasic-763974>.
- Tzu, Sun. 2017. *Arta Războiului*. București: Editura Cartex.
- Vasilescu, Căpitan-Comandor Alfred. 2012. „Emergența agresiunilor nonconvenționale și influența lor asupra politicilor de securitate.” teză de doctorat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Ministerul Apărării Naționale, București.
- Worldsteel Association. 2020. „Steel Statistical Yearbooks 2010 to 2019.” <https://www.worldsteel.org/en/dam/jcr:c0f3e326-0b3d-4d91-adca096502aae51e/Steel%2520statistical%2520yearbook%25201987.pdf>.
- ZF Live. 2021. „Petre Roman, autorul celebrei propoziții din anii ‘90, «industria României este un morman de fiare vechi»: Statul nu trebuie să mai subvenționeze iluzii.” <https://www.zf.ro/zf-live/zf-live-petre-roman-autorul-celebreei-propozitiei-din-anii-90-19929382>.

IMPLICAȚIILE IMPLEMENTĂRII „OBIECTIVELOR GLOBALE” ASUPRA SECURITĂȚII ECONOMICE A ROMÂNIEI

THE IMPLICATIONS OF THE IMPLEMENTATION OF THE «GLOBAL OBJECTIVES» ON THE ECONOMIC SECURITY OF ROMANIA

Drd. Nicușor COJAN*

Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Națiunilor Unite, adoptată la 25 septembrie 2015, promovează echilibrul dintre cele trei dimensiuni ale dezvoltării durabile – economică, socială și de mediu – și stabilește un cadru global pentru realizarea dezvoltării durabile până în 2030, având 17 obiective de dezvoltare durabilă (ODD) și 169 de ținte conexe. Uniunea Europeană, împreună cu statele sale membre, s-a angajat să pună în aplicare aceste obiective atât la nivelul UE, cât și în alte țări care au cea mai mare nevoie de sprijin. România s-a alăturat liderilor celorlalte 192 de state membre ale ONU la Summitul privind dezvoltarea, adoptând Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, un program de acțiune globală în domeniul dezvoltării, cu caracter universal. În acest context, a fost elaborată și aprobată de Guvernul României **Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030**, la 9 noiembrie 2018, aspectele privind securitatea economică a României fiind abordate și în Strategia Națională de Apărare a Țării, din 30 iunie 2020.

The 2030 Agenda for Sustainable Development of the United Nations, adopted on September 25, 2015, promotes the balance between the three dimensions of sustainable development - economic, social and environmental and establishes a global framework for achieving sustainable development by 2030, having 17 objectives of sustainable development (SDGs) and 169 related targets. The European Union, together with its member states, has committed to implementing these goals at EU level, as well as in other countries that are most in need of support. Romania joined the leaders of the 192 UN member states at the Development Summit, adopting the 2030 Agenda for Sustainable Development, a program of global action in the field of universal development. In this context, the National Strategy for the Sustainable Development of Romania 2030 was drawn up and approved by the Government of Romania, on November 9, 2018, the aspects of Romania's economic security being also addressed in the National Defense Strategy of June 30, 2020.

Cuvinte-cheie: Agenda 2030; obiective de dezvoltare durabilă; securitate economică.

Keywords: Agenda 2030; sustainable development objectives; economic security.

Introducere

Documentul Națiunilor Unite „Transformarea lumii noastre: Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă” a fost adoptat la Summitul ONU pentru Dezvoltare Durabilă, din 25 septembrie 2015 (United Nations 2015). Odată cu noua agendă, Uniunea Europeană și statele sale membre sunt rugate să lucreze pentru atingerea a 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD) până cel târziu în 2030 (United Nations 2015). UE este pe deplin angajată să fie un lider în implementarea ODD-urilor, conform comunicării sale „Următorii pași pentru un viitor european durabil” (European Commission 2016).

După cum a indicat însăși Comisia Europeană, „în cele din urmă, dezvoltarea durabilă este o problemă de guvernanță” (European Commission 2016).

Planul acestei lucrări este structurat pe următoarele secțiuni: (i) descrierea Agendei ONU 2030 și a Obiectivelor de dezvoltare durabilă pe larg, (ii) contextul european al dezvoltării durabile, (iii) implementarea Agendei 2030 în România și (iv) securitatea economică a României, din perspectiva dezvoltării durabile.

Agenda 2030 și cele 17 obiective de dezvoltare durabilă

Primul congres al Națiunilor Unite care a abordat problematica de mediu și dezvoltare a fost organizat la Rio, în anul 1992. Dezbaterile au vizat

*Ministerul Apărării Naționale
e-mail: nicusor.cojan@yahoo.com

diminuarea ponderii economice în scopul păstrării echilibrului biofizic mondial, condiționată de menținerea bunăstării sociale.

Declarația de la Rio (United Nations 1992) și *Agenda 21* au evidențiat domenii de analiză și acționale, rezultate din dorința dezvoltării echilibrului dintre protecția mediului și beneficiul social, după cum urmează: protecția bunurilor globale, exploatarea resurselor naturale, creșterea economică, managementul comunităților umane și calitatea vieții (United Nations 1992).

Summitul Mileniului, din 2000, a ratificat *Declarația Mileniului*, primul document cadru

a importanței celor trei dimensiuni ale dezvoltării durabile – socială, economică și de mediu (United Nations 2012).

Cele 17 ODD ale noii Agende 2030 pentru Dezvoltare Durabilă – *Transformarea lumii noastre* a ONU (a se vedea Figura 1) sunt interdependente, urmăresc eradicarea sărăciei, remedierea schimbărilor climatice și reducerea inegalității și necesită acțiuni atât în UE și în statele sale membre, cât și în țările în curs de dezvoltare. ODD trebuie să completeze agenda deschisă de Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului și să prevină accentuarea discrepanțelor, deja existente, dintre statele lumii.

Figura 1 Obiectivele de dezvoltare durabilă (European Commission 2021)

la nivel internațional pentru combaterea sărăciei, foametei, bolilor și inegalităților la nivel mondial. Pentru a realiza aspirațiile *Declarației*, s-au definit opt obiective specifice de dezvoltare – reducerea sărăciei extreme și a foametei, realizarea accesului universal la educație primară, promovarea egalității de sex și emanciparea femeilor, reducerea mortalității infantile, îmbunătățirea sănătății materne, combaterea HIV/SIDA, a malariei și a altor boli, asigurarea sustenabilității mediului și crearea unui parteneriat global pentru dezvoltare –, cunoscute ca Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), 21 de ținte și 60 de indicatori, cu termen de realizare 2015 (United Nations 2000).

În cadrul *Conferinței ONU privind Dezvoltarea Durabilă Rio+20*, din 2012, a fost elaborat documentul *Viitorul pe care îl dorim*, care a înregistrat progrese în direcția realizării ODM și a realizat tranziția către stabilirea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă pentru Agenda de după 2015. Acest document reprezintă o recunoaștere

Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă este o versiune fundamental modificată a cadrului conceptual al dezvoltării durabile și structurează trei piloni principali, așa după cum au fost definiți în Raportul Comisiei Brundtland (1987) (United Nations 1987):

- echitate socială;
- creștere economică;
- mediu.

În comparație cu ODM (2001-2015), *Agenda 2030* (2016-2030) este o agendă „universală” pentru diferiți actori din întreaga lume și acordă atenție bunurilor publice globale, cum ar fi accesul la energie, reziliența, infrastructura, utilizarea durabilă a oceanelor și creșterea economică incluzivă (United Nations 2014). Durabilitatea și securitatea primesc un loc important, alături de obiectivele tradiționale de reducere a sărăciei, care făceau deja parte din ODM. Având în vedere agenda destul de ambițioasă, cu 17 obiective de dezvoltare durabilă, susținute prin 169 de ținte,

aspectele care țin de implementarea și finanțarea ODD-urilor sunt destul de complexe, atât pentru țările dezvoltate, cât și pentru țările în curs de dezvoltare (Kamphof, Spitz și Boonstoppel 2015).

Contextul european al dezvoltării durabile

În cadrul UE, începând cu anul 2006 (Consiliul UE 2006), conceptul de dezvoltare durabilă a fost integrat în *Strategia pentru o Europă Extinsă*, într-o viziune strategică unitară și coerentă, având ca obiectiv general îmbunătățirea continuă a calității vieții pentru generațiile prezente și viitoare, pentru crearea unor comunități durabile,

În accepțiunea documentului, acești piloni sunt generați de intervenții în cercetare, inovare și educație, în reducerea emisiilor de carbon prin creșterea eficienței energetice și utilizarea resurelor reciclabile, precum și în reducerea sărăciei prin creșterea gradului de angajare a populației.

La mai mult de un an de la adoptarea Agendei ONU 2030, Comisia Europeană și-a prezentat strategia de implementare în Comunicarea „Următorii pași pentru un viitor european durabil”, din 22 noiembrie 2016 (European Commission 2016), publicată împreună cu *Consensul European Reinnoit privind Dezvoltarea* (European Commission

Figura 2 Prioritățile Comisiei Europene în domeniul dezvoltării durabile (European Commission, fără an)

capabile să gestioneze și să folosească resursele în mod eficient și să valorifice potențialul de inovare ecologică și socială al economiei, în vederea asigurării prosperității, protecției mediului și coeziunii sociale.

În 2010, pentru menținerea dezvoltării durabile a UE, a fost elaborată *Strategia Europa 2020* (Strategia Europa 2020, fără an), fundamentată pe trei piloni de bază: creștere inteligentă, creștere durabilă și incluziune.

În 22 iunie 2021, Consiliul Uniunii Europene a adoptat documentul intitulat *Concluziile Consiliului privind o abordare cuprinzătoare pentru accelerarea punerii în aplicare a Agendei 2030 a ONU pentru dezvoltare durabilă – O reconstrucție mai temeinică după criza provocată de pandemia de COVID-19* (European Commission 2018), în care se reafirmă că UE și statele sale membre sprijină cu fermitate Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă și obiectivele sale de dezvoltare durabilă, care continuă

să ghideze acțiunile întreprinse de acestea pe plan atât intern, cât și extern, pentru o reconstrucție mai temeinică. De asemenea, se recunoaște că pandemia de COVID-19 amenință progresele în direcția îndeplinirii obiectivelor de dezvoltare durabilă și că aceasta a provocat inversări în ceea ce privește unele progrese înregistrate în UE și în întreaga lume.

Până în anul 2023, Comisia va trebui, potrivit concluziilor menționate anterior, să pregătească, în cooperare cu Serviciul European de Acțiune externă (SEAE), o revizuire voluntară cuprinzătoare a punerii în aplicare interne și externe a ODD-urilor la nivelul UE, în vederea examinării acestora în cadrul Forumului politic la nivel înalt al ONU.

Obiectivele de dezvoltare la nivel Uniunii Europene au fost prioritizate și structurate pe șase mari direcții de acțiune, așa după cum rezultă și din Figura 2. Comisia Europeană s-a concentrat pe acțiuni care vor duce la realizarea unor progrese concrete în domeniile obiectivelor de dezvoltare durabilă.

Raportându-ne la domeniul economic, care face obiectul prezentului articol, în contextul dezvoltării durabile la nivelul Uniunii Europene, putem observa că acestuia îi sunt atribuite șapte dintre cele 17 ODD, dintre care cele mai relevante consider că sunt:

➤ *ODD 1 Fără sărăcie* – Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context;

➤ *ODD 3 Sănătate și bunăstare* – Asigurarea unei vieți sănătoase și promovarea bunăstării tuturor la orice vârstă;

➤ *ODD 4 Educație de calitate* – Garantarea unei educații de calitate și promovarea oportunităților de învățare de-a lungul vieții, pentru toți.

Acestora li se adaugă alte patru obiective de dezvoltare durabilă care abordează ținte din următoarele domenii: egalitate de sex, ocuparea și specializarea forței de muncă – generatoare de creștere economică, investirea în inovație, infrastructură și industrializare durabilă, precum și diminuarea inegalităților din interiorul și dintre țările membre.

Implementarea Agendei 2030 în România

La nivel național, primul document strategic care a abordat problematica dezvoltării durabile a fost adoptat în anul 1999. Acesta a fost fundamentat pe creșterea bunăstării populației, în relație cu

utilizarea rațională a resurselor naturale și cu asigurarea protecției mediului.

În noiembrie 2008, Guvernul a aprobat *Strategia Națională pentru Dezvoltare Durabilă a României. Orizonturi 2013-2020-2030*. Documentul și-a validat conținutul, dovedindu-se cu adevărat relevant în abordarea realităților naționale prin oferirea de soluții pertinente pentru revenirea din criza financiară și economică, resimțită începând cu anul 2009.

Ulterior, după adoptarea Agendei 2030, Guvernul României a aprobat *Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030*, din 9 noiembrie 2018 (Guvernul României 2018), în care se propune ca principal obiectiv dezvoltarea unei economii naționale competitive și durabile. Acest obiectiv, în conformitate cu prevederile documentului, poate fi realizabil prin crearea și dezvoltarea unei culturi a antreprenoriatului și optimismului, centrată pe cercetare științifică și inovație. În *Strategia națională pentru dezvoltarea durabilă a României 2030*, au fost identificate și analizate mai multe ținte pentru fiecare dintre obiectivele de dezvoltare durabilă adoptate prin Agenda 2030.

Voi face, în cele ce urmează, o foarte scurtă analiză a celor mai reprezentative două ODD-uri care vizează domeniul economic, respectiv modul de implementare a acestora la nivelul țării noastre.

➤ *ODD 1 Fără sărăcie* – Eradicarea sărăciei în toate formele sale și în orice context

„Fără sărăcie”, primul obiectiv al Agendei 2030 reiterează faptul că măsurile de protecție socială sunt fundamentale pentru prevenirea și reducerea sărăciei pe tot parcursul ciclului de viață.

Deși, în 2015, Guvernul a elaborat o strategie națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei, care cuprindea politici și acțiuni semnificative ce trebuiau îndeplinite pe parcursul a 5 ani, statisticile actuale arată că această stare încă reprezenta, la sfârșitul perioadei de implementare, o problemă majoră în România. Acest fapt este demonstrat de o serie de aspecte negative cu care se confruntă o mare parte a cetățenilor români din punctul de vedere al veniturilor.

Astfel că valoarea muncii în țara noastră, potrivit Eurostat, era de „8,1 euro/oră” (Invest Romania 2022) în 2020 fiind de peste 3 ori mai

mică decât media UE, cu o valoare de 28,5 euro/oră, „iar sărăcia în muncă”¹ este aproape de două ori mai mare în România, cu aproape 15% peste media UE de 8% (European Social Policy Network, fără an, 6-9) și se menține, conform datelor, la cote ridicate.

În perioada „2015-2019, procente ce depășeau 23,5% din populația rezidentă totală era expusă riscului de sărăcie” (Statista 2022), aceasta însemnând că aproximativ 4,5 milioane de oameni erau expuși, din punctul de vedere al veniturilor, riscului de sărăcie.

Spectrul larg al sărăciei generează efecte conjugate care influențează factorii esențiali ai dezvoltării umane, precum accesul inegal la educație, asistență medicală, incluziune, speranță de viață și multe alte servicii, care, împreună cu transmiterea intergenerațională a sărăciei, împiedică copiii sau familiile din zonele defavorizate ale României să își atingă întregul potențial.

➤ **ODD 8 Muncă decentă și creștere economică – Promovarea unei creșteri economice susținute, deschisă tuturor și durabilă, a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți**

Dat fiind specificul epocii în care trăim, definit de fenomenul (procesul) globalizării tot mai avansat, în care statele, corporațiile, sistemele bancare, comerciale, politice etc. sunt interconectate, ne punem problema (identificării) exemplificării sustenabilității economice a unei țări, cunoscând faptul că ONU promovează, de peste 20 de ani, cooperarea economică internațională, dar încă destul de multe țări sunt marcate de sărăcie și cu slabe perspective de reabilitare.

Sustenabilitatea economică se referă la practicile care susțin o rată de creștere constantă a „PIB-ului național total de minimum 2% pe an” (Jones 2016, 2), procent care pare a nu avea un impact negativ asupra aspectelor sociale, de mediu și culturale ale comunității. Durabilitatea economică, în esența ei, presupune conservarea resurselor, iar conceptul este folosit pentru a defini și a explica valoarea pe care resursele o au astăzi,

¹ Sărăcia în muncă se referă la o situație în care familiile cu cel puțin o persoană cu muncă plătită au un venit pe gospodărie care le menține sub pragul de sărăcie recunoscut oficial.

dar și valoarea lor posibilă în viitor.

Este evident că România nu se poate dezvolta economic în afara contextului global, marcat de actuala economie neoliberală, care vede concurența ca fiind caracteristica definitorie a relațiilor umane, însă trebuie să depună eforturi susținute la nivel de stat, pentru ca interesele naționale ale țării să ocupe întotdeauna primul loc pe agenda sa în relațiile cu întreaga lume.

În România, ziua de „21 iunie 2021 a reprezentat data când și-a consumat cota de resurse” (Ambasada Sustenabilității în România 2021), oferită cu generozitate de arealul geografic de care dispune țara pentru anul respectiv. Actuala economie neoliberală va duce la creșteri durabile de temperatură, la penurie de alimente, la migrație în masă și, mai devreme sau mai târziu, la prăbușirea ecosistemului. România trebuie să ia în considerare toate aceste aspecte care vizează viitorul și să găsească alternative pentru o dezvoltare economică în deplin echilibru cu dezvoltarea socială și protecția mediului.

Potențialul energetic, agroalimentar, potențialul turistic natural și antropoc de care dispune România pot asigura îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile a țării și pot oferi siguranță generațiilor viitoare.

Securitatea economică a României din perspectiva dezvoltării durabile

Domeniul economic al dezvoltării durabile, de data aceasta din perspectiva securității economice, este abordat și în *Strategia Națională de Apărare a Țării*, din 30 iunie 2020 (Parlamentul României 2020).

Realizarea dezvoltării durabile a țării este strâns legată de starea securității sale economice. Din perspectivă economică, considerăm că, în prezent, dezvoltarea durabilă este determinată de eficiența și de raționalitatea modelelor de management economic, precum și de creșterea economică, ce se bazează pe acestea.

Securitatea economică, de obicei definită ca unul dintre principalele interese de securitate națională, împreună cu protecția cetățenilor și a statului (suveranitatea și integritatea), trebuie astfel examinată ca indisolubil legată de dimensiunea socială și de mediu.

În cercetările științifice, există diferite tipuri și modele de creștere economică: intensivă, extensivă,

zero, „verde”, creștere sustenabilă, iar în cadrul ecologiei, există un concept de „*economia în stare de echilibru*.” (Center for the Advancement of the Steady State Economy 2021). Durabilitatea economiei naționale este determinată și de starea securității acesteia, adică de nivelul de protecție pe care îl asigură statul față de influența factorilor negativi externi și interni. Această sferă presupune însă un anumit sistem, care necesită monitorizare și evaluare.

Stabilitatea „*sistemului economic*” (ro. economy-pedia.com, fără an) al țării este determinată de proprietatea sa cea mai importantă – integritatea. Schimbarea oricărui element al sistemului îi afectează pe alții, ceea ce duce la o

schimbare a întregului sistem.

Unele dintre principalele riscuri pe care le-am identificat la adresa securității economice naționale și efectele care decurg din acestea, în contextul dezvoltării durabile, sunt cele prezentate în *Tabelul nr.1*. Pentru aceasta, am luat în considerare actualul context economic internațional, situația economică internă, aspectele deficitare ale „*administrației publice*” (Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației 2014, 33, 51, 68), nivelul ridicat de incriminare și „*corupția în sfera economică*.” (Preda 2020, 64)

În contextul riscurilor identificate la adresa securității economice care afectează dezvoltarea durabilă, putem vorbi, astfel, în același timp,

Tabelul nr. 1
RISCURILE ȘI EFECTELE ACESTORA ASUPRA
DEZVOLTĂRII ECONOMICE DURABILE A ROMÂNIEI

Riscuri care țin de dimensiunea economică a securității	Efecte	
	Economice	Sociale
- Subminarea unor ramuri ale economiei naționale	- Creșterea dependenței economice și imposibilitatea contracarării sau depășirii unor crize; - Creșterea riscului de afaceri pentru antreprenorii români.	- Înrăutățirea condițiilor de viață; - Creșterea șomajului; - Imposibilitatea rezolvării unor situații sociale.
- Proliferarea economiei subterane	- Scăderea puterii economice a statului; - Micșorarea surselor de buget; - Deteriorarea echilibrului economic.	- Creșterea gradului de insecuritate socială; - Criminalitate, lume interlopă.
- Prejudicierea unor sectoare de importanță strategică (industria energetică; industria de apărare)	- Scăderea potențialului economic și a posibilității trecerii utile de la economia de pace la cea de război; - Creșterea dependenței de industria de armament a altor state; - Deteriorarea condiției producătorului român de armamente performante.	- Scăderea numărului de locuri de muncă; - Nesiguranță socială, sentiment de insecuritate națională.
- Nesiguranța proprietății; - Devalorizarea monedei naționale; - Slăbirea sistemului bancar; - Creșterea datoriei publice; - Neîncrederea populației în sistemul bancar; - Politici economice nerealiste și neadecvate împrejurărilor, tendințelor momentului.	- Nesiguranța economică; - Scăderea producției; - Inflație, efecte economice grave; - Scăderea potențialului economic.	- Creșterea gradului de insecuritate individuală, colectivă și socială. - Instabilitate socială; - Scăderea puterii de cumpărare; - Creșterea șomajului.
- Blocarea creditelor externe; - Blocarea accesului la sursele de materii prime deficitare pentru economia națională; - Blocarea accesului la tehnologii moderne.	- Îngreunarea procesului de rețehnologizare și de punere în operă a unor programe naționale de dezvoltare; - Scăderea randamentului economiei.	- Creșterea șomajului; - Sporirea emigrației; - Creșterea insecurității; - Mișcări sociale.
- Diminuarea piețelor de desfacere	- Criză de supraproducție; - Balanță comercială negativă; - Insecuritate economică.	- Scăderea nivelului de trai; - Șomaj; - Emigrație; - Insecuritate socială.
- Globalizarea economică pe un fond național incapabil de adaptare; - Regionalizarea tendențioasă; - Neintegritatea economică în UE; - Contrabandă, trafic ilegal de mărfuri.	- Falimentarea unor întreprinderi nerentabile; - Creșterea gradului de dependență economică; - Pierderea controlului național asupra resurselor.	- Creșterea riscului social; - Insecuritate personală, colectivă și națională; - Degradarea sistemului de valori; - Emigrare; - Psihologie negativă, nihilistă.
ODD afectate: 1: Fără sărăcie; 3: Sănătate și bunăstare; 4: Educație de calitate; 8: Muncă decentă și creștere economică; 9: Industrie, inovație și infrastructură; 12: Consum și producție responsabile.		

de securitatea economică a țării, înțelesă ca un sistem de protecție a resurselor, a piețelor, a întreprinderilor, a locurilor de muncă etc., dar și în termeni de preservare a activelor strategice naționale, adică a unor sectoare de importanță strategică, precum: infrastructuri critice; resurse energetice; industria militară și tehnologia informației. De asemenea, putem include aici și elementele referitoare la demografie, resurse naturale, educative etc.

În acest sens, Ministerul Apărării Naționale, prin *Carta albă a apărării 2021* (Ministerul Apărării Naționale 2021), menționează că „*evoluțiile economice din ultimii ani și dificultățile financiare la nivel european au evidențiat necesitatea unei regândiri a modului de alocare a resurselor, dar mai ales de utilizare a lor, eficiența fiind criteriul principal*”.

Concluzii

Relația dintre sustenabilitate și securitatea națională este una de tip special care vizează eficientizarea și coordonarea acțiunilor colective ale instituțiilor și comunităților în vederea atingerii unui scop comun, utilizând resursele disponibile în mod sistematic și rezonabil și operând în mod responsabil, din punct de vedere social.

Economia nu poate fi separată de societate, este o parte integrantă a acesteia, dar faptul că economia este doar o parte a unei societăți, aspect uitat în mare măsură și în țara noastră. Economia și gândirea economică nu ar trebui să conducă societatea, ci mai degrabă să sprijine societatea în scopurile sale.

La nivel de țară, un sistem durabil din punct de vedere economic trebuie să fie capabil să producă bunuri și servicii în mod continuu, să mențină niveluri gestionabile ale datoriei publice și externe și să evite cât mai mult dependența de resurse externe.

În urma analizelor făcute, putem concluziona că: (i) *la nivel național, există preocupări și politici pentru îndeplinirea obiectivelor dezvoltării durabile, care însă asigură un nivel scăzut al rezultatelor, iar (ii) relația dezvoltare durabilă – securitate națională reprezintă expresia unității dintre politica de securitate, economie, mediu social și ecologie.*

Pandemia de COVID-19 a amplificat vulnerabilitățile și riscurile deja existente, a creat,

de asemenea, unele noi, cu un impact major în plan economic, strategic și de securitate, urmate, în viitorii ani, de riscurile generate de conflictul din Ucraina (2022).

Mecanismul de redresare al UE și planurile naționale de redresare și reziliență (PNRR) aferente trebuie să contribuie la o tranziție justă pentru industriile mari consumatoare de resurse și de energie (Resource and Energy Intensive Industries) ale UE.

Pandemiei de COVID-19 i-a urmat o nouă criză, generată de conflictul din Ucraina, cu efecte asupra securității economice. Comitetul Economic și Social European a adoptat, la 24 martie 2022, *Rezoluția „Războiul din Ucraina și impactul său economic, social și ecologic”* (Comitetul Economic și Social European 2022b), prin care recunoaște că războiul și sancțiunile aplicate vor avea un impact socioeconomic asupra statelor membre și țărilor învecinate, iar UE trebuie să fie pregătită să și le asume.

În Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 152, din 6 aprilie 2022 (Comitetul Economic și Social European 2022a), regăsim o serie de avize ale Comitetului Economic și Social European, pe teme care privesc dezvoltarea durabilă și securitatea economică, printre care: „*Măsuri dincolo de PIB pentru o redresare reușită și o economie a UE durabilă și rezilientă*” și „*Alinierea strategiilor și activităților întreprinderilor din sectorul alimentar la obiectivele de dezvoltare durabilă pentru o redresare durabilă în urma pandemiei de COVID-19*”, ambele privind *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor – Strategia pentru finanțarea tranziției către o economie durabilă*”.

În aceste condiții, România se confruntă cu noi amenințări, mult mai sofisticate și mai complexe, iar regiunea Mării Negre a căpătat noi valențe strategice, Peninsula Crimeea transformându-se, în urma anexării din 2014, într-o adevărată platformă de proiecție a forței la mii de kilometri distanță, până în estul și sudul Mării Mediterane.

Accentuarea competiției pentru accesul pe termen lung la resurse (energetice, de apă, alimentare, metale rare etc.), în paralel cu intensificarea concurenței furnizorilor pentru controlul unor piețe au condus la creșterea interdependenței economice a statelor.

BIBLIOGRAFIE

- Ambasada Sustenabilității în România. 2021. *Semnal de alarmă: omenirea a folosit resursele naturale generate de Pământ pentru 2021. România și-a consumat cota pe anul acesta încă din 21 iunie.* <https://ambasadasustenabilitatii.ro/omenirea-a-folosit-resursele-naturale-generate-de-pamant-pentru-2021/>.
- Brolan, Claire E, Scott Lee, David Kim și Peter S Hill. 2014. "Back to the future: what would the post-2015 global development goals look like if we replicated methods used to construct the Millennium Development Goals?" *Globalization and health* 10 (19).
- Center for the Advancement of the Steady State Economy. 2021. "Definition of Steady Economy." <https://steadystate.org/discover/definition-of-steady-state-economy/>.
- Comitetul Economic și Social European. 2022a. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 152 din 6 aprilie 2022.* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2022:152:FULL&from=EN>.
- . 2022b. „Războiul din Ucraina și impactul său economic, social și ecologic.” <https://www.eesc.europa.eu/ro/news-media/press-releases/razboiul-din-ucraina-si-impactul-sau-economic-social-si-ecologic>.
- Consiliul UE. 2006. *Strategia de Dezvoltare Durabilă a UE revizuită – Angajament pentru realizarea dezvoltării durabile.* Bruxelles.
- . 2017. "A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development - Council conclusions." <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/20/agenda-sustainable-development>.
- EuroNews. 2020. "COVID-19 and Romania's healthcare brain drain could be 'perfect storm'." <https://www.euronews.com/2020/03/30/covid-19-and-romania-s-healthcare-brain-drain-could-be-perfect-storm>.
- European Commission. fără an. „Dezvoltarea durabilă, o abordare globală.” https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-holistic-approach-sustainable-development_ro.
- . 2016. "Next steps for a sustainable European future: European action for sustainability, COM(2016) 739 final, Strasbourg." <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016DC0739>.
- . 2021. "Sustainable Development Goals." https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-and-united-nations-common-goals-sustainable-future_ro.
- European Commission, Directorate-General for International Cooperation and Development. 2018. "The new European consensus on development 'our World, our Dignity, our Future'." <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a95e892-ec76-11e8-b690-01aa75ed71a1>.
- European Social Policy Network. fără an. "Thematic Report on In-work poverty Romania." Accesat 20 ianuarie 2022. file:///C:/Users/GXG/AppData/Local/Temp/ESPN_RO_TR1_2018-19%20on%20in-work%20poverty_final-3.pdf.
- Eurostat. 2021. "Sustainable development in the European Union Overview of progress towards the SDGs in an EU context." <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/12878925/KS-03-21-097-EN-N.pdf/c7d90bf7-c3ae-00b5-7804-80526931036b?t=162382>.
- Guvernul României. 2018. „Hotărârea de Guvern nr. 877/2018.” *Monitorul Oficial* nr.985/21 noiembrie 2018.
- Invest Romania. 2022. "Wages&Salaries,." <http://investromania.gov.ro/web/why-invest/wages-salaries>.
- Jones, C.I. 2016. "The Facts of Economic Growth." <https://web.stanford.edu/~chadj/facts.pdf>.
- Kamphof, R., G. Spitz și E. Boonstoppel. 2015. "Financing development now and in the future: Implications for the Netherlands and beyond. Amsterdam: Kaleidos Research/Stichting NCDO." <http://kaleidosresearch.nl/download/2015/07/2015-Financing-forDevelopment-report.pdf>.
- Kamphof, R. și G. Spitz. 2016. "Ready to change? European actors and their challenges in the 2030 Agenda." *Kaleidos Research*. <http://kaleidosresearch.nl/publication/ready-to-change-european-actors-and-their-challenges-in-the-2030-agenda/>.

- Kapur, D. 2000. "Processes of Change in International Organizations." <https://www.wider.unu.edu/publication/processes-change-international-organizations>.
- Ministerul Apărării Naționale. 2021. „Carta albă a apărării.” <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/03/CARTA-ALBA-A-APARARII-.pdf>.
- Ministerul Dezvoltării, Lucrărilor Publice și Administrației. 2014. „Strategia pentru consolidarea administrației publice, 2014 – 2020.” Accesat 2022. <https://www.mdplpa.ro/uploads/articole/attachments/5daea0f3524c8094790994.pdf>.
- Parlamentul României. 2020. *Strategia Națională de Apărare a Țării*. Monitorul Oficial, Partea I, nr. 574, din 1 iulie 2020. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/227499>.
- Preda, Ionel. 2020. "Corruption: a problem in Romanian public procurement." *Business Excellence and Management* (The Bucharest University of Economic Studies) 10 (2). <https://beman.ase.ro/no102/5.pdf>.
- ro.economy-pedia.com. fără an. „Sistemul economic.” Accesat 20 aprilie 2022. <https://ro.economy-pedia.com/11039819-economic-system>.
- Sachs, Jeffrey D., Guillaume Lafortune, Christian Kroll, Grayson Fuller și Finn Woelm. 2021. "Sustainable Development Report." <https://dashboards.sdindex.org/downloads>.
- Statista. 2022. "Poverty rate in Romania from 2007 to 2019." <https://www.statista.com/statistics/1191508/romania-poverty-rate/>.
- Strategia Europa 2020. fără an. „EUROPA 2020 - O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii, COM(2010)2020 final.” https://www.mae.ro/sites/default/files/file/Europa2021/Strategia_Europa_2020.pdf.
- United Nations. 1987. "Brundtland Report." <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>.
- . 1992. "Rio Declaration on Environment and Development." <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>.
- . 2000. "Millennium Summit." http://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml.
- . 2012. "United Nations Conference on Sustainable Development, Rio+20." <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20.html>.
- . 2014. "The road to dignity by 2030: Ending poverty, transforming all lives and protecting the planet. Synthesis Report of the Secretary-General On the Post-2015 Agenda. New York, NY: United Nations." http://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5527SR_advance%20unedited_final.pdf.
- . 2015. "United Nations General Assembly." *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development, UN Resolution A/RES/70/1*. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.

ISSN (online) 2065-8281
ISSN (print) 1584-1928
L-1584-1928

Lucrarea conține 88 de pagini.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail: *buletinul@unap.ro*
Tel. 319.48.80/0365; 0453